

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**SIGITA MULEVIČIŪTĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJOS
(SDumis2-01gr.)**

**VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ RENGIMAS
SAVARANKIŠKAM GYVENIMUI: SOCIALINIO DARBO
ASPEKTAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: prof. dr. V. Gudžinskienė

Vilnius, 2014

TURINYS

TURINYS	2
SĄVOKŲ ŽODYNAS	4
ĮVADAS	5
1. VAIKO GLOBOS SISTEMA LIETUVOJE	8
1.1. Vaiko globos (rūpybos) samprata, rūšys	8
1.2. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita Lietuvoje.....	11
1.2.1. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita Lietuvoje iki Nepriklausomybės atkūrimo	12
1.2.2. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita atkūrus Nepriklausomybę.....	14
1.3. Vaikų globos namų tipai ir vaikų globa juose	16
2. SOCIALINIO DARBO YPATUMAI UGDANT SAVARANKIŠKUMĄ	19
2.1. Savarankiško gyvenimo įgūdžiai ir jų ugdymas	19
2.2. Savarankiškumo ugdymo globos namuose teisinis reglamentavimas.....	23
2.3. Socialinio darbuotojo veikla ruošiant vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui	28
3. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ SAVARANKIŠKUMO UGDYMO TYRIMAS	37
3.1. Tyrimo charakteristika, metodai, tyrimo imtis.....	37
3.2. Tiriamųjų charakteristika	40
3.3. Tyrimo rezultatų analizė	42
3.3.1. Globos namuose augančių jaunuolių savarankiško gyvenimo įgūdžių įgijimo įsivertinimas	42
3.3.2. Socialinio darbuotojo pagalba vaikų globos namų auklėtiniams, ugdant savarankiškumą	51
3.4. Socialinių darbuotojų požiūris į auklėtinių savarankiškumo ugdymą.....	61
3.4.1. Tiriamųjų charakteristika	61
3.4.2. Savarankiško gyvenimo įgūdžių išugdymo galimybės	62
3.4.3. Vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimų skatinimas	64

3.4.4. Socialinių darbuotojų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo ypatumai	66
3.4.5. Socialinių darbuotojų savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumai ir jų įveika	68
3.4.6. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdomojo proceso tobulinimo perspektyvos.....	71
IŠVADOS	75
REKOMENDACIJOS	77
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	78
SANTRAUKA.....	84
SUMMARY.....	86
PRIEDAI	88
1 priedas. Lentelė iš globos namų išvykusių vaikų skaičius	89
2 priedas. Anketa vaikų globos namuose augančių jaunuolių savarankiškumo įgijimo įsivertinimas	90
3 priedas. Lentelė vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo įgūdžių svarbumo įsivertinimas	96
4 priedas. Interviu socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo įgūdžių ugdymą	97
5 priedas. Informančių interviu atsakymai.....	98

SAVOKŲ ŽODYNAS

Adaptacija (lot. *adaptatio* - **priderinimas, pritaikymas**) – individo ir aplinkos sąveikos pusiausvyra įveikiant prieštaravimus (Jovaiša, 2007, p. 10).

Artima šeimai aplinka – aplinka, kurioje vaikas yra aprūpintas, saugus, turi privačią erdvę ir laisvę saviraiškai, jaučiasi laimingas ir mylimas (Žalimienė, 2008, p. 84).

Igūdis – mąstymo ir daiktinės, praktinės veiklos automatizuotas veiksmas. Igūdžiui susidaryti reikia pratybų (Jovaiša, 2007, p. 91).

Profesinis konsultavimas – pagalba mokiniui renkantis profesinio mokymo specialybę ar darbą, ištyrus asmenybės profesinį kryptingumą, pažangumą, sugebėjimą ir charakterį, nustačius jo tinkamumą profesiniam mokymuisi ir darbui (Jovaiša, 2007, p. 236)

Profesinis orientavimas – psichopedagoginis vadovavimas profesijos rinkimuisi, apsisprendimui, pritaikymui, profesijos įgijimui, įsidarbinimui ir išitvirtinimui profesiniame darbe (Jovaiša, 2007, p. 236)

Socializacija – visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas kryptingu ugdymu ir aplinkos veiksniais (Jovaiša, 2007, p. 271).

Socialinė aplinka – vaiko aplinkos sistema, socialiniai ryšiai (socialinių ryšių tinklas) (Žalimienė, 2008, p. 56).

Socialiniai igūdžiai - tai igūdžiai, kurie padeda vaikui prisitaikyti gyventi aplinkoje pagal visuomenėje priimtinas normas (Žalimienė, 2008, p. 24).

Socialinių ryšių tinklas – socialinė struktūra, sudaryta iš individų, susijusių įvairiais ryšiais, santykiniais (giminystės, kaimynystės, finansiniais ir t.t.). (Žalimienė, 2008, p. 139).

Tarpžinybinis bendradarbiavimas – dalijimasis informacija, patirtimi, veiklos planais tarp įvairių institucijų, kurios tiesiogiai susėjusios su globojamo vaiko situacija ar problemomis (Žalimienė, 2008, p. 192).

Ugdymas – bendriausia pedagogikos kategorija, apimanti auginimą, švietimą, mokymą, lavinimą, auklėjimą, formavimą (Jovaiša, 2007, p. 311).

Vaidmuo – socialinė, pedagoginė, psichologinė ar dalyvavimo reikšmė, įtakos kam nors mastas (Jovaiša, 2007, p. 320).

Vaiko gerovė – kaip sąlygų vaikui gyventi visavertį gyvenimą sudarymas, jo teisės į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą (Žalimienė, 2008 p. 82).

Vaikų globos namai – auklėjimo įstaiga, kurioje nuolat gyvena vaikai, netekę tėvų globos, arba našlaičiai (Jovaiša, 2007, p. 321).

IVADAS

Temos aktualumas. Vaikai globos namus palieka sulaukę pilnametystės. Ir tai sukelia įvairių problemų. Leliūgienė, Djačenko, (2010, p.13) pažymi, kad „globos įstaigų ugdytinių savarankiško gyvenimo pradžia, palikus šią instituciją, yra komplikauta dėl įvairių socialinių, pedagoginių, psichologinių veiksnių, neigiamai veikiančių jauno žmogaus socialinę adaptaciją“. Höjer ir Sjöblom (2010) teigia, kad vaikų globos namų auklėtinių perėjimas į savarankišką gyvenimą vyksta per trumpą laiko periodą, o jaunuoliai jaučiasi vieniši, nes jiems niekas nesuteikia palaikymo ir patarimų, todėl jie rizikuoja būti atstumti. Taigi socialinė adaptacija, išėjus iš globos namų, bet kokiu atveju komplikauta.

Į globos namus vaikai patenka skirtingai. Kaip pažymi Vosylienė (2009), vaikai į globos namus patenka iš šeimų, kūdikių namų ar net iš gatvės. Dažniausiai jie be tėvų globos lieka, kai tėvai ar turimas vienas iš tėvų nesirūpina, neprižiūri, netinkamai auklėja ir naudoja smurtą. Tokia situacija parodo, kad tėvai yra abejingi ir nesugeba ar nenori dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikų, nesudaro sąlygų visapusiškai ir harmoningai raidai, kad vaikas būtų parengtas savarankiškai gyventi visuomenėje.

Minėtos situacijos kaitą iliustruoja statistika. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuo 2009 iki 2010 metų išvykstančių iš globos institucijų vaikų skaičius padidėjo (1670 vaikai), tačiau nuo 2011 metų šis skaičius nežymiai ėmė mažėti. Bet 2013 m. vėl šoktelėjo: vaikų globos įstaigas paliko net 1708 jaunuolių. Nuo 2009 metų sulaukusių pilnametystės, vaikų globos namus paliekančių vaikų skaičius buvo didesnis, net – 423 jaunuoliai. Palaipsniui jis ėmė mažėti, 2012 metais pakilo iki 389 vaikų. 2013 m. šis skaičius nežymiai sumažėjo (žr. 1 lentelė 1 priede). Šie skaičiai parodo, kad vaikų globos namus palieka vis daugiau vaikų, kurie sulaukę pilnametystės turi įsitvirtinti visuomenėje (imta iš www.stat.gov.lt).

Rengimo savarankiškam gyvenimui procesas vaikų globos namuose yra sunkesnis dėl pačios edukacinės sistemos: kai šeimą pakeičia institucinė įstaiga, kurioje vyksta vienpusiškas, formalus darbas su ugdytiniais, joje nesuteikiama galimybių auklėtiniams savarankiškai veikti ir spręsti gyvenimiškas problemas (Samašonok, 2013). Raudeliūnaitė, Paigozina, (2009) pabrėžia socialinio asmens kompetentingumo nebuvimą, o tai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, kuris formuoja vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą ir padeda adaptuotis nuolat besikeičiančioje visuomenėje.

Temos iširtumas ir naujumas. Vaikų globos (rūpybos) sistema, joje kylančiomis problemomis domėjosi įvairūs mokslininkai. E. Keymolen ir D. Broeders (2010) globą

apibrėžė kaip priežiūros sistemą. D. McSherry ir kt. (2008) tyrinėjo globos procesus. Globą kaip socialinį – edukacinį reiškinį analizavo V. Staskevičienė ir N. Bankauskienė (2012).

Vaikų socialinės globos (rūpybos) kokybės klausimus tyrė ir analizavo L. Žalimienė (2007), V. Gudžinskienė (2010). Minėtos autorės apibrėžė socialinės globos kokybės sampratą, analizavo socialinės globos normų vertinimo metodiką, atskleidė normų taikymo prioritetus.

Vaikų ir paauglių ugdymosi galimybes vaikų globos namuose tyrinėjo I. Höjer ir Y. Sjöblom (2010), J. Strolin-Goltzman (2010). L. Jovaiša (1997), J. Vaitkevičius (1995), J. Juodaitytė (2002), R. Černiauskas ir R. Pabedinskienė (2007) savo darbuose pabrėžė ugdymo ir rengimosi savarankiškam gyvenimui aktualijas. K. Samašonok (2013) atskleidė globos namuose gyvenančių paauglių rengimo savarankiškam gyvenimui edukacinį reikšmingumą.

Socialinį darbą vaikų globos namuose aprašė M. Knapp (1986), K. Winter (2009). G. Kviesskienė ir V. Indrašienė (2008) pabrėžė socializacijos reikšmę vaikų globos namuose. I. Leliūgienė (2003) išsamiai aprašė socialinio darbo metodus, pateikė praktinių užduočių socialiniams darbuotojams, ugdant tėvų globos netekusių jaunuolių socialinius įgūdžius.

Kaip teigia Vosylienė (2009), kad vaikų globos namų auklėtinių perėjimas į suaugusiųjų gyvenimą nebūtų sunkus, reikia nuoseklaus, tęstinio, vaiko poreikius atitinkančio savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo. Samašonok (2013) akcentuoja tinkamo ugdymo proceso ir atitinkamos dabartį socialinių darbuotojų veiklos organizavimo svarbą. Ji pabrėžia ugdymo programų taikymą, ugdymo būdų ir metodų tinkamą pasirinkimą, perteikiant auklėtiniams žinias ir formuojant jiems įgūdžius, reikalingus visuomeniniame gyvenime.

Apžvelgus Lietuvos autorių tyrimus, pastebėta, kad vieni mokslininkai nagrinėja socialinius, pedagoginius ypatumus nepilnamečių globos ir rūpybos institucijose, pabrėžia ugdymo ir socializacijos glaudų ryšį. Kiti mokslininkai analizuoja savarankiškumo ugdymą globos namuose, edukaciniu aspektu. Tačiau mažai teko aptikti tyrimų, analizuojančių socialinio darbo privalumus ir trūkumus, rengiant jaunuolius savarankiškam gyvenimui vaikų globos namuose, todėl galima teigti, kad tai aktualia problema, reikalaujanti mokslinių tyrimų būtinybės.

Probleminiai klausimai:

Kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius socialiniams darbuotojams pavyksta išugdyti, o kokius ugdant kyla sunkumų?

Kuo pasižymi jaunuolių savarankiškumo ugdymas globos namuose?

Kaip turėtų būti tobulinamas savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesas, globos namuose?

Darbo objektas – vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui vaikų globos namuose.

Darbo tikslas – atskleisti vaikų globos namų auklėtinių rengimą savarankiškam gyvenimui socialinio darbo aspektu.

Tiksliui pasiekti iškelti uždaviniai:

1. Išsiaiškinti vaiko globos sistemą Lietuvoje.
2. Apibrėžti socialinio darbo ypatumus ugdant savarankiškumą.
3. Ištirti vaikų globos namų auklėtinių ir socialinių darbuotojų požiūrį į savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą.

Hipotezė:

Tikėtina, kad:

- 1) vaikų globos namuose ugdomas savarankiškumas, tačiau socialiniai darbuotojai daugiau dėmesio skiria kasdieniniams gyvenimo įgūdžiams;
- 2) patobulinus savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesą, galima pagerinti socialinio bendravimo, darbo, būsto ir pinigų valdymo įgūdžius.

Tyrimo metodai:

Teoriniai. Mokslinės bei kitos literatūros ir galiojančių teisės aktų analizė, analizės sintezė ir apibendrinimo metodas.

Empiriniai. Apklausa, duomenų rinkimo instrumentas - anketa, siekiant atskleisti vaikų nuomonių įvairovę apie savarankiškumo įgijimą globos namuose.

Apklausa, duomenų rinkimo instrumentas - pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti socialinių darbuotojų nuomonių įvairovę apie globotinių rengimą savarankiškam gyvenimui.

Tyrimo duomenų apdorojimo metodai: anketiniai duomenys buvo apdorojami SPSS 17.0, Microsoft Office Excel programomis. Interviu metu gauti duomenys analizuojami taikant kokybinio tyrimo duomenų apdorojimo metodą (kontent) analizę.

Darbo struktūra: įvadas, sąvokų žodynas, trys skyriai (du teoriniai ir tyrimas), išvados, rekomendacijos, 82 pozicijų literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, 5 priedai. Magistriniame darbe pateikta 12 lentelių ir 18 paveikslų. Darbo apimtis – 87 lapai be priedų (98 - su priedais).

1. VAIKO GLOBOS SISTEMA LIETUVOJE

1.1. Vaiko globos (rūpybos) samprata ir rūšys

Apžvelgiant vaiko globos sistemą, būtina pradėti nuo pačios globos (rūpybos) sampratos aptarimo, lietuvių ir užsienio mokslininkų darbuose, ir suprasti globos esmę. Darbe siekiama atskleisti globos (rūpybos) rūšis ir jų skirtumus.

Vaikų globą (rūpybą) reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Reikia pažymėti, kad pagal Civilinį kodeksą vaiko globa nustatoma neveiksniam asmeniui (vaikui), kuris neturi 14 metų, o rūpyba - ribotai veiksniam vaikui, jau sulaukusiam keturiolika metų (CK, 3251 straipsnis).

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012 metų ataskaitoje teigiama, kad vaikui nustačius globą (rūpybą), atsakomybė už vaiko gerovę tenka globėjams, kurie privalo užtikrinti globojamam (rūpinamam) vaikui socialines paslaugas ir sudaryti tinkamas gyvenimo sąlygas, kad jis galėtų vystytis, ugdytis ir tobulėti bei pasiruošti savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

Vaiko globos organizavimo nuostatuose (2012) apibrėžiama, kad vaiko globa (rūpyba) – tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (Žin., 2012, Nr. 80-4165).

Globos ir rūpybos sampratos vienodos, todėl šiame darbe nagrinėjama tik globos samprata. Įvairūs mokslininkai vaiko globą nagrinėjo įvairiais aspektais: socialiniu, pedagoginiu, teisiniu ir kt.

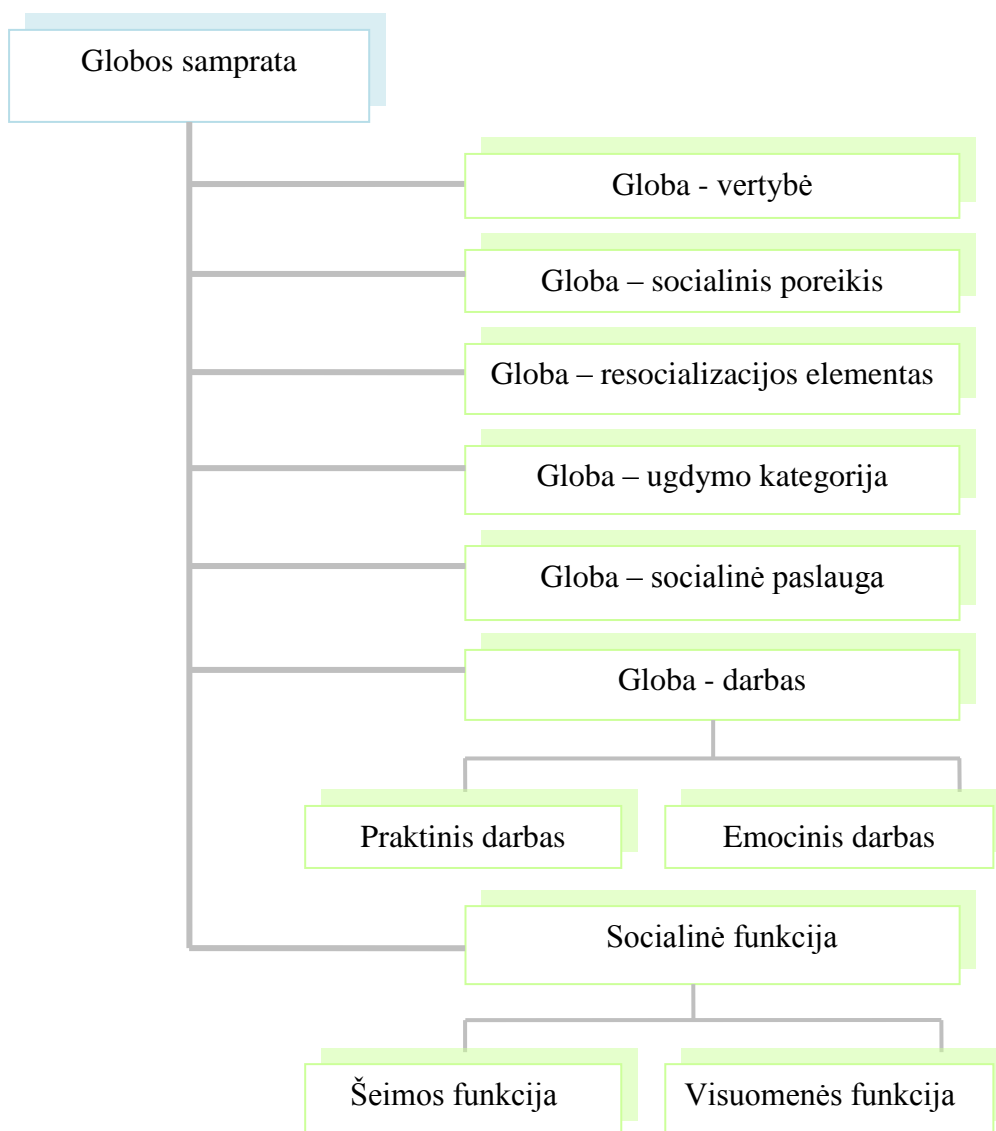
Staskevičienė ir Bankauskienė (2012) pabrėžia globos sampratos neatskiriamą ryšį nuo pedagogikos ir ugdymo, nes globa ugdymo sąvokų sistemoje tampa edukacijos komponentu ir yra susijusi su rūpyba ir asmenybės lavinimu, mokymu, auklėjimu.

Keymolen ir Broeders (cit. pagal Wrennall, Wastell, 2010) globą analizuoja kaip priežiūros sistemą, kurios pagrindiniai elementai yra rūpinimasis ir kontrolė. Šių elementų pagrindas yra trys glaudūs santykiai: specialistas - vaikas; specialistas – specialistas; specialistas – sistema.

Beck (2013) globą apibūdina kaip dinamišką santykių procesą, reikalaujantį abipusės pagarbos, tarpusavio supratimo ir moralės, prisiimant atsakomybę už kitus.

Staskevičienė ir Bankauskienė (2012) globą apibrėžia kaip socioedukacinį reiškinį, apibūdinama jį skirtingomis sampratomis: globa – vertybė, globa - socialinis poreikis, globa

- resocializacijos elementas, globa – ugdymo kategorija, globa - socialinis darbas ir kt. (žr. 1 pav.).

1. pav. Globos kaip socialinio - edukacinio reiškinių sampratos

Šaltinis: Staskevičienė ir Bankauskienė, 2012, p. 14

Globą galima traktuoti kaip socialinę paslaugą. Paslauga suprantama kaip nemateriali veikla arba funkcija, kuri padeda patenkinti žmonių poreikius. Paslauga pasižymi dvipusiškumu, nes ji tuo pačiu metu ir teikiama, ir vartojama (Žalimienė, 2007).

Jovaiša enciklopediniame edukologijos žodyne globą apibūdina taip: „globa (rūpyba) - visuma socialinių paslaugų, kuriomis siekiama užtikrinti nuolatinę, visapusišką arba specialią asmenų priežiūrą, ryšius su visuomene, ginti jų asmenines ir turtines teises“ (Jovaiša, 2007, p. 270).

Globa yra plati šeimos, asmens ir visuomenės funkcija, apimanti globotinių globojimą, apsaugą, priežiūrą, rūpestį, saugumą, užtarimą, pagalbą ir paramą, ir reikalinga asmenims, kurie patys negali išspręsti savo problemų (Staskevičienė, Bankauskienė, 2012).

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse apibrėžiamos dvi vaiko globos (rūpybos) rūšys:

- 1) laikinoji globa (rūpyba);
- 2) nuolatinė globa (rūpyba) (CK, 3.252 str.).

Vaiko laikinoji globa (rūpyba) - tai laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Šios globos tikslas – grąžinti vaiką į šeimą. (CK, 3.253 str.). Laikinoji vaiko globa nustatoma šiais atvejais (CK, 3.254 str.):

- 1) tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma;
- 2) tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku dėl abiejų tėvų arba vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
- 3) tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui.

Laikinoji globa organizuojama pagal vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatus, kuriuos tvirtina Vyriausybė ar jos įgaliota valstybės institucija (CK, 3.262 str.). Vaiko laikinosios globos nuostatai reglamentuoja vaiko laikinosios globos (rūpybos) skubų ir planuotą nustatymą, vaiko laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymų nustatymą, vaiko laikinosios globos (rūpybos) vykdymą, vaiko laikinosios globos (rūpybos) vietos ir vaiko globėjo (rūpintojo) keitimą, vaiko laikinosios globos (rūpybos) priežiūrą, vaiko grąžinimą tėvams (Žin., 2007, Nr. 61-2360).

Laikinoji vaiko globa baigiasi, kai: 1) vaikas grąžinamas tėvams; 2) sulaukia pilnametystės arba yra emancipuojamas; 3) vaikui nustatoma nuolatinė globa; 4) vaikas įvaikinamas; 5) susituokia (CK, 3.255 str.).

Nuolatinė vaiko globa (rūpyba) nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai arba vaikų globos (rūpybos) institucijai (CK, 3.256 str.). Sąlygos, kuriomis nustatoma nuolatinė vaiko globa (rūpyba), kai:

- 1) vaiko abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra mirę;
- 2) vaiko tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;

- 3) vaikas nuo tėvų atskiriamas įstatymų nustatyta tvarka;
- 4) tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nustatomi per tris mėnesius;
- 5) tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažįstami neveiksniais.

Nuolatinė globa (rūpyba) nustatoma teismo sprendimu pagal miesto (rajono) valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos arba prokuroro pareiškimą.

Vaiko nuolatinė globa (rūpyba) baigiasi, kai vaikas: 1) sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas; 2) gražinamas į šeimą; 3) įvaikinamas; 4) susituokia (CK, 3.358 str.).

Apibendrinant galima teigti, kad globos samprata įvairialypė, nes įvairūs mokslininkai globą apibrėžia skirtingais aspektais. Globa gali būti traktuojama kaip socialinis-educacinis reiškinys ar socialinė paslauga. Vaiko laikinąją ir nuolatinę globą sieja tai, kad likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas bei teisėtų interesų gynimas yra pavedamas šeimai, šeimynai ar globos institucijai. Tiek laikinoji, tiek ir nuolatinė globa nustatoma skirtingais atvejais, nes laikinoji globa nustatoma tik dėl trumpalaikių priežasčių, kurioms išnykus vaikas gražinamas tėvams.

1.2. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita Lietuvoje

Nagrinėjant vaiko globos (rūpybos) sistemą, tikslinga išskirti jos istorines ištakas, kaitą ir jos įtaką dabartinei vaikų globos sistemai. Bėgant laikui kiekviena visuomenė sukūrė įvairias globos sistemas, būdingas tik jai.

Barkauskaitė ir Griepėdienė (1998) teigia, kad globos pradžia sutampa su civilizacijos pradžia. Kol žmonės gyveno uždaroje grupėje, palaikė glaudžius tarpusavio santykius, todėl nereikėjo ir išskirtinės globos. Sutrikus bendravimo ir tarpusavio pagalbos ryšiams, prireikė globos ir labdaros.

„Analizuojant vaiko globos (rūpybos) sistemos kaitą Lietuvoje išskirtini tokie periodai:

- Vaikų globos raida iki 1918 m.
- Vaikų globa, rūpyba ir labdara tarpukario Lietuvoje 1918-1940 m.
- Vaikų globa 1940-1945 m.
- Vaikų globa Sovietų Sąjungos valdymo (1945-1990 m.).
- Vaikų globa ir rūpyba Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę:
 1. pereinamasis laikotarpis: 1990-1998 m.
 2. vaiko globa po reformos (nuo 1998 m)“ (Pabedinskienė, 2003, p. 129)

Šie vaiko globos (rūpybos) Lietuvos sistemos istoriniai formavimosi etapai savo struktūra, ugdymosi ypatumais sąlygojo šiuo metu veikiančią vaiko globos sistemą. Didelę įtaką vaiko globos sistemai turi sovietmečiu susiformavusi institucinė vaikų globos sistema. Taigi „Nepilnamečio globos ir rūpybos sistema nuėjo ilgą ir sudėtingą kelią – nuo kūrimosi ištakų iki šiuo metu susiformavusio paslaugų tinklo“ (Pabedinskienė, Černiauskas 2007, p. 30).

1.2.1. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita Lietuvoje iki Nepriklausomybės atkūrimo

Mokslinėje literatūroje minima, kad pirmosios našlaičių prieglaudos atsirado IV amžiuje. Šios prieglaudos rūpinosi pamestinukais bei tėvų paliktais vaikais. Vaikų globos idėja ėmė sparčiai vystytis atsiradus krikščionybei, kuomet išgaliojo požiūris – globėjai privalo rūpintis, tinkamai išlaikyti, mokyti, lavinti vaikus ir parengti juos gyvenimui, o tuo daugiausia rūpinosi religinės institucijos. Vėliau, valstybei perėmus steigimą, šias funkcijas perėmė valstybinės vaikų globos įstaigos. Kad tinkamai būtų parengti našlaičiai gyvenimui buvo kuriamos įvairios globos organizacijos, socialinės apsaugos sistemos, rengiami globos įstatymai (Barkauskaitė, Griepėdienė, 1998).

Kvieskienė pabrėžia (2003), kad akivaizdi globa pastebėta cechų veikloje, nes į cechus jungėsi amatų brolijos, kurios rūpinosi labdara, globa ir šalpa. Kai kurios brolijos turėjo savo špitoles, tapusias globos ir labdaros centrais. Daugiausiai vyravo labdaringa veikla.

1755 m., Lietuvai patekus į Rusijos imperiją, pasikeitė buvusi globos ir rūpybos sistema. Kūrėsi valstybinės globos įstaigos ir privačios draugijos, kurios ir rūpinosi našlaičių gerove. 1906 m. kovo 4 d., priėmus Draugijų steigimo įstatymą, susiklostė palankesnės draugijų veikimo sąlygos (Barkauskaitė, Griepėdienė, 1998).

Kvieskienė (2003) pažymi XX a. draugijų ir kitų globos organizacijų spartų didėjimą ir jų veiklos platesnį spektrą. Minėtos organizacijos ne tik rūpinosi vaikų globos reikalais, bet ir sprendė švietimo klausimus, susijusius su našlaičių adaptacija visuomenėje.

Kaip teigia Staskevičienė ir Bankauskienė (2012), Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, beglobių vaikų priežiūros ir ugdymo problemos pradėtos spresti centralizuotai. Minėtos autorės išskyrė trys socialinių paslaugų, teiktų beglobiams vaikams, lygius: valstybinį, savivaldybių ir visuomeninių organizacijų. Valstybė ir jos deleguotos institucijos steigė kūdikių ir vaikų prieglaudas, o jų išlaikymu rūpinosi ne tik valstybė, t.y. savivaldybės, bet ir įvairios privačios organizacijos. Prieglaudose, nors ir buvo stengiamasi

sudaryti globojamiems vaikams artimas namų aplinkai sąlygas, savarankiškumo ugdymas buvo nepakankamas, nes globa ir ugdymas apskritai buvo filantropinio pobūdžio.

Tarpukario laikotarpiu vaikų globa ir priežiūra rūpinosi labdaringos organizacijos, o į labdarinę veiklą įsitraukė labai daug moterų iš įvairiausių sluoksnių. Ypač pasižymėjo šios organizacijos: Lietuvos moterų globos draugija, Kūdikių gelbėjimo draugija, Pieno lašo draugija, Vincento ir Paulo draugija, Vaikelio Jėzaus draugija, Vilniaus lietuvių labdarybės draugija, Lietuvių katalikų vaikams globoti draugija, Lietuvos vaiko draugija, Marijonų vienuolija ir kt. Šios draugijos ne tik steigė ir globojo našlaičių vaikų prieglaudas ir vaikų namus, rūpinosi globojamais vaikais įstaigose, leido metraščius vaikų priežiūros ir ugdymo klausimais, bet ir visapusiškai juos ugdė ir rengė savarankiškam gyvenimui (Kvieskienė, 2003).

Kaip nurodo Barkauskaitė ir Griškėdienė (1998), tarpukario Lietuvoje egzistavo 3 tipų vaikų globos įstaigos:

- atviros (arba viešos) globojimo įstaigos: tokios įstaigos ir institucijos, kurios teikė pagalbą ne prieglaudoje esantiems kūdikiams;
- pusiau atviros (pusiau viešos) įstaigos: dienos ir nakties vaikų lopšeliai ir darželiai;
- uždaros globojimo įstaigos: prieglaudos, kurios ir rūpinosi našlaičių vaikų globa.

Staskevičienė ir Bankauskienė (2012) nurodo, kad Sovietų Sąjungai, okupavus Lietuvą, našlaičių vaikų ugdymas tapo valstybės funkcija, o vaikų globos įstaigos buvo suvalstybtos. Be tėvų globos likę vaikai buvo ugdomi įvairaus tipo institucijose, kurios labiau gilinosi į vaiko globą ir ugdymą. Kadangi institucinė nepilnamečio globa (rūpyba) siekė globojamiems vaikams sukurti saugią, sterilią aplinką, todėl gyvenimas vaikų globos institucijoje buvo nutolęs nuo savarankiškos aplinkos kūrimo, leidžiančio vaikams viską daryti patiems.

Kaip pažymi Kvieskienė (2003), didžiulės reformos Lietuvoje prasidėjo 1956 m., kai vaikų namai buvo perorganizuoti į globos įstaigas – internatines mokyklas, kurios pasižymėjo įvairove ir sprendė vaikų priežiūros, mokymo ir globos problemas. „Tuo laiku, valstybiniai vaikų namai, kūdikių namai ir mokyklos-internatai buvo pagrindinės vaikų globos įstaigos Lietuvoje“ (p. 177). Minėtose įstaigose vaiko gyvenimas buvo idealizuojamas, daugiausia dėmesio skiriama materialinėms problemoms spręsti ir drausmei palaikyti, Nors gyvenimo sąlygos globos įstaigose ir pagerėjo, tačiau jose trūko šeimyniškos atmosferos, laisvės. Globos namų auklėtinių ugdymas nebuvo nukreiptas į integraciją visuomenei.

Apibendrinat vaikų globos (rūpybos) sistemos kaitą iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, galima teigti, jog visą minėtą laiką didžiausias dėmesys buvo skiriamas beglobiams vaikams ir socialinės globos reikalams. Pradžioje našlaičiais rūpinosi religinės institucijos, vėliau pradėjo steigti valstybinės įstaigos, kurios daug dėmesio skyrė vaikų globai, rūpybai ir labdarai. Tarpukario Lietuvoje vaikų globa, parama ir labdara rūpinosi labdaringos organizacijos ir valstybinės institucijos, didžiausią dėmesį skyrusios visapusiškam našlaičių ugdymui ir ruošusios savarankiškam gyvenimui. Sovietmečiu minėta vaikų globos sistema buvo sugriauta, o vaikų gyvenimas globos įstaigose buvo nutolęs nuo šeimyniškos aplinkos, nes vaikai nebuvo ruošiami integracijai į visuomenę.

1.2.2. Vaiko globos (rūpybos) sistemos kaita atkūrus Nepriklausomybę.

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, imta labiau gilintis į valstybinę institucinę vaiko globos (rūpybos) sistemą, pradėti jos tobulinimo procesai (Pabedinskienė, Černiauskas, 2007). Anot Barkauskaitės ir Griepėdienės (1998), globos ir rūpybos funkcijoms atlikti miesto ir rajono savivaldybėse įsteigti globos ir rūpybos skyriai, kurie rūpinosi beglobiais vaikais, invalidais ir daugiavaikėmis šeimomis. Šie skyriai rūpinosi ir vaikų su fiziniais bei psichiniais sutrikimais globos reikalais: jiems buvo steigiamos specializuotos įstaigos. Minėtos autorės pabrėžia, kad vaikų pensionatais tuo metu rūpinosi Socialinės apsaugos ministerija, o vaikais su negalia – visuomeninės organizacijos. Pažymėtina sutrikusio intelekto asmenų globos bendrijos „Viltis“ veikla. Tai aktyvi ir sėkmingai iki šandien dirbanti nevyriausybinių organizacija, kurios rūpesčiu buvo įkurta daug naujų įstaigų ir tarnybų visoms sutrikusio intelekto asmenų grupėms.

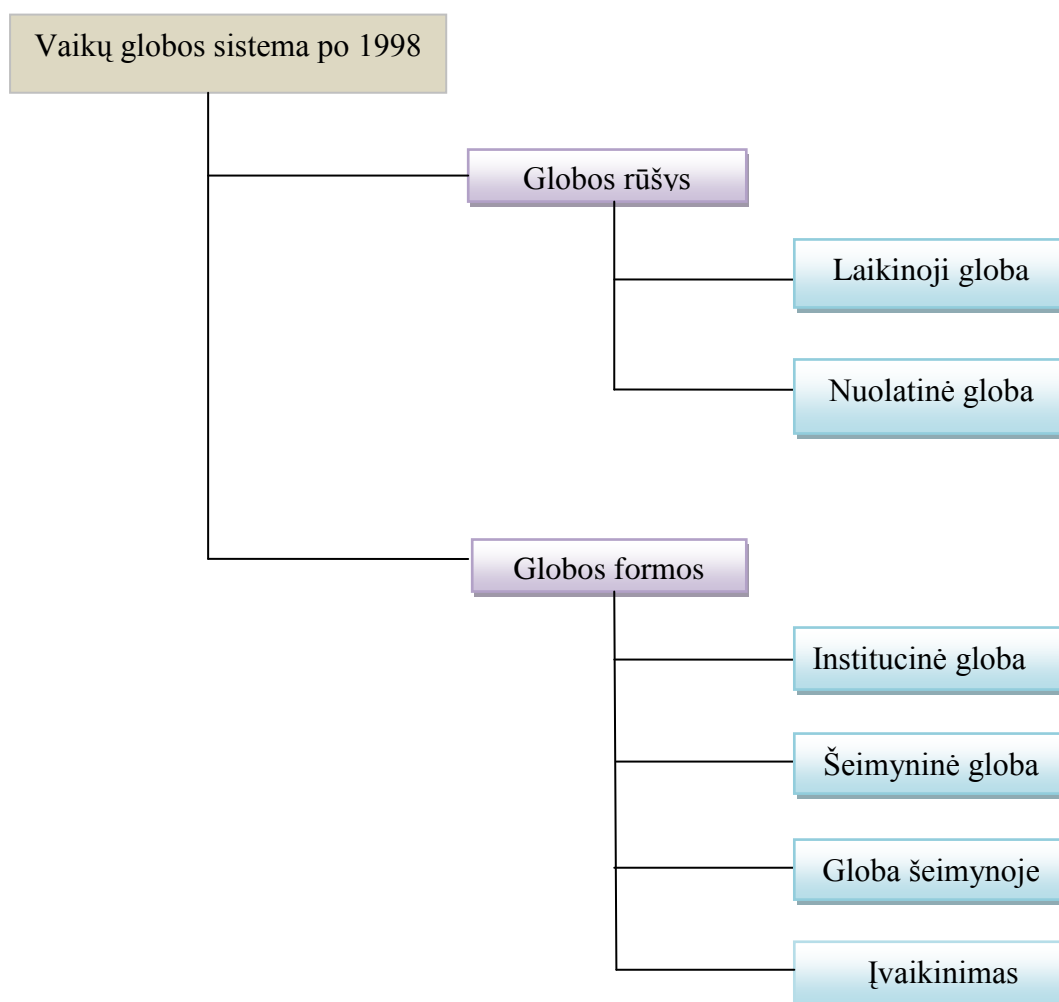
Kaip pažymi Pabedinskienė ir Černiauskas (2007), 1988 - 1989 metų laikotarpiu pradėjo formuotis šeimynų ir šeimyninių vaikų namų sistema, sėkmingai veikianti iki šandien. Šeimynose siekiama sukurti artimą šeimai aplinką ir paruošti našlaičius savarankiškam gyvenimui. Kad našlaičiai lengviau adaptuotųsi visuomenėje, šeimynose organizuojama turininga ugdomoji veikla: jie mokomi praktinės patirties, kuriamos šeimos tradicijos.

Vaiko globos (rūpybos) sistemai sparčiai tobulėjant, internatinės mokyklos pertvarkomos į vaikų globos namus. Siekiant, kad vaikai būtų arčiau savo gimtųjų namų, kiekviename rajone steigiami maži globos namai. Globos namuose ugdymo procesas nukreiptas į auklėtinių savarankiškumo ugdymą (Barkauskaitė, Griepėdienė, 1998).

Kaip pažymi Kvieskienė (2003), 1991 metais, Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, beglobiais vaikais rūpinasi šios nevyriausybinių organizacijos: agentūra „SOS Lietuvos

vaikai“, „Vaiko tėviškės namai“, „Pieno lašas“ draugija, „Gelbėkit vaikus“, ir kt. Šiuo laikotarpiu vaikų globos sistema restruktūrizuojama ir šalia valstybinių globos namų pradeda veikti nevyriausybiniai vaikų globos namai: parapijiniai vaikų globos namai, SOS - Vaikų kaimas ir kt., kurie rūpinasi vaiko savarankiškumo formavimu ne tik tuomet, kol vaikai gyvena globos įstaigose, bet ir tuomet, kai jie sulaukia pilnametystės.

Iki 1998 m. Lietuvoje vaikų globos (rūpybos) sistemą sudarė trys globos formos: institucinė globa, globa giminaičių šeimose ir įvaikinimas. Vaiko globos sistemos reorganizacija prasidėjo 1998 m., kai įsigaliojo Vaiko globos įstatymas. Vaiko globos sistema tapo kokybiškesnė, pripažįstamos tapo dvi vaikų globos rūšys ir keturios globos formos (Staskevičienė, Bankauskienė, 2012). (žr. 2 pav.).

2 pav. Vaiko globos sistema Lietuvoje po 1998

Šaltinis: Staskevičienė ir Bankauskienė, 2012, p. 59

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2013 – 2014 metų socialiniame pranešime teigiama, kad šiuo metu Lietuvoje yra įtvirtintos trys globos formos: globa šeimoje, globa šeimynoje ir globa institucijoje.

Apibendrinant anksčiau išdėstytas mintis, galima daryti prielaidą, kad Nepriklausomybės laikotarpiu labiau imta gilintis į vaiko institucinės globos (rūpybos) sistemą. Savivaldybėse įkurti globos ir rūpybos skyriai. Sparčiai kūrėsi įvairios nevyriausybinių organizacijų, kurios įvairiais būdais rūpinosi sutrikusio intelekto vaikais bei suaugusiais. Plėtėsi, savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų kuriamas vaikų globos įstaigų tinkas, o pats ugdymas buvo orientuotas į našlaičių ruošimą visuomeniniam gyvenimui. Suformuota šeimynų ir šeimyninių namų sistema, kurioje sudarytos palankesnės sąlygos ruošti auklėtinius savarankiškam gyvenimui.

1.3. Vaikų globos namų tipai ir vaikų globa juose

Siekiant geriau suvokti vaiko globos sistemą, būtina atskleisti vaikų globos namų tipus ir juose vykdomą veiklą. Vaikų adaptacija ir socializacija globos įstaigose neretai būna sudėtinga, nes globos institucijoje gyvena didelė vaikų bendruomenė, kurios narių ugdymas nėra tolygus ugdymui šeimoje.

Civiliniame kodekse konstatuojama, jog likęs be tėvų globos vaikas apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybiniėje vaikų globos įstaigoje, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje (CK, 3.261). Lietuvos higienos normoje HN 124:2009 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendruosiuose sveikatos saugos reikalavimuose“ pažymima, kad vaikų globos įstaiga – teisės akto nustatyta tvarka turinti teisę teikti socialinę globą vaikams įmonė (akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė, individuali įmonė), įstaiga (viešoji įstaiga, biudžetinė įstaiga), šeimyna (Žin., 2009, Nr. 107-4494).

Analizuota mokslinė literatūra parodė, kad įvairūs mokslininkai vaikų globos institucijas klasifikuoja skirtingai. Apibendrinus studijuotus šaltinius, išryškėjo, kad vaiko globos sistemoje vyrauja tokie vaikų globos namų tipai:

1. Valstybiniai.
2. Savivaldybiniai.
3. Nevalstybiniai.

Rėklaitienės ir kt. „Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimo“ tyrimo ataskaitoje (2008), vaikų globos įstaigos klasifikuojamos taip:

1. Kūdikių namai.

2. Globos namai vaikams ir jaunimui su negalia.
3. Apskričių vaikų globos namai.
4. Savivaldybiniai vaikų globos namai.
5. Nevyriausybiniai vaikų globos namai.
6. Laikinosios vaikų globos namai (p. 17).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2012 – 2013 metų pranešime akcentuojama, kad šiuo metu Lietuvoje veikia šių tipų vaikų globos namai:

1. Vaikų globos namai.
2. Vaiko ir motinos globos namai.
3. Socialinės globos namai vaikams ir jaunimui su negalia.

Globos namuose yra įkurdinami našlaičiai ir likę be tėvų globos vaikai, taip pat vaikai, laikinai likę be tėvų globos. Dažniausiai vaikai į globos institucijas patenka iš socialinės rizikos šeimų dėl nepriežiūros ir netinkamų auklėjimo sąlygų (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2012 – 2013 metų socialinis pranešimas).

Vaikų globos namai vadovaujasi **Vaiko globos organizavimo nuostatais**, patvirtintais 2012 m. birželio 27 d. Nr. 805, kurie pakeitė 2002 m. galiojusius nuostatus. Šie nuostatai reglamentuoja likusio be tėvų globos bendruosius vaiko laikinosios ir nuolatinės globos (rūpybos) nuostatus, pasirengimo vaiko globai (rūpybai), vaiko globos (rūpybos) nustatymo ir vykdymo, vaiko globos (rūpybos) priežiūros ir pasibaigimo organizavimo pagrindus nepriklausomai nuo vaiko globos (rūpybos) formos (Žin., 2012, Nr. 80-4165).

Nuo 2005 kovo 3 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-68, patvirtinti **Bendrieji valstybės ir savivaldybės vaikų globos nuostatai**, kurie reglamentuoja valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų tikslus ir uždavinius, globos namų teises ir darbo organizavimą, darbuotojų priėmimą į darbą ir atleidimą, darbo apmokėjimo tvarką darbuotojams, globos namų finansavimą, vaiko apgyvendinimą, jo laikiną išleidimą ir išvykimą bei globos namų likvidavimą, reorganizavimą ir pertvarkymą (Žin., 2005, Nr. 33-1079). Nevalstybiniai vaikų globos namai steigiami, finansuojami ir nevalstybinių vaikų globos namų veikla vyksta pagal 1995 m. kovo 14 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 366 patvirtintus **Nevalstybinių vaikų globos namų bendrųjų nuostatų** reikalavimus (Žin., 1995, Nr. 25-567)

Visos vaikų globos institucijos teikia stacionarias globos paslaugas vaikams visą parą ir gyvenimo įstaigoje laikotarpis gali būti ribotas arba neribotas. Vaikų globos institucijose papildomai dar yra teikiamos švietimo, sveikatos priežiūros ir reabilitacijos paslaugos, kurios nulemia institucijos tipą (Pabedinskienė, 2004).

Kaip pažymi Kvieskienė ir Indrašienė (2008), vaikai tik gyvena globos įstaigose, o mokytis eina į bendrojo lavinimo mokyklas. Šie vaikai bendrauja su kitų šeimų vaikais, kurie turi platesnes socializacijos galimybes. Vaikų globos namų gyvenimo sąlygos pasidarė panašios kaip tikruose namuose, kartu gyvena skirtingo amžiaus broliai ir seserys. Vaikui sudaromos sąlygos dalyvauti visuomeniniame gyvenime, sprendžiant su jo gerove susijusius klausimus.

Visi vaikų globos namų auklėtiniai gali užsiimti jiems patinkančia veikla, o vyresniesiems sudaryta daugiau galimybių įgyti verslo pradmenų. Vaikai gali žaisti, sportuoti, dalyvauti meninėje veikloje, naudotis kompiuteriu, vykti į koncertus, kinas. Globos įstaigų vaikai teigia, kad jiems trūksta artimųjų palaikymo ir supratimo, televizorių, knygų, pramogų (Rėklaitienės ir kt. „Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimo“ tyrimo ataskaita, 2008)

Samašonok (2013) atlikto tyrimo duomenimis akcentuojama, kad vaikų globos namuose didelis dėmesys skiriamas buities darbų mokymui, kai vaikai patys tvarkosi, patys skalbiasi, gaminasi maistą, eina apsipirkti su auklėtojais į parduotuves. Globos namuose sudaroma tokia aplinka, kuri orientuota į ugdytinių savarankiškų sprendimų priėmimą. Ugdomoji veikla vyksta nuolat, vedami užsiėmimai, valandėlės, vyksta užklasinė veikla.

Pabedinskienė ir Černiauskas (2007), pabrėžia vaikų globos namų neigiamus aspektus. Jie teigia, kad nepilnamečio gyvenimas globos institucijoje yra apribotas vidaus tvarkos taisyklių, todėl neformuojamas socialinis ir emocinis pasitikėjimas, kuris išugdo komunikacinį bejėgiškumą. Visas dėmesys yra nukreiptas į materialinės gerovės sukūrimą bei sveikatos ir psichologinių problemų sprendimą, mažai skiriama dėmesio auklėtinių darbiniam ir profesiniam parengimui.

Nevalstybiniuose vaikų globos namuose–šeimynose - vyrauja draugiška ir tarpusavio supratimu pagrįsta aplinka, globėjai padeda vaikams bendrauti ir bendradarbiauti, moko padėti vieni kitiems. Vaikai turi pastovias pareigas, atitinkančias jų amžių ir brandą. Vaikams sudaromos geresnės savarankiškumo sąlygos, todėl vaikai tampa savarankiškesni ne tik apsitarnaudami, bet ir buityje bei kitose gyvenimo srityse (Žalimienė, 2007).

Galima daryti prielaidą, kad studijuoti literatūros šaltiniai išryškino kai kuriuos vaikų globos namų tipų klasifikavimo skirtumus: vieni mokslininkai vaikų globos namus klasifikuoja pagal pavaldumą, kiti pagal amžių ar neįgalumą. Valstybinėse vaikų globos įstaigose ištisą parą teikiamos stacionarios globos paslaugos. Šiose įstaigose vaikams užtikrinamas fizinis ir psichologinis saugumas, daug dėmesio skiriama ugdymui, meninei saviraiškai, tačiau mažai dėmesio skiriama kasdieninio gyvenimo parengimui.

2. SOCIALINIO DARBO YPATUMAI UGDANT SAVARANKIŠKUMĄ

2.1. Savarankiško gyvenimo įgūdžiai ir jų ugdymas

Apžvelgiant socialinio darbo ypatumus ugdant savarankiškumą, būtina išsiaiškinti, kuo pasireiškia savarankiškas gyvenimo įgūdžių ugdymas. Svarbu suprasti, kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius reikia ugdyti, kad jaunuoliai, išėję iš globos namų, galėtų apsipirkti parduotuvėje, atlikti įvairius namų ruošos ir buities darbus, mokėtų tvarkyti namų ūkio biudžetą, žinotų, kur kreiptis skubios pagalbos ir kt.

Savarankiškumas apibūdinamas kaip esminė asmenybės savybė, pasireiškianti ne tik sugebėjimu rūpintis savimi, bet ir kitais, rodanti gebėjimą tinkamai pasirinkti bendravimo tikslus ir priemones, aktyviai ir produktyviai veikti. Tai vienas iš pasitikėjimo savimi bruožų, rodančių asmenybės nepriklausomybę (Jovaiša, 2007).

Studijuoti literatūros šaltiniai atskleidė, kad savarankiškumo sudėtinė dalis yra gyvenimo įgūdžiai, kuriuos autoriai klasifikuoja skirtingomis kategorijomis (žr. 2 lentelė) Samašonok (2013) kasdieninio gyvenimo įgūdžius apibūdina kaip gyvenimo iššūkius, teigdama, kad juos reikia ryžtingai sutikti ir spręsti, tai pat ieškoti atsakymų į gyvenimiškus klausimus ir juos panaudoti asmeninei gerovei. Gudžinskienės (2013) teigimu, gyvenimo įgūdžiai - tai asmens gebėjimai patenkinti kasdieninius gyvenimo poreikius, išmokti prisitaikyti visuomenėje ir įveikti savarankiškame gyvenime iškilusias problemas. Tuo tarpu Gončerovaitė ir Gumuliauskienė (2011) pažymi savarankiškos veiklos skatinimą per buities darbus ir laisvalaikio leidimo formas.

Raudeliūnaitė ir Paigozina (2009) išskiria socialinio bendravimo įgūdžius kaip reguliuojančius pozityvius tarpusavio santykius. Bendravimo, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžiai padeda pasiekti tinkamų rezultatų ugdant vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą. Minėtos autorės akcentuoja, kad bendravimo įgūdžiai labai padeda valdyti socialines situacijas ir efektyviai spręsti gyvenimiškas problemas.

Bidva ir Gailienė (2010) akcentuoja profesijos pasirinkimo ir apsisprendimo įgūdžius. Ustinavičiūtė ir kt. (2011) mokymosi ir darbo įgūdžius traktuoja kaip karjeros planavimo ir profesijos pasirinkimo įgūdžius, padedančius suvokti ateitis planus. Darbo įgūdžiai yra vertybė, atverianti didesnes galimybes siekti profesinės karjeros (Hirschi 2010).

Gudžinskienė (2013) akcentuoja socialinius įgūdžius kaip sveikatos ir gerovės prielaidą, padedančią prisitaikyti prie nepastovios, nuolat kintančios socialinės aplinkos ir pasirinkti sveiką gyvenimo būdą. Tuo tarpu Samašonok ir Gudonis (2010) socialinius įgūdžius apibūdina kaip psichologinį ir socialinį prisitaikymą lemiančią sąlygą, kuriai esant

vaikų globos namų auklėtiniai galėtų sėkmingai sąveikauti su socialine aplinka. Kiti mokslininkai savarankiškumą apibūdina kaip socializacijos turinio komponentą, kuris pasireiškia įvairiais modeliais: higienos įgūdžių, buitinio elgesio, vertybių (G. Jančiauskytė, A. Širiakovienė, A. Plaušinitienė, 2013) (žr. 2 lentelė).

Höjer ir Sjöblom (2010) akcentuoja aprūpinimo būstu, biudžeto planavimo ir mokesčių mokėjimo įgūdžius. Jie pabrėžia, kad šių įgūdžių stoka lemia, jog vaikų globos namų auklėtiniai, pasibaigus globai, bus izoliuoti, liks be emocinio ir praktinio palaikymo.

2 lentelė. Savarankiško gyvenimo įgūdžiai ir jų apibūdinimas

Savarankiško gyvenimo įgūdžių kategorijos	Mokslininkų apibūdinami įgūdžiai
Kasdienio gyvenimo įgūdžiai: Sveika mityba. Apsipirkimas parduotuvėse. Maisto ruošimas. Namų tvarkymas. Pinigų valdymas. Biudžeto planavimas. Naudojimasis banko paslaugomis. Laisvalaikio organizavimo.	Ryžtingai sutikti ir spręsti kasdieninius gyvenimo iššūkius, ieškoti atsakymų į gyvenimiškus klausimus ir panaudoti asmeninei gerovei kurti. (K. Samašonok, 2013) Gyvenimo įgūdžiai, kuriais asmuo patenkina kasdieninius gyvenimo poreikius ir pritaiko juos visuomenėje. (Gudžinskienė, 2013). Savarankiškos veiklos skatinimas per buitines darbus, laisvalaikio leidimo formas. (K. Gončerovaitė, A. Gumuliauskienė, 2011).
Socialinio bendravimo įgūdžiai: Tarpusavio santykių palaikymas.	Pozityvius tarpusavio santykius reguliuoja ir palaiko bendravimo, veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžius. (R. Raudeliūnaitė, R. Poigozina 2009)
Mokymosi ir darbo įgūdžiai: Darbo tikslai. Įsidarbinimas. Sprendimų priėmimas. Tikslų siekimas. Mokymosi įgūdžiai.	Profesijos pasirinkimo ir apsisprendimo įgūdžiai darbo tikslams siekti. (K. Bidva, I. Gailienė, 2010). Karjeros planavimo ir profesijos pasirinkimo įgūdžiai, padedantys suvokti ateities planus. (L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitytė, 2011). Darbo įgūdžiai padeda atverianti didesnes galimybes siekiant profesinės karjeros. (T. Hirschi, 2010).
Savęs priežiūros įgūdžiai: Higienos laikymasis. Sveika gyvensena. Psichotropinių medžiagų vartojimo prevencija. Psichinė sveikata. Lytiškumo ugdyimas.	Socialiniai įgūdžiai - sveikatos ir gerovės prieda padedanti prisitaikyti prie nepastovios, nuolat kintančios socialinės aplinkos, pasirinkti sveiką gyvenimo būdą. (V. Gudžinskienė, 2013). Socialiniai įgūdžiai kaip psichologinį ir socialinį prisitaikymą lemiantį sąlyga. (K. Samašonok, V. Gudonis, 2010). Savarankiškumas kaip socializacijos turinio komponentas, pasireiškiantis įvairiais modeliais: higienos įgūdžių, buitinio elgesio, vertybių. (G. Jančiauskytė, A. Širiakovienė, A. Plaušinitienė, 2013).
Būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai: Būsto ieškojimas. Požiūris į pinigus. Banko paslaugos. Biudžeto planavimas. Mokesčių mokėjimas. Vartojimo įgūdžiai.	Aprūpinimo būstu, biudžeto planavimo, mokesčių mokėjimo įgūdžių stoka skatina baimę būti izoliuotam (I. Höjer, Y. Sjöblom, 2010).

Kad vaikų globos namų auklėtiniai galėtų tinkamai įsilieti į visuomenę, gyvenimo įgūdžiai turi būti ugdomi. Nagrinėjant globos institucijoje gyvenančio nepilnamečio ugdymo ypatumus, aiškėja, kad gyvenimo įgūdžių ugdymas turi vykti plėtojant savarankišką veiklą (Pabedinskienė, Černiauskas, 2007). Kaip pažymi Samašonok (2013), įgūdžių ugdymo procese puoselėjami auklėtinių gebėjimai, sprendžiamos reikšmingos problemos, o tuo pat metu ugdytiniai skatinami ryžtingai sutikti gyvenimo iššūkius ir ieškoti tokių atsakymų, kuriuos būtų galima efektyviai panaudoti asmeninei gerovei puoselėti.

Gudžinskienė (2013) teigia, kad „socialiniai įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant ir pamėgdžiojant matomą elgesį ir sulaukiant atgalinio ryšio apie savo elgesį bei jo pasekmes. Autorė išskiria tokias įgūdžių formavimosi ir ugdymo sąlygas:

Pirmoji naujų įgūdžių susiformavimo sąlyga – ypatingas suaugusiųjų dėmesys visoms situacijoms, į kurias vaikas patenka pirmą kartą, ir veiksams, kuriuos jis atlieka pirmą kartą.

Antroji naudingų įgūdžių ugdymo sąlyga – tikslus visos vaiko (tai tinka paaugliams ir suaugusiems) veiksmų sistemos, visos jo veiklos organizavimas.

Trečioji naudingų įgūdžių ugdymo sąlyga – suaugusiųjų pavyzdys.

Ketvirtoji naudingų įpročių formavimo sąlyga – juos stiprinti“ (p. 27 – 28).

Našlaičiui būtina paaiškinti, kokiose realaus gyvenimo situacijose jis galės pritaikyti mokamą įgūdį ir skatinti jį pritaikyti. Kuo aukštesnis išmokimo laipsnis, tuo didesnė tikimybė, kad jis bus tinkamai pritaikytas realiame gyvenime (Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, 2009).

Kvieskienė ir Indrašienė (2008) akcentuoja, kad socialinių įgūdžių ugdymas glaudžiai susijęs su socializacija, kuri yra viso socialinio gyvenimo esmė ir būtina visuomenės funkcionavimo sąlyga. Išmokęs visuomenės normų ir gyvenimo būdo, asmuo tampa visuomenės nariu, prisitaiko prie bet kokios socialinės aplinkos, priima šios aplinkos vertybes ir tampa savarankiškas. Ambrasė (2012) pabrėžia sėkmingo socializacijos proceso įgyvendinimo svarbą, nes tik nuo to priklauso, kiek asmenybė sugebės realizuoti savo gabumus ir galės prisitaikyti visuomenėje.

Kad vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas vyktų tinkamai ir būtų galima pasiekti teigiamų rezultatų, sudaromos tokios savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos, kurios padeda išvelgti tiek teigiamus auklėtinių pokyčius, tiek silpnybes. Gudžinskienė (2013) teigia, kad gyvenimo įgūdžiams ugdyti sudaryta daugybė įvairių programų: integruotos programos, formalaus ir neformalaus socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo programos, aktualizuojančios individo socialinei integracijai būtinų socialinių gebėjimų ugdymą.

Žalimienė (2007) teigia, kad vaikų globos įstaigų savarankiškumo ugdymo programose turi būti suformuota vaiko samprata apie šeimos planavimą, lytinio gyvenimo, tėvystės (motinystės) įgūdžių ugdymą, profesijos įgijimą. Svarbu, kad šios programos (jų turinys, informacijos pateikimo būdai ir metodai) būtų pritaikytos įvairaus amžiaus vaikams, t.y. atitiktų jų brandą. Pagrindinis ugdymo tikslas, dirbant pagal šias programas – vaiko, netekusio tėvų globos, savarankiško gyvenimo įgūdžių formavimas ir ugdymas. Globos namuose turi būti ugdomi įvairūs gebėjimai, kad jaunuoliai visapusiškai pasiruoštų savarankiškam ir socialiniam gyvenimui: ne tik mokėtų patenkinti esminius savo poreikius (pasirūpinti sveikata, pajamomis, buitimi), bet ir savarankiškai prisitaikytų prie kintančių visuomenės sąlygų, sugebėtų pasirinkti veiklą, jos tikslus, projektuoti savo ateitį (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, 2007).

Vyšniauskytė-Rimkienė ir Liobikienė (2012) išskiria tokius socialinių gebėjimų ugdymo programos etapus: informacijos rinkimas; informacijos analizė ir tikslų formulavimas; programos įdiegimas; poveikio įvertinimas. Pabaigus socialinių gebėjimų ugdymo programą, sprendžiama, ar ją tęsti, ar vėl planuoti po tam tikro laiko.

Pažymėtina, kad „visos programos, susijusios su gyvenimo įgūdžių ugdymu, skatina geriau pažinti save, ugdytis bendravimo ir bendradarbiavimo, problemų sprendimo, gyvenimo sunkumų įveikimo įgūdžius, padeda suvokti rizikos situacijas, rasti racionalius sprendimus kasdieninėse gyvenimo situacijose. Visos savarankiško gyvenimo įgūdžių programos ugdo asmenines savybes bei socialinius gebėjimus, padedančius priimti racionalius sprendimus, kritiškai mąstyti, pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su jį supančia aplinka“ (Gudžinskienė, 2013, p. 48).

Kaip teigiama Našlaičių ir tėvų globos netekusių savarankiško gyvenimo įgūdžių programoje (2007), rengimas savarankiškam gyvenimui turi prasidėti ankstyvosiose globos stadijose ir tęstis tol, kol vaikas pradės gyventi savarankiškai. Labai svarbu, kad ir pasibaigus globai, vaikai gautų paramą ir palaikymą. Höjer ir Sjöblom (2010) teigia, kad, pasibaigus globai, profesinė ir asmeninė parama turi palaikomąjį poveikį jauno žmogaus gyvenime. Taip pat našlaičiams padeda gera socialinių paslaugų parama pereinamuoju etapu, pasibaigus globai ir pradėjus savarankišką gyvenimą.

Kaip pabrėžia Pabedinskienė ir Černiauskas (2007), „nepilnamečio sėkmingo ugdymo proceso globos įstaigoje galutinė išdava – ugdytinio sėkminga adaptacija ir socializacija visuomenėje, sugebėjimas savarankiškai spręsti problemas ir priimti teisingus sprendimus ir įsipareigojimus. Tad galutinius ugdymo rezultatus galima pamatyti vėliau, kai nepilnametis pradeda socializuotis“ (p. 39).

Apibendrinus išanalizuotą mokslinę medžiagą, galima teigti, kad savarankiško gyvenimo įgūdžiai klasifikuojami skirtingais aspektais į daugelį kategorijų: kasdieninio gyvenimo įgūdžiai, socialinio bendravimo įgūdžiai, mokymosi ir darbo įgūdžiai, savęs priežiūros įgūdžiai, būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai. Mokslininkai pažymi, kad įgūdžiai turi būti ugdomi kuo įvairesni, kad jaunuoliai, palikę globos namus, galėtų sėkmingai socializuotis ir adaptuotis kasdieniniame gyvenime. Įgūdžių ugdymui sudaryta daugybė savarankiško gyvenimo įgūdžių programų, kurios ne tik ugdo asmenines savybes, bet ir padeda rasti racionalius sprendimus kasdieniniame gyvenime. Visa tai ir yra labai svarbu ugdant vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą.

2.2. Savarankiškumo ugdymo vaikų globos namuose teisinis reglamentavimas

Vaiko gerovę, pagalbą savarankiškame gyvenime reglamentuoja daugelis įstatymų. Darbe siekiama atskleisti kuo pasireiškia savarankiškumo ugdymas vaikų globos namuose įvairiose teisės įstatymuose.

Nepilnamečių globai (rūpybai) užtikrinti yra svarbios nuostatos, įtvirtintos **Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje**. 3 str. pabrėžiama, kad valstybė įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgiant į jo tėvų, globėjų, kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui pasiekti imasi atitinkamų priemonių. 17 str. garantuoja svarbų masinės informacijos vaidmenį ir rūpinasi, kad nepilnametis galėtų naudotis, ypač tokių nacionalinių ir tarptautinių šaltinių informacija ir medžiaga, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės. 27 str. garantuoja vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi (Žin., 1995, Nr. 60-1501).

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (Žin., 2000, Nr. 74-2262) akcentuojamas nepilnamečio rengimas savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje, sudarant tokias sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą (3.248 str.).

1996 m. LR Seimas priėmė **Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą** (Žin., 1996, Nr. 33-807), kuris reglamentuoja vaikų teisinę apsaugą šalyje, nustato suderinus su LR Konstitucija ir tarptautinėmis teisės normomis bei principais vaiko teisių ir laisvių gynimo pagrindus (1 str.). 4 str. akcentuojama, kad kiekvienam vaikui garantuota galimybė dalyvauti visuomenės gyvenime. Šio įstatymo, 13 str. pabrėžiama, kad likęs be tėvų globos ir rūpybos vaikas, neturintis gyvenamojo būsto, juo aprūpinamas įstatymų nustatyta tvarka. 14 str. teigiama, kad nepilnametis turi teisę į mokslą, teisę įgyti specialybę ir pasirinkti darbą.

LR išmokų vaikams įstatyme (Žin., 2004, Nr. 88-3208) reglamentuojama, kad pasibaigus vaiko globai (rūpybai) dėl pilnametystės, kol našlaitis mokosi ar studijuoja iki 24 metų, jam skiriama ir kartą per mėnesį mokama 4 bazinių socialinių išmokų dydžio išmoka (520 Lt.) Kartu įstatymas nustato, kad vaikui, kuris mokosi yra išlaikomas bendrabutyje ar vaikų socializacijos centre, skiriama 2 bazinių socialinių išmokų (260 Lt.) dydžio išmoka per mėnesį (8 str.). 9 str. pabrėžiama, kad našlaičiams, pasibaigus vaiko globai dėl pilnametystės ir pradėjus savarankišką gyvenimą, skiriama vienkartinė 75 bazinių socialinių išmokų dydžio išmoka būstui įsigyti arba įsikurti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 28 d. nutarimu Nr. 801 (Žin., 2004, Nr. 100-3724) patvirtintos **Išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo nuostatas**. Šios nuostatos reglamentuoja LR išmokų vaikams įstatymą ir nustato išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarką.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589), reglamentuoja socialinių paslaugų rūšis, valdymą, skyrimą ir teikimą, nustato vaikų socialinių globos įstaigų licencijavimo tvarką.

Socialinių paslaugų katalogas (Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-93, 2006 m. balandžio 5 d.) nurodo bendrųjų ir specialiųjų socialinių paslaugų rūšis ugdant savarankiškumą. Bendrųjų paslaugų tikslas – ugdyti asmens gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Asmeniui teikiamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, maitinimo organizavimo, aprūpinimo būtiniausias drabužiais ir avalyne, sociokultūrinės, asmeninės higienos ir priežiūros organizavimo paslaugos. Specialiosios paslaugos teikiamos asmeniui, kurio gebėjimams rūpintis savarankišku gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Šios paslaugos skiriamos į socialinės priežiūros ir socialinės globos paslaugas. Socialinės priežiūros teikiamos paslaugos - tai socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas, apgyvendinimas savarankiško gyvenimo namuose, intensyvi krizių įveikimo pagalba. Asmeniui yra teikiamos šios socialinės globos paslaugos: dienos socialinė globa, trumpalaikė socialinė globa, ilgalaikė socialinė globa. Šias paslaugas teikia stacionarios ir nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos (Žin., 2006, Nr. 43- 1570).

2007 m. gruodžio 18 d. įsigaliojo **Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas**, kuris pakeitė 2000 metais priimtą įstatymą. Šio įstatymo 13 str. apibrėžiama, kad likęs be tėvų globos ir rūpybos vaikas, neturintis gyvenimo būsto, juo aprūpinamas palikus globos namus 14 str. reglamentuoja našlaičio teises įgyjant specialybę, pasirenkant darbą ir dalyvavimą visuomeniniame gyvenime (Žin., 2007, Nr. 140-5756).

LR Seimas 2003 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX-1569 patvirtino **Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją** (Žin., 2003, Nr. 52-2316), kurioje numatė vaiko gerovės politikos ateities išvalgos tikslą – pasiekti politinį susitarimą dėl vaiko gerovę lemiančių vertybių, nuostatų ir numatyti vaiko gerovės įgyvendinimo gaires. Šia koncepcija siekiama sukurti centrinę vaiko gerovės politiką, kuri siektų, kad vaikams būtų sudarytos sąlygos gyventi saugioje aplinkoje, jaustis visaverte asmenybe. Šioje koncepcijoje išskiriamas ir vienas svarbiausių vaiko gerovės įgyvendinimo siekių, kad „siekiant išugdyti visavertę asmenybę, galinčią greitai ir sėkmingai prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų ir gebančią jas keisti, vaikas ugdomas ir mokamas gyventi savarankiškai“ (3.1.17 str.).

Remiantis **Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija**, LR Vyriausybė 2005 m. Vasario 17 d. nutarimu Nr. 184 (Žin., 2005, Nr. 25-802) patvirtino **Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 m. planą**. Šioje strategijoje akcentuojamas vaiko gerovės užtikrinimas, kai našlaitis gali veikti ir išreikšti savo nuomonę, susijusią su jo gerove visuomenėje (4.4 str.). Pabrėžtina ir tai, kad valstybė imasi priemonių tinkamai pasirūpinti našlaičiu ir suteikia jam profesionalią pagalbą savarankiškame gyvenime (4.5 str.).

LR socialinės apsaugos ir darbo ministras 2012 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. A1-547 (Žin., 2012, Nr. 140-7208) patvirtino **Vaiko gerovės 2013-2018 metų programą**. Jos paskirtis - kurti vaiko gerovę užtikrinančių paslaugų ir priemonių sistemą, kuri sudarytų palankias sąlygas vaikui augti saugioje šeimos aplinkoje ir gauti reikiamą pagalbą (1 str.). Ši programa parengta atsižvelgiant į Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją ir jos įgyvendinimo priemonių 2005 - 2012 m. planą. Rengiant programą, įvertinti 2005 - 2012 m. plano rezultatai. Programoje pažymima, kad tėvų globos netekusiems vaikams būtina sudaryti tinkamas globos ir įvaikinimo sąlygas, atitinkančias šeimos aplinką, kad našlaičiai tinkamai pasirūpintų savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (8 str.).

LR Vyriausybė 2004 m. spalio 13d. nutarimu Nr. 1279 (Žin., 2004, Nr. 152-5546) patvirtino **Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005 – 2008 m. programą**. Ši programa skiriama našlaičiui, kuriam įstatymų nustatyta tvarka nustatyta globa (rūpyba), ir asmeniui, kuriam iki pilnametystės ar pilno civilinio veiksnio įgijimo nustatyta globa (rūpyba), remti ir rengti jį savarankiškai gyventi visuomenėje (3 str.). Programos tikslas – sudaryti tinkamas tėvų globos netekusio asmens, integravimosi į visuomenę sąlygas, ugdyti asmeniui savarankiško gyvenimo įgūdžius (21 str.). Šioje programoje numatyta tokie uždaviniai: parengti ir įgyvendinti vaikų globos namuose ir šeimynose savarankiško gyvenimo įgūdžių programą, atsižvelgiant į Jungtinių tautų vaiko teisių konvenciją; organizuoti tėvų globos netekusių vaikų švietimą, kaip pasirinkti profesiją,

kur mokytis, suteikti jiems žinių apie darbo rinką ir socialines garantijas, šeimos raidą ir pasirengimą kurti šeimą; parengti ir įgyvendinti vaikų globos institucijų darbuotojų, dirbančių su vaikais, kvalifikacijos tobulinimo programas – suteikiant jiems žinių, kaip dirbti socialinį darbą su tėvų globos netekusiu asmeniu, kaip rengti jį savarankiškai gyventi visuomenėje; rengti ir leisti skirtą tėvų globos netekusiui asmeniui metodinę informacinę medžiagą apie profesinį pasirengimą, valstybės teikiamas socialines garantijas (22 str.).

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. A1-68 (Žin., 2005, Nr. 33–1079) patvirtinti **Bendrieji valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatai**. Šiuose nuostatuose nustatytas valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų tikslas - užtikrinti institucijoje gyvenančiam vaikui globą (rūpybą), ugdymą, socialines paslaugas, sudaryti kitas jam tinkamas sąlygas ir palaikyti aplinką, kurioje jis galėtų saugiai augti, vystytis ir tobulėti bei pasiruošti savarankiškam gyvenimui visuomenėje (6 str.). Nuostatuose įtvirtintas ir vienas uždavinių - rengti vaiką savarankiškam gyvenimui ir integracijai visuomenėje, kad jis jaustųsi visaverte ir atsakinga už savo poelgius asmenybe, gebėtų kompetentingai rūpintis savimi ir artimaisiais kasdieniniame gyvenime, gebėtų plėtoti socialinius tarpasmeninius santykius ir pasitikėjimą, įsigytų bendrąjį išsilavinimą ir profesinį pasirengimą, įgytų savitarnos, asmeninės higienos, pasirengimo šeimai įgūdžius (7 str.).

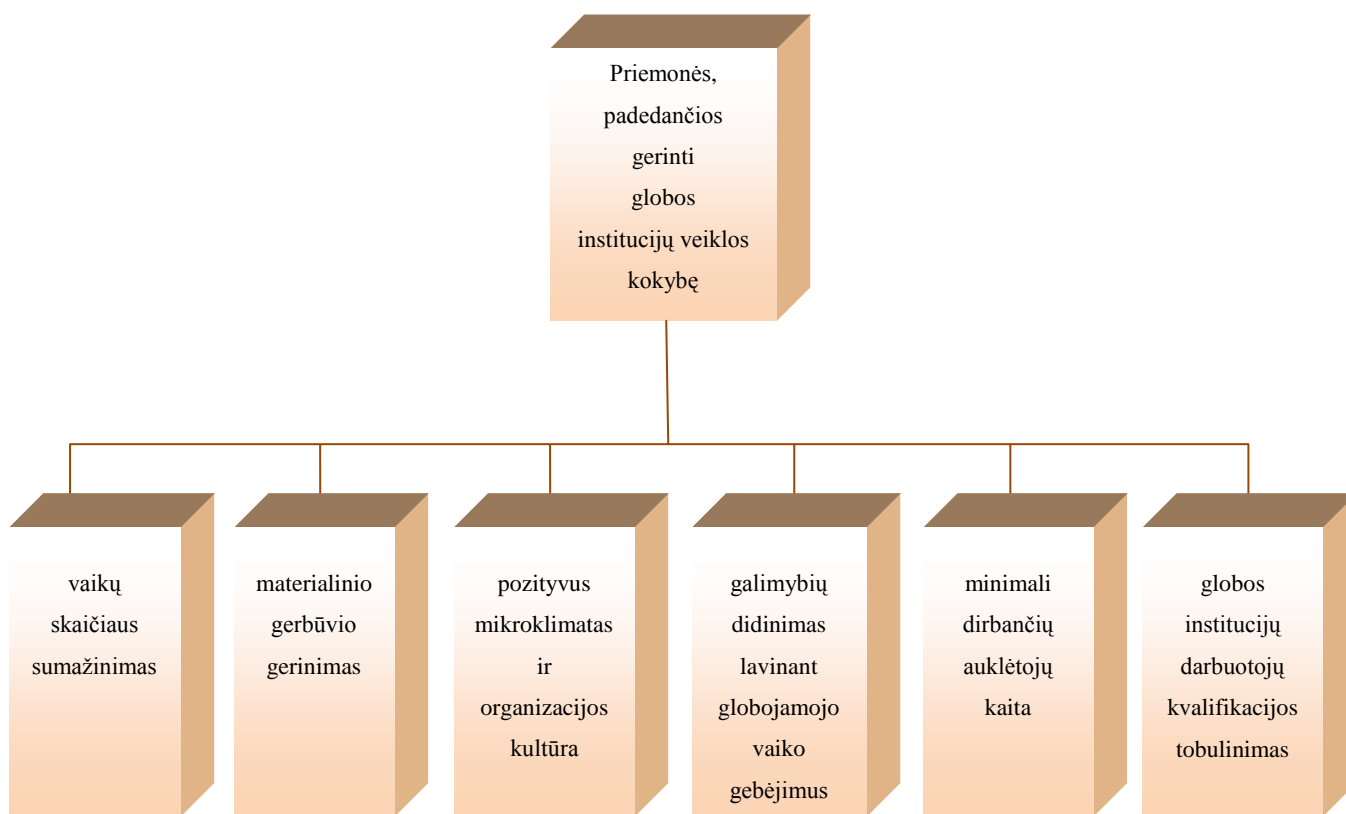
2007 m. Spalio 11 d. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymu Nr. A1-282 (Žin., 2007, Nr. 107-4385) patvirtino **Vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo planą**, kuriame išskiriami globos įstaigų tinklo optimizavimo etapai: I etapas 2008–2010 m. – valstybinių vaikų globos įstaigų steigėjų funkcijų perdavimas savivaldybėms; II etapas 2011 - 2015 m. – vaikų globos įstaigų skaičiaus mažinimas iki 60 vietų ir vaikų globos įstaigų veiklos organizavimo optimizavimas (4str.). 8 str. akcentuojama, kad nuo 2010 m. vaiko globos įstaigos veikla organizuojama šeimai artimos aplinkos modelio – šeimynų (iki 12 vaikų šeimynoje) principu. Plane pabrėžiama, kad vaikų globos įstaigoje buities darbus (maisto gaminimo, vaikų maitinimo, skalbimo, maisto produktų ir vaikų aprangos įsigijimo, tvarkymosi ir kt.) atlieka šeimynos socialiniai pedagogai arba socialiniai darbuotojai kartu su vaikais, atsižvelgdami į kiekvieno vaiko amžių, sveikatą ir galimybes atlikti tam tikrus buities darbus (8.7 str.).

LR Vyriausybė 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193 (Žin., 2007, Nr. 118-4817) patvirtino **Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007 – 2012 metų planą**. Šiame plane akcentuojama, kad tėvų globos netekusiems vaikams sudaromos tinkamos globos (rūpybos) sąlygos, kurios atitiktų geriausius vaiko interesus augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Taip pat pabrėžiama, kad reikia

tobulinti vaiko globos (rūpybos) organizavimo sistemos teisinį reglamentavimą ir tuo tikslu gerinti vaikų, netekusių tėvų globos, integracijos į visuomenę sąlygas (36 str.).

Kvieskienė ir Indrašienė (2008) pažymi, kad kuriant vaikų globos organizavimą tobulinančius aktus arba tobulinant egzistuojančius, reiktų siekti, kad būtų apibrėžti šie esminiai prioritetai:

- *vaiko globos tikslas – gražinti jį į šeimą;*
- *stacionarių globos namų veikla ir funkcijos;*
- *aiškūs visų institucijų ir asmenų, dalyvaujančių vaikų globos organizavimo ir vykdymo procese, įpareigojimai, funkcijos bei atsakomybė;*
- *paslaugų kokybės apibrėžimas;*
- *reikalavimai specialistų kokybei ir kt. (žr. 3 pav.)*

3 pav. Naujų teisės aktų, susijusių su savarankiškumo ugdymu kūrimas ar/ir egzistuojančių tobulinimas

Šaltinis: Kvieskienė ir Indrašienė, 2008, p. 33

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012, 2013 metų ataskaitose akcentuojamas globos institucijų teisinio reglamentavimo tobulinimas, mažinant vaikų skaičių socialinės globos įstaigose ir sudarant geresnes sąlygas globotinių

savarankiškumo ugdymui. Pažymėtina ir tai, kad didelis dėmesys skiriamas socialinių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui ir socialinių paslaugų, susijusių su vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdymu, infrastruktūros plėtrai.

2009-06-25 LR Seime vykusios konferencijos „Vaikų, augančių vaikų globos įstaigose, aktualijos ir perspektyvos“ P. Auštrevičiaus pranešime pabrėžiama vaiko globos sistemos pertvarka, pereinant prie globos šeimose ir šeimynos, išnaudojant kitas nevyriausybinės globos formas. Ypatingas dėmesys skiriamas vaikų globos namų auklėtinių rengimo savarankiškam gyvenimui tobulinimui, didinant vietos bendruomenių ir globos institucijų ryšius. Pranešime akcentuojama, kad sulaukę pilnametystės globotiniai neturi būti palikti vieni realiame gyvenime, jiems reikalinga konsultacinė-patariamoji pagalba, žmogiška parama, kuri išėjusiems į gyvenimą turi tapti ilgalaikės veiklos dalimi.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų globos namų ugdytinių savarankiškumui ugdyti yra priimta daug teisės aktų. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Seimas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rūpinasi našlaičių, augančių vaikų globos namuose, gerovės užtikrinimu. Kad vaikai globos namuose būtų tinkamai parengiami savarankiškam gyvenimui ir užtikrinama jaunuolių, sulaukusių pilnametystės, sėkminga integracija į visuomenę priimami nauji įstatymai ir nuolat tobulinami jau esantys.

2.3. Socialinio darbuotojo veikla ruošiant vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui

Labai svarbu atskleisti socialinio darbuotojo veiklos ypatumus ir aptarti darbo metodus bei principus, siekiant gerinti auklėtinių pasirengimą savarankiškam gyvenimui. Tai pat būtina atskleisti socialinio darbo privalumus ir trukdžius, su kuriais susiduria socialinis darbuotojas, ruošdamas vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakyme Nr. A1-92 „Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“ pabrėžiama, kad socialinio darbuotojo paskirtis – ugdyti, atstatyti ir palaikyti asmens gebėjimus savarankiškai spręsti jam iškilusias problemas, inicijuoti pokyčius kliento socialiam gyvenime, tam panaudojant savo žinias ir turimus išteklius (16.1 str.) Pabrėžtina ir tai, kad socialinio darbuotojo klientai yra tie, kurie negali pasirūpinti savimi (21 str.). Socialinis darbuotojas, ugdydamas vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą, ne tik aktyviai dalyvauja ir teikia pagalbą, analizuoja pagalbos veiksmingumą, bet ir domisi bei renka informaciją apie

našlaičius jau pradėjusius savarankiškai gyventi (26 str.) (Žin., 2006, Nr.43-1569). Būtina pažymėti, kad socialinis darbuotojas ugdydamas vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą atlieka tam tikrus vaidmenis. Studijuoti literatūros šaltiniai parodė, kad autoriai apibrėžia skirtingus socialinio darbuotojo vaidmenis, kurie labai reikalingi auklėtinių sėkmingai adaptacijai visuomenėje (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Socialinio darbuotojo vaidmenys ugdant savarankiškumą

Vaidmuo	Vaidmens apibūdinimas ir autoriai
Koordinatorius	Socializacijos proceso koordinatorius ir veikėjas (G. Kvieskienė, V. Indrašienė 2008)
Socialinės kompetencijos ugdytojas	Socialinis darbuotojas - socialinės kompetencijos ugdytojas, kurio ugdomasis procesas nukreiptas į globotinių socializaciją (V. Staskevičienė, N. Bankauskienė, 2012). Socialinės kompetencijos ugdytojas, mokantis vaikus ir paauglius socialinių gebėjimų, kurie būtini kasdieninėse gyvenimiškose situacijose (J. Vyšniauskytė – Rimkienė, T. N. Liobikienė, 2012).
Pagalbos tiekėjas	Vaiko gerovės specialistas, suteikiantis pagalbą savarankiškame gyvenime net ir palikus globos namus (J.Goltzman, S. Kollar, J. Trinkle 2010).
Mentorius	Socialinis darbuotojas - mentorius, tiesiogiai dalyvaujantis jauno žmogaus gyvenime ir siūlantis jam paramą (R. Spencer, M. E. Collins, R. Ward, S. Smashnaya, 2010) Pabrėžia pagrindinius mentoriaus vaidmenis savarankiškame gyvenime (V. Gudžinskienė, N. Kurapkaitienė, A. Januškevičiūtė 2013).
Auklėtojas	Socialinis darbuotojas – auklėtojas, kurio našlaičių savarankiško gyvenimo ruošimo procesas nukreiptas į tinkamų auklėjimo metodų parinkimą (N. Ambrasė, 2012).

Socialinis darbuotojas vaikų globos institucijose yra pagrindinis socializacijos proceso koordinatorius ir veikėjas. Jis yra vaikų savivaldos įkvėpėjas, socialinių programų iniciatorius ir konsultantas, aktyviųjų mokymosi metodų propaguotojas (Kvieskienė, Indrašienė, 2008).

Staskevičienė ir Bankauskienė (2012) akcentuodamos vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą, socialinį darbuotoją apibrėžia kaip socialinės kompetencijos ugdytoją, kurio ugdomasis procesas ir yra nukreiptas į auklėtinių socializaciją bei sėkmingą adaptaciją. Vyšniauskytė-Rimkienė ir Liobikienė teigia, kad „vystyti socialinę kompetenciją – tai išmokyti vaikus ir paauglius socialinių gebėjimų, kurių jiems reikia dabartiniu metu bei reikės ateityje, norint sėkmingai tvarkyti kasdienes užduotis ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Vaikų ir paauglių aplinkoje turi būti pakankamai iššūkių ir mokymosi galimybių, kurios suteiktų progų tobulėti“ (p. 76). Tuo tarpu Goltzman ir kt. (2010), vaiko gerovės specialistą globos institucijoje, traktuoja kaip pagalbos teikėją, kuris siekdamas jaunuolių

gerovės savarankiškame gyvenime suteikia reikalingas paslaugas ne tik vaikų globos metu, bet ir palikus globos namus (žr. 3 lentelė).

Patenkiant svarbiausius vaikų globos namų jaunuolių poreikius pereinant nuo globos į suaugusiųjų gyvenimą, pažymėtinas mentoriaus vaidmuo. Mentorius tiesiogiai dalyvauja jauno žmogaus gyvenime ir siūlo įvairių formų prasmingą paramą: tradicinius modelius, apimančius priėmimą ir globą; alternatyvius formatus, tokius kaip konsultavimas internete, kur jaunimas su patarėju susirašinėja laiškais (Spenser ir kt., 2010). Gudžinskienė ir kt. (2013) pabrėžia mentoriaus vaidmenį kaip labiau patyrusio asmens pagalbą mažiau patyrusiam globotiniui ir išskiria pagrindinius jo vaidmenis savarankiškame gyvenime: patyrimo skleidėjas, konsultantas, patarėjas, skatintojas, globėjas, modelis, tarpininkas, partneris, kritiškas draugas/vertintojas.

Ambrasė (2012) socialinį darbuotoją apibūdina kaip auklėtoją, kuris, ruošdamas vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui, pasirenka atitinkamus ir šiuolaikinius auklėjimo metodus, padedančius greičiau pasiekti užsibrėžtų tikslų.

Kaip nurodo Kvieskienė ir Indrašienė (2008), kad „socialinio darbuotojo vaikų globos namuose veiklos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą, kad jis galėtų augti vystytis ir tobulėti ir pasiruošti savarankiškam gyvenimui visuomenėje“ (p.51). Anot Rėklaitienės ir kt. (2008) tyrimais yra gauta, kad našlaičių savarankiškumo ugdyme didelę įtaką lemia globos namų darbuotojų kvalifikacija, gebėjimai ir kompetencijos.

Gudžinskienė (2010) pažymi, kad ugdymas ir pasiruošimas savarankiškam gyvenimui vyktų kokybiškai, globos namuose turi dirbti kūrybingi ir darbštūs socialiniai darbuotojai, turintys žinių, gebėjimų, reikalingų dirbant socialinį darbą. Tačiau kiti literatūros šaltiniai teigia, kad ne vien tik žinios ir gebėjimai reikalingi socialiniams darbuotojams ugdant savarankiškumą, bet ir įgūdžiai bei vertybės, kad našlaičiai, palikę globos namus ir pradėję savarankiškai gyventi visuomenėje, neiškristų iš jos (Gudžinskienė, Norvaišaitė, 2010), (Večkienė, Eidukevičiūtė, 2009).

Vyšniauskytė – Rimkienė ir Liobikienė (2012) akcentuoja vaikų globos namų jaunuolių rengimą socialiniam gyvenimui, lavinant socialinius gebėjimus ir pabrėžia, kad socialinis darbuotojas tam turi turėti didaktinių ir specifinių žinių, kurių reikia siekiant asmeninio tobulėjimo. Reikia pažymėti, kad minėti socialinio darbuotojo gebėjimai ir įgūdžiai labai reikalingi ugdant savarankiškumą, bet tarpusavio teigiamų santykių tarp socialinių darbuotojų ir vaikų globos namų auklėtinių palaikymas yra ne mažiau svarbus savarankiškumą formuojantis veiksnys. Socialinis darbuotojas turi gerbti juos, elgtis su jais kaip lygus su lygiais ir skatinti juos dalyvauti priimant sprendimus dėl savo ateities, nes tik tada auklėtiniai galės atsiskleisti kaip asmenybės (Barnes, 2011).

Gevorgianienė ir Fargion (2012) išskiria vieną iš naujausių socialinio darbuotojų darbo sričių - verslumo kompetenciją, kurios pagrindinė ašis yra prisitaikymas prie aplinkos pokyčių. Ugdant savarankiško gyvenimo įgūdžius, skatinamas vaikų globos namų auklėtinių gebėjimas lanksčiai ir kūrybiškai veikti, todėl socialiniai darbuotojai turi išnaudoti visas žinias, gebėjimus ir įgūdžius, kad jaunuoliai greičiau prisitaikytų prie kintančių aplinkos sąlygų ir galėtų socializuotis visuomenėje. Viena svarbiausių profesinių kompetencijų keliamų socialiniams darbuotojams – ugdyti tai, kad jaunuolis turėtų reikalingus praktinius įgūdžius ir būtų psichologiškai pasiruošęs palikti globos instituciją ir pradėti gyventi savarankiškai (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių programa, 2007).

Ruošiant vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui „išskiriamos trys socialinio darbo funkcijos:

1. Auklėjamoji (išmokyti tam tikrų gebėjimų).
2. Globotinių atstovavimo.
3. Lengvinamoji (tarpininkavimas, globotiniui įveikiant sunkumus, kurių jis nepajėgs įveikti vienas)“ (Šeimos santykių institutas, 2009, p. 149).

Minėtos socialinio darbo funkcijos labai aiškiai atsispindi socialinio darbuotojo sudarytame savarankiško gyvenimo plane, kuris būtinas vaikų globos namų auklėtinių lengvesniam pasirengimui savarankiškai gyventi. Plane numatomi tikslai, metodai, savarankiško gyvenimo įgūdžiai, rezultatų kontrolė ir korekcija. Plane atsispindi ir sunkumai, kuriuos jaunuoliui reikia įveikti. Į planą įtraukiama kuo daugiau vaiko aplinkos žmonių. Plano centre yra paties jaunuolio poreikiai ir pageidavimai. Savarankiško gyvenimo plano kopiją turi ir pats vaikų globos namų auklėtinis (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo rekomendacijos, 2007). Spray ir Jowett (2012) apibrėžia savarankiško gyvenimo planą kaip priežiūros planą, kuriame nurodoma, kokie poreikiai ir kokiomis formomis turi būti tenkinami. Visi planai turi būti peržiūrėti ne rečiau kaip vieną kartą per mėnesį ir susumuojami pasiekti rezultatai.

„Socialinis darbuotojas, dirbdamas su vaikais, paaugliais ir jaunimu, naudoja skirtingas technologijas ir metodus, kurių taikymas leidžia jam optimizuoti savo darbinę veiklą, pasiekti profesinio meistriškumo lygį.“ (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009, p.108). Kaip teigia Šinkūnienė (2010), kokį socialinį darbo metodą reikia pasirinkti priklauso nuo šių veiksnių:

- kliento;
- nustatytos problemos;
- siekiamo tikslo;

- socialinio darbuotojo kompetencijos ir įgūdžių;
- pagalbą teikiančios institucijos misijos ir tikslų.

Kaip pažymi Kvieskienė, Indrašienė (2008), socialinis darbuotojas, rengdamas vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui, dirba individualų ir grupinį darbą, taikydamas minėtas socialinio darbo funkcijas. Analizuoti literatūros šaltiniai parodė, kad ruošiant našlaičius savarankiškam gyvenimui socialiniame darbe reikalingi abu metodai, nes jie papildo vienas kitą ir padeda pasiekti optimalių rezultatų. Taikant šiuos metodus siekiama, kad vaikų iš globos namų poreikiai, gyvenimo kokybė kuo labiau atitiktų visuomenės gerovės lygį (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010).

Individualaus darbo metu visas dėmesys skiriamas vienam globotiniui, o pats mokymas organizuojamas taip, kad patenkintų svarbiausius globojamo vaiko ir jaunuolio poreikius. Sudaromos galimybės našlaičiui su socialiniu darbuotoju aptarti svarbius asmeninius klausimus: lytinio švietimo, pasirengimo šeimai, pinigų valdymo ir planavimo, bei darbo paieškos (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių programa, 2007).

Kvieskienė ir Indrašienė (2008) pabrėžia, kad individualaus darbo centre yra trys pagrindiniai elementai: asmuo, situacija ir sąveika. Individualus darbas su individu yra planuotų pokyčių procesas, todėl individualiame socialiniame darbe nustatoma, ką reikia pirmiausia keisti: vaiką, aplinką ar pačią sąveiką.

Kaip pažymima Šeimos santykių instituto metodinėje medžiagoje (2009), individualaus darbo metu socialinis darbuotojas suteikia informavimo ir konsultavimo paslaugas. Jovaiša ir Gurskienė (2011) konsultavimą apibūdina kaip intervencijos metodą, kurio ašis yra pats klientas ir socialinis darbuotojas pasitelkdamas visus savo įgūdžius ir technikas, padeda klientui pasiekti užsibrėžtą tikslą. Mokslininkai pabrėžia konsultavimo privalumus, nes į patį sprendimo priėmimą yra įtraukiamas pats klientas. O tai labai svarbu formuojant savarankiško gyvenimo įgūdžius. Ruošdamas auklėtinius savarankiškam gyvenimui, socialinis darbuotojas konsultuoja našlaičius apie profesijas, jų įgijimo galimybes, apie būsto nuomą, pinigų tvarkymą, suteikdamas jiems naudingos informacijos. Konsultuojami auklėtiniai perima ne tik pačias idėjas, bet ir socialinio darbuotojo požiūrį į jas, ir tai leidžia našlaičiams priimti racionalesnius sprendimus (Šeimos santykių instituto metodinė medžiaga, 2009). Konsultavimo metu užtikrinami patikimi ir tęstiniai santykiai su našlaičiu (Ruch, 2013).

Kolbergytė ir Indrašienė (2012) akcentuoja konsultuojamojo ugdymo funkciją. Konsultacijos metu socialinis darbuotojas ugdo vaikų globos namų auklėtinio gebėjimus savarankiškai spręsti socialines problemas, skatina prisiimti atsakomybę už savo gyvenimo

gerovę. Konsultuojamasis ugdymas skatina auklėtinių saviraišką, lavina socialinius įgūdžius, ugdo didesnę pasitikėjimą savimi, padeda atskleisti vidinius gebėjimus, drąsiau ir aktyviau priimti gyvenimo iššūkius. „Konsultuojamojo ugdymo tikslas - padėti ugdytiniui atrasti tiesą per savo patirtį“ [cit. pagal Kietvičienę, p. 76]. Taigi konsultuojamasis ugdymas yra viena iš svarbiausių socialinio darbuotojų veiklų, padedančių našlaičiams prisitaikyti visuomenėje ir susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais.

Kvieskienės ir Indrašienės (2008) teigimu, ruošdamas vaikų globos namų jaunuolius savarankiškam gyvenimui, socialinis darbuotojas individualiame darbe taiko ir pokalbio metodą, kuris yra patikimas informacijos gavimo būdas. Pokalbio metu socialinis darbuotojas naudoja daug žinių ir įgūdžių. Jis stebi, klausosi, klausinėja, sutelkia dėmesį, pataria, kartu su ugdytiniu analizuoja situaciją, numato tolesnius žingsnius. Taikydamas pokalbio metodą, socialinis darbuotojas atlieka pagrindines funkcijas – diagnostinę ir prognostinę.

Bidva ir Gailienė (2010) akcentuoja profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugą. Minėti autoriai pabrėžia, kad vaikų globos namų auklėtinių profesijos pasirinkimas ir realizavimas yra viena reikšmingiausių asmens kokybę lemiančių sričių, todėl karjeros ugdymas turi būti ypač svarbus socialinio darbuotojo darbe. Žemaitytės ir Jankauskienės (2008) atlikti tyrimai vaikų globos namuose atskleidė, tris formalaus ir neformalaus profesinio informavimo šaltinių lygius: individualūs pokalbiai, grupės valandėlės, išvykos, renginiai. Pažymėtina, kad individualūs pokalbiai vyksta ne tik su grupės auklėtoja, bet ir su kitų profesijų specialistais, kurie leidžia pažinti tas profesijos puses, kurios nėra aprašomos įvairiose šaltiniuose. Globos namai bendradarbiauja su profesinio informavimo paslaugas teikiančiomis institucijomis tiek tiesiogiai (atvažiuoja iš profesinių mokyklų, vaikai vyksta į atvirų durų dienas), tiek per tarpininkus (vidurines mokyklas). Ustinavičiūtė ir kt. (2011) pabrėžia intervencinių programų, kurių metu skatinamas karjeros projektavimas ir įgūdžių formavimas, didinimą. Šiose programose turi atsispindėti vaikų globos namų auklėtinių talentai, stiprybės ir silpnybės, detalus profesijų supažindinimas, jaunuolių polinkis atitinkamai darbo profesijai.

Ruošiant našlaičius savarankiškam gyvenimui būtina pažymėti, kad svarbi praktinė individualaus darbo patirtis. Socialinis darbuotojas gali kartu nueiti su auklėtiniu į banką, atidaryti sąskaitą, supažindinti su įvairiomis banko operacijomis, padėti išsiimti mokėjimo kortelę, apsipirkti kartu parduotuvėje, pamokyti kaip ieškoti gyvenamosios vietos (buto), parodyti, kas yra nuomos sutartis ir kokia jos reikšmė, padėti sudaryti pinigų taupymo planą (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo rekomendacijos, 2007). Ruch (2013) taip pat teigia, kad žinios turi būti siejamos su praktika, nes jos papildo viena kitą ir duoda teigiamų pokyčių vaikų globos namų

auklėtiniui ugdant savarankiškumą. Praktikos metu ne tik atsiranda glaudesni santykiai tarp auklėtinio ir darbuotojo, bet ir auklėtinis savo gebėjimus gali išbandyti natūralioje šeimos aplinkoje, užtikrinančioje jam didesnę savarankiškumą.

Praktinėje veikloje ugdytinis ne tik panaudoja savo turimą patyrimą, bet ir jį praplečia bei tobulina. Pabrėžtina, kad svarbūs praktiniai užsiėmimai turi vykti sistemingai (Samašonok, 2013). Ambrasė (2012) pažymi, kad praktinių užsiėmimų metu atliekami socialiniai vaidmenys, kurių metu ne tik užmezgami nauji santykiai, bet ir ugdoma aktyvi asmenybė.

Kvieskienė ir Indrašienė (2008) teigia, kad „grupinis socialinio darbo metodas naudojamas tose situacijose, kur aplinkos vaidmuo labai akivaizdus ir iškilusios problemos siejasi su daugybe panašių situacijų, o poreikiai reikalauja platesnės koordinacijos ir profilaktinės bei mokomosios orientacijos. Šis metodas pirmenybę teikia žmogaus socialinių potencialų išvystymui grupėje, santykiais su žmonėmis, išgyvenančiais panašią problemą“ (p. 82). Grupinio darbo metodas plačiai taikomas praktikoje, kai dirbdami mažomis grupėmis jaunuoliai bendradarbiauja ir siekia įgyvendinti bendrus tikslus (Šuliakaitė ir kt., 2012). Kvieskienė ir Indrašienė (2008) pabrėžia grupinio metodo ypatingumą mokant našlaičius savarankiškumo, nes jis leidžia į tą pačią situaciją žiūrėti tiek siauriau, tiek ir plačiau, o grupės nariai mokosi atsakyti ne tik už savo veiksmus, bet ir už kitus grupės narius.

Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių programoje (2007) akcentuojama, kad grupinis darbas yra vienas iš veiksmingiausių darbo metodų socialinio bendravimo, sprendimų priėmimo, tikslų siekimo įgūdžiams lavinti. Grupėje sudaromos tinkamos sąlygos jaunuoliams produktyviai diskutuoti ir gaunamas grįžtamasis ryšys. „Grupinių užsiėmimų metu modeliuojamos įvairios situacijos, kuriose dalyviai mokosi, dalijasi patyrimu ir kartu išbando naujai įgytus įgūdžius (p.25).

Kad vaikų globos namų auklėtiniai greičiau įsilietų į aplinką, o joje sugebėtų bendrauti, palaikyti kontaktą su aplinkiniais, „šiems įgūdžiams plėtoti tinka organizuojami meniniai užsiėmimai, kurių metu mokoma išklaudyti kitą asmenį, dalyvauti pokalbyje, pristatyti save, prisijungti prie kitų, gebėti reikšti jausmus ir mintis, priimti sprendimus. Dailės veikla turi įtakos jaunuolių socializacijai formuotis bei plėtotis“ (Jančauskytė ir kt., 2013).

Ambrasė (2012) pažymi, kad ruošdamas vaikų globos namų auklėtinius savarankiškam gyvenimui, socialinis darbuotojas grupiniame darbe vartoja šiuos metodus: rodомуosius, sakytinius, veikdinimo, pratinimo, stimuliacinius. Šių metodų esmė yra ta, kad vaikai nuo pat mažens mokosi mąstyti ir veikti imituodami kitus ir tuo pat metu perteikiama ugdytiniams visuomenės sukaupta socialinio elgesio patirtis. „Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo

rekomendacijose“ (2007) išskiriama „viena iš veiksmingiausių mokymosi formų - socialinis kognityvinis mokymasis, kurio metu vaikai mokosi mėgdžioti ir modeliuoti suaugusiųjų elgesį.“ (p. 62).

Ugdydamas savarankiškumo įgūdžius, socialinis darbuotojas turi gerai žinoti grupės tikslą ir savo vaidmenį grupėje. Dirbdamas su grupe, socialinis darbuotojas atlieka grupės vadovo, diskusijų lyderio, konsultanto, tarpininko, komandos nario vaidmenis. (Šinkūnienė, 2010). Kvieskienė, Indrašienė, (2008) akcentuoja, kad ugdant vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą, socialinis darbuotojas grupinėje veikloje atlieka padėjėjo, konsultanto, grupės dalyvio, stebėtojo, patarėjo ir vertintojo vaidmenis.

Efektyvūs socialinio darbo metodai, padeda gerokai greičiau išspręsti esamas problemas (Kvieskienė, Indrašienė, 2008). Pivorienė ir Abeciūnaitė (2010) pažymi, kad „derinant individualaus ir grupinio darbo metodus, sukuriama ugdomoji erdvė, kurioje vaikai gali bendrauti esant skirtingiems komunikacijos lygiams bei taip ugdyti reikalingus įgūdžius, nes ir dirbant su vaikais individualiai, ir grupėse galima spręsti tas pačias problemas, taip pat galima paliesti skirtingus vaiko ugdymosi aspektus“ (p. 45).

Ugdydamas be tėvų globos likusių jaunuolių savarankiškumą, socialinis darbuotojas bendradarbiauja su kitais vaikų globos įstaigų specialistais. Vienas socialinis darbuotojas nėra pajėgus padėti našlaičiams, būtina įvairių specialistų koordinuota ir vienas kitą savo žiniomis ir įgūdžiais papildanti veikla. Bendradarbiaudami komandos nariai gali greičiau pasiekti užsibrėžtų tikslų ir suteikti ugdytiniais kokybiškas ir efektyvias paslaugas (Žalimienė, 2007).

Vosylienė (2009) akcentuoja tarpžinybines komandas, kurias sudaro vaikų globos namų psichologai, pedagogai, valstybinių ir nevyriausybinų organizacijų profesionalai ir savanoriai. Šie tarpžinybinės komandos specialistai, siekdami bendro tikslo, panaudodami savo žinias, gebėjimus ir patirtį, gali efektyviau padėti globotiniams ugdyti savarankiškumą.

Kintančiomis aplinkos sąlygomis ugdant vaikų globos namų jaunuolių savarankiškumą, neužtenka vien įvairių metodų taikymo, būtina ieškoti įvairesnių formų ir veiklų, kurios skatintų greitesnę adaptaciją visuomenėje. Höjer ir Sjöblom (2010) akcentuoja socialinių tinklų kūrimą, apibrėždami juos kaip pagalbinį veiksnių, kuris apima draugus, brolius ir seseris, artimus šeimos narius ir jų visų pasitikėjimu grindžiamus santykius. Rimkus ir Žemgulienė, (2013) teigia, kad socialiniai tinklai traktuojami, kaip neformalus pagalbos šaltiniai, tačiau vis dėl to pagrindiniai pagalbos proceso veikėjai yra socialiniai darbuotojai. „Socialinis tinklas yra ta aplinka, kurią socialinis darbuotojas turėtų veikti ir koreguoti, kad pasiektų norimų rezultatų. Pagrindinis socialinio darbuotojo tikslas – stiprinant sistemą padėti neformaliai tinklui teikti pagalbą klientui, prireikus papildant ją specialistų intervencijomis“ (p. 170). Geriausių rezultatų galima pasiekti tada, kai į vaikų globos namų auklėtinių pagalbos

teikimo procesą įsitraukia artimos aplinkos žmonės. Tačiau to neužtenka - būtinas artimųjų socialinis palaikymas, išklausymas ir padaršinimas. Tokie socialiniai tinklai laikomi skatinančiais veiksniais pereinamuoju laikotarpiu nuo globos iki pilnametystės, siekiant sėkmingai prisitaikyti visuomenėje (Höjer ir Sjöblom, 2010)

Anot Samašonok (2013) tyrimais nustatyta, kad dedama daug pastangų ugdant vaikų globos namų auklėtiniams savarankiškumą, organizuojama tokia veikla, kuri leidžia globotinius išbandyti įvairiose veiklose ir suvokti pasirengimo savarankiškam gyvenimui svarbą. Tačiau dauguma socialinių darbuotojų pažymi, kad pati savarankiško ugdymo sistema neefektyvi, perdėta globa auklėtiniams riboja galimybę patiems veikti. Materialinės bazės skurdumas, tinkamų patalpų užsiėmimams vesti stygius sumažina galimybę efektyviai organizuoti globotinių ugdymą rengiant juos savarankiškam gyvenimui.

Kaip teigia Pabedinskienė ir Černiauskas (2007), „rengiant nepilnamečius savarankiškam gyvenimui vaikų globos namuose, visuomet svarbi išliks socialinio darbuotojo ir ugdytinio veiklos sąveika. Nuo to, koks specialisto požiūris į ugdomą vaiką, jo problemas, kiek vaiku tikima ir pasitikima, stipriai priklausys tolesni rūpintojo ir rūpintinio santykiai, bendradarbiavimas ir ugdymo sėkmė“ (p. 83).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų globos namų auklėtinių rengimo savarankiškam gyvenimui procesas iš esmės priklauso nuo socialinių darbuotojų pastangų rūpintis ugdymo turiniu, nuo gero veiklos plano sudarymo, tinkamų darbo metodų parinkimo ir priimamų sprendimų. Pažymėtina, kad vaikų globos namuose ugdomoji veikla tarp socialinių darbuotojų ir auklėtinių vyksta nuosekliai ir kvalifikuotai, naudojant įvairiausių mokymosi metodus, bendradarbiaujant su kitais įstaigos specialistais ir kitomis organizacijomis.

3. VAIKŲ GLOBOS NAMŲ AUKLĖTINIŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ SAVARANKIŠKUMO UGDYMO TYRIMAS

3.1. Tyrimo charakteristika, metodai, tyrimo imtis

Tyrimo metodologija ir metodika.

Moksliniame darbe naudojama *loginio empirizmo raidos koncepcija*, kurios atstovai išskeldami verifikacijos principą, reikalavo kiekvieną teoriją pagrįsti empiriniais tyrimais (Kardelis, 2007). Atliekant vaikų globos namų auklėtinių rengimo savarankiškam gyvenimui, socialinio darbo aspektu apžvalgą, būtina ją pagrįsti tyrimais, kurie visapusiškai atskleis, kaip vaikų globos namų auklėtiniai pasiruošę ir kaip ruošiami savarankiškam gyvenimui.

Kaip teigia Kardelis (2007), socialinių tyrimų metodologijose naudojamos dažniausiai dvi teorijos: *indukcinė ir dedukcinė paradigmos*. Baigiamajame darbe ketinama naudotis *dedukcine paradigma*, kuri teigia, kad kiekvieną tyrimą reikia planuoti ir metodologiškai pagrįsti – ko ir bus siekiama viso tyrimo metu.

Kardelis (2007) išskiria dar vieną paradigmą – *multioperacinę*. Ši teorija teigia, kad „visi tyrimai turi savyje užprogramuotą klaidą. Tikrindami duomenis ir juos lygindami su kitų tyrėjų duomenimis, neretai naudojusiais skirtingus tyrimo metodus, mes galime gauti teisingą mokslinį vienokio ar kito reiškinių įvertinimą“ (p. 130-131). Ši teorija atskleidžia, kad hipotezė visada atvira tolesniems ieškojimams. Empirinio tyrimo rezultatai bus ne tik aptariami, bet ir siejami su kitų tyrėjų gautais duomenimis ankstesnių tyrimo metu (pabrėžiamas ryšys su kitų autorių atliktais tyrimais), akcentuojant, ką reikia keisti ar tobulinti. Šios dvi teorijos papildys viena kitą, nes jos parodys, kaip bus atliekamas tyrimas ir kokios patikimos žinios gautos apie tiriamąjį mokslinį reiškinį.

Tyrimo tikslas – atskleisti vaikų globos namų auklėtinių rengimą savarankiškam gyvenimui socialinio darbo aspektu.

Siekiant šio tikslo buvo pasirinkti dviejų tipų tyrimo metodai: **kiekybinis ir kokybinis**, nes jie papildo vienas kitą. **Kiekybinis tyrimo metodas** – *anketinė apklausa* pasirinkta, norint atskleisti vaikų nuomones apie savarankiškumo įgijimą globos namuose. Anketinė apklausa - duomenų rinkimo būdas, kai respondentai patys raštu atsako į tyrėjo pateiktus klausimus. Anketą apklausiamas asmuo užpildo savarankiškai, pagal nurodytas taisykles (Luobikienė, 2010).

Kiekybiniame tyrime naudojamas netikimybinės imties būdas – *tikslinė imtis*, įtraukiami asmenys, tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu (Kardelis, 2007).

Respondentais pasirinkti vaikų globos namų auklėtiniai. Respondentų atrinkimo kriterijai:

1. Iki vaikų globos namų palikimo liko 1 - 0,5 metų, ir jaunuoliai jau turėtų būti pasirengę gyventi savarankiškai.
2. Vaikų globos namų auklėtiniais būtų 17 – 18 metų;

Tyrime dalyvavę vaikai greitai paliks globos namus, todėl labai svarbu buvo iširti, kaip jie vertina savo pasirengimą savarankiškam gyvenimui, tuo pat metu vertinamas vaikų požiūris į savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymą.

Imties atranka. Planuojant tyrimo imtį, buvo siekiama, kad ji būtų reprezentatyvi ir patikima. Kai žinomas tikslus populiacijos dydis, imties tūrį galima apskaičiuoti neatlikus bandomojo tyrimo. Tokiu atveju skaičiuojama pagal V. I. Paniotto formulę (Valackienė, Mikėnė, 2008):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$$

kai n – imties dydis;

N – populiacijos dydis (kiek iš viso įstaigose vaikų);

Δ – 0,05 paklaida esant 95 proc. patikimumui (tokie rodikliai reprezentatyvumo požiūriu laikomi pakankamais (Kardelis, 2007, p. 314).

Žinant tikslų populiacijos dydį – 354 vaikų globos namų auklėtiniai, apskaičiuojame imtį:

$$n = 1 / ((0,05)^2 + (1/354)) = 1 / (0,0025 + 0,002825) = 1 / 0,005325 = 188$$

Kiekybinio tyrimo organizavimas.

Kiekybinis tyrimas atliktas 2014 gegužės, rugsėjo mėnesiais. Pasirinktos šios vaikų globos namų įstaigos: Didžiasalio, Kauno, Molėtų, Ukmergės, Utenos, Vilniaus, Zarasų. Šios įstaigos pasirinktos todėl, kad jos visos teikia stacionarias globos (rūpybos), ugdymo, socialines paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams, kuriems nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba), rengia vaikus savarankiškam gyvenimui ir integracijai visuomenėje. Iš viso buvo išplatinta – 192 anketos, tinkamai užpildytos grįžo ir tyrime buvo apdorotos – 187 anketos.

Kiekybinio tyrimo instrumentas

Anketinė apklausa su vaikų globos namų auklėtiniais, buvo vykdoma pagal iš anksto parengtą anketą. Tiriamųjų buvo prašoma užpildyti anketas pasirenkant tinkamą atsakymo variantą. Jei netenkina atsakymo variantas, respondentai gali parašyti savo variantą į atskirą eilutę. Dauguma klausimų sudėta į lenteles, kur reikia tiriamajam pažymėti tinkamą teiginį, su

kuriuo sutinka, arba naudojant ranginės skalės tipą, įvertinti atitinkama balų sistema (Dūdaitė, 2013). Anketą sudarė trys klausimų dalys:

Pirmieji 2 klausimai – skirti surinkti informacijai apie respondentus.

Antroje anketos dalyje (3 - 9 klausimai) norėta išsiaiškinti, ar globos namus po pusmečio paliksiantys vaikai, jų subjektyviu vertinimu, pasiruošę gyventi savarankiškai, kokių savarankiškumo įgūdžių įgiję, kokių jiems trūksta ir kokių norėtų dar daugiau įgyti.

Trečioje anketos dalyje (10 – 17 klausimai) siekiama surinkti informaciją apie socialinio darbuotojo pagalbą ugdant globotinių savarankiškumą (žr. 2 priede).

Anketa parengta remiantis studijuota moksline literatūra (L. Žalimienė, G. Kvieskienė ir V. Indrašienė, K. Samašonok, R. Pabedinskienė ir R. Černiauskas, B. Bitinas ir kt., K. Kardelis ir kt.). Gauti anketiniai duomenys buvo apdorojami SPSS 17.0 programa, Microsoft Office Excel.

Pagilinat ir išplėtojant kiekybiniame tyrime gautas žinias buvo naudojamas **kokybinis tyrimo metodas**, kuriuo siekiama atskleisti socialinių darbuotojų požiūrį į auklėtinių rengimą savarankiškam gyvenimui. Kaip teigia Kardelis (2007), kokybinio tyrimo metodas padeda labiau gilintis į tiriamą reiškinį, sutelkti visapusišką dėmesį į pačią situaciją, darydami didžiausią įtaką patirties formavimui. Kokybinio tyrimo metodas duoda patikimesnių rezultatų, nes tyrėjas gali pats fiksuoti visus įvykius, susijusius su nagrinėjamu reiškiniu. Socialiniams darbuotojams apklausti buvo pasirinktas *interview* metodas. Kaip pažymi Luobikienė (2010), „tai yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas. Tai taip pat viena įtakingiausių žmonių tarpusavio supratimo priemonių“ (p. 68).

Kokybinio tyrimo organizavimas.

Atlikus kiekybinį tyrimą ir susumavus rezultatus buvo atliktas kokybinis tyrimas - *pusiau struktūruotas interview* (Bitinas ir kt. 2008). Tyrimas buvo atliekamas pagal iš anksto parengtą planą.

Kokybiniame tyrime naudojamas kokybinio tyrimo imties būdas - *tipinių įvykių imtis* (Dūdaitė, 2013). Ją sudarė socialinės darbuotojos, kurios galėjo pasakyti kompetentingus teiginius apie vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdymo ypatumus. Informantės pasirinktos pagal šiuos kriterijus:

1. Darbo stažas vaikų globos namuose, ne mažiau 5 metai.
2. Darbo stažas su vyresnio amžiaus vaikais nuo 15 - 18 metų (socialiniai darbuotojai turi dirbti su anketinėje apklausoje dalyvaujančiais auklėtiniais).

Tyrimas atliktas gegužės – rugsėjo mėnesiais. Tyrime dalyvavo 7 socialinės darbuotojos, turinčios 5 – 25 metų darbo stažą. Visos tiriamosios dirba su anketinėje apklausoje dalyvaujančiais jaunuoliais.

Tyrime pritaikytas trianguliacijos principas, kuris pabrėžia, kad „norint nuodugniau ir plačiau suvokti reiškinį, pravartu taikyti kelis tyrimo metodus (Kardelis, 2007, p. 257).

Kokybinio tyrimo instrumentas

Pusiau struktūruoto interviu su socialinėmis darbuotojomis buvo naudojami iš anksto parengti klausimai su laisvai formuluojamais atsakymais, sudaryti iš atitinkamų temų:

- Demografinės tiriamųjų charakteristikos.
- Savarankiško gyvenimo įgūdžių išugdymo galimybės.
- Ugdytinių savarankiškumo skatinimas.
- Ugdymo proceso ypatumai ruošiant našlaičius savarankiškam gyvenimui.
- Sunkumai ir jų įveikimo būdai socialinio darbuotojo veikloje.
- Ugdymo proceso tobulinimas savarankiškumo ugdymo aspektu (žr. 4 priede).

Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami taikant (content) analizę. Interviu analizės etapai: duomenų nuoseklus skaitymas, kategorijų ir subkategorijų išskyrimas, pagrindimas, analizė ir interpretacija (Dūdaitė, 2013).

Baigiamajame darbe laikomasi Kardelio (2007), Prakapo ir Butvilo (2011) ir kt. socialinių tyrimų etikos principų:

1. Tiriamųjų sutikimas. Tiriamieji sutiko savanoriškai dalyvauti tyrime
2. Privatumas (visa informacija gauta tyrime ir panaudota baigiamajame darbe, nebus niekur skleidžiama).
3. Anonimiškumas (tyrimo dalyvių suteikta informacija yra anonimiška). Visų globos įstaigų duomenis bus sujungti, neišskiriant kiekvienos įstaigos. Socialiniai darbuotojai dalyvavę tyrime įvardijami: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.
4. Konfidencialumas, visą informaciją apie asmenį, kuris padėjo tyrime, bus konfidenciali.
5. Netoleruotina neobjektyvumas, duomenų iškreipimas, informantų negerbimas.

3.2. Tiriamųjų charakteristika

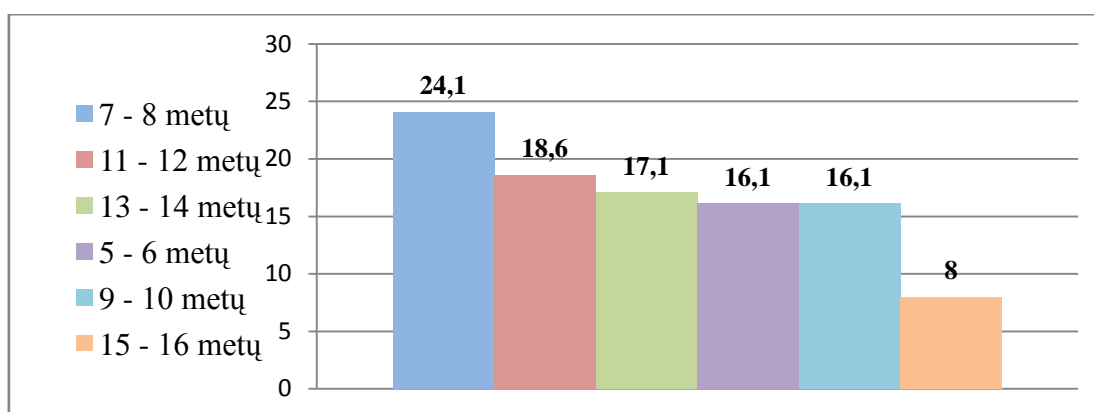
Tyrime dalyvavo 187 vaikų globos namų auklėtiniai. Duomenys apie juos pateikiami 4 lentelėje. Daugiau kaip pusė tiriamųjų 119 (63,6 proc.) yra 17 metų, daugiau kaip trečdalis jaunuolių 68 (36,4 proc.) - 18 metų amžiaus. Jaunuolių pasiskirstymas pagal lytį

gana panašus, daugiau kaip pusė tiriamųjų sudarė vaikinai – 105 (56,1 proc.), mažiau nei pusė - merginų – 82 (43,9 proc.).

4 lentelė. Duomenys apie tiriamuosius (%), n=187

Požymiai	Skaičius	Procentai
<i>Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių</i>		
17 metų	119	63,6
18 metų	68	36,4
<i>Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį</i>		
Vaikinai	105	56,1
Merginos	82	43,9
Iš viso	187	100,0

Tyrimo metu pirmiausia siekta atskleisti, kada tiriamieji pateko į globos namus. Tyrimo rezultatai parodė, kad beveik ketvirtadalis (24,1 proc.) tiriamųjų į vaikų globos namus pateko labai maži, 7 - 8 metų amžiaus. 18,6 proc. jaunuolių nurodė, kad į globos namus pateko 11 – 12 metų, mažiau nei penktadalis (17,1 proc.) 13 – 14 metų. Reikia pažymėti, kad 16,1 proc. tiriamųjų atsakymai pasiskirstė vienodai dviuose amžiaus grupėse: 5 - 6 ir 9 – 10 metų. Mažiau nei dešimtadalis (8 proc.) jaunuolių atsakė, kad į globos namus pateko 15 – 16 metų amžiaus.

4 pav. Vaikų globos namų auklėtinių patekimo į globos namus pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

Apibendrinant galima teigti, kad daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių globos namų auklėtinių yra 17 metų amžiaus, iš kurių beveik ketvirtadalis į vaikų globos namus pateko labai maži, tik pradėję lankyti mokyklą. Todėl jie turėjo pakankamai laiko įgyti savarankiško gyvenimo įgūdžių vaikų globos namuose. Kita vertus, jei 17 metų jaunuoliams trūksta savarankiško gyvenimo įgūdžių, jie dar turi laiko juos įgyti.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė

3.3.1. Globos namuose augančių jaunuolių savarankiško gyvenimo įgūdžių įgijimo įsivertinimas

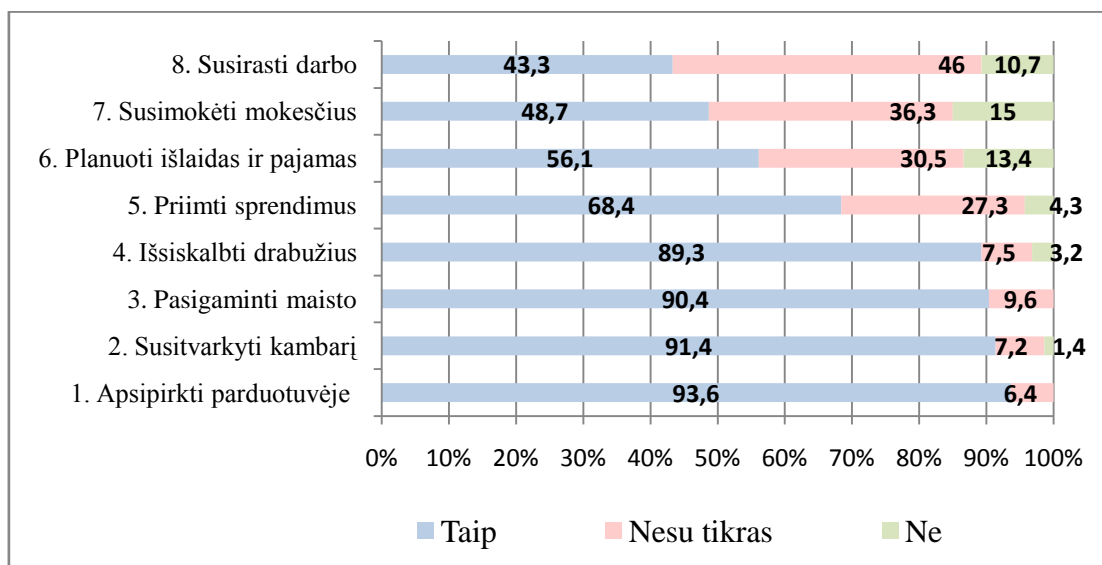
Tiriamųjų buvo prašoma nurodyti, ar vaikų globos namų auklėtiniai moka savarankiškai atlikti kasdieninius gyvenimo darbus (pasigaminti maisto, apsipirkti parduotuvėje, susitvarkyti kambarius, išsiskalbti drabužius), kurie labai svarbūs savarankiškai gyvenant. Tiriamųjų buvo prašoma subjektyviai įsivertinti kasdieninius gyvenimo įgūdžius, pažymint, ar juos įgijo, neįgijo, ar nėra tikri.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma jaunuolių, jų pačių subjektyviu vertinimu, yra įgiję šių kasdieninio savarankiško gyvenimo įgūdžių: apsipirkimo parduotuvėje (93,6 proc.), kambarių tvarkymo (91,4 proc.), maisto gaminimo (90,4 proc.), drabužių skalbimo (89,3 proc.) (5 pav.). Daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių, jų pačių subjektyviu vertinimu, yra įgiję: sprendimų priėmimo (68,4 proc.), išlaidų ir pajamų planavimo (56,1 proc.). Mažiau nei pusė vaikų globos namų teigia, kad jie yra įgiję: mokesčių mokėjimo (48,7 proc.) ir darbo paieškos (43,3 proc.) įgūdžių. Pačių jaunuolių subjektyviu vertinimu, kaip neįgytus kasdieninio gyvenimo įgūdžius, nurodo daugiau kaip dešimtadalis jaunuolių: mokesčių mokėjimo (15,0 proc.), išlaidų ir pajamų planavimo (13,4 proc.), darbo paieškos (10,7 proc.). Mažiau nei pusė (46,0 proc.) tiriamųjų jaunuolių nėra tikri dėl darbo paieškos įgūdžių įgijimo. Trečdalis 17 – 18 tiriamųjų, nėra tikri dėl tokių įgūdžių įgijimo kaip: mokesčių mokėjimo (36,3 proc.), išlaidų ir pajamų planavimo (30,5 proc.) įgūdžius, o daugiau kaip ketvirtadalis (27,3 proc.) jaunuolių nėra tikri dėl sprendimo priėmimo įgūdžių. Mažiau nei dešimtadalis jaunuolių, jų pačių subjektyviu vertinimu, nėra tikri dėl maisto gaminimo (9,6 proc.), drabužių skalbimo (7,5 proc.) ir kambarių tvarkymo (7,2 proc.) įgūdžių įgijimo.

Didžioji dalis vaikų globos namuose augančių auklėtinių teigia, kad turi įgiję savarankiškam gyvenimui reikalingų gyvenimo įgūdžių. Jie save subjektyviai vertina kaip mokančius pasigaminti maisto, susitvarkyti kambarius, išsiskalbti drabužius, gebančius apsipirkti parduotuvėje. Daugiau kaip pusė jaunuolių, save subjektyviai vertina kaip gebančius priimti tinkamus sprendimus, planuoti išlaidas ir pajamas. Mažiau nei pusė vaikų globos namų auklėtinių, save subjektyviai vertina kaip mokančius susimokėti mokesčius, lygiai taip pat mažiau nei pusė tiriamųjų jaunuolių nėra tikri ar jie turi įgiję darbo paieškos įgūdžių, kurie labai svarbūs savarankiškai gyvenant. Nemokėdami susirasti darbo jaunuoliai, palikę vaikų globos namus, negalės įsigyti būsto, susimokėti mokesčių, nusipirkti maisto, jiems sunkiau bus konkuruoti darbo rinkoje ir išgyventi besikeičiančioje visuomenėje.

Trečdalis tyrime dalyvavusių jaunuolių teigia, kad jie nėra tikri, jų pačių subjektyviai vertinamu, dėl mokesčių mokėjimo, išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžių įgijimo, todėl jie nėra tikri, ar mokės šiuos įgūdžius pritaikyti savarankiškai gyvendami (5 pav.).

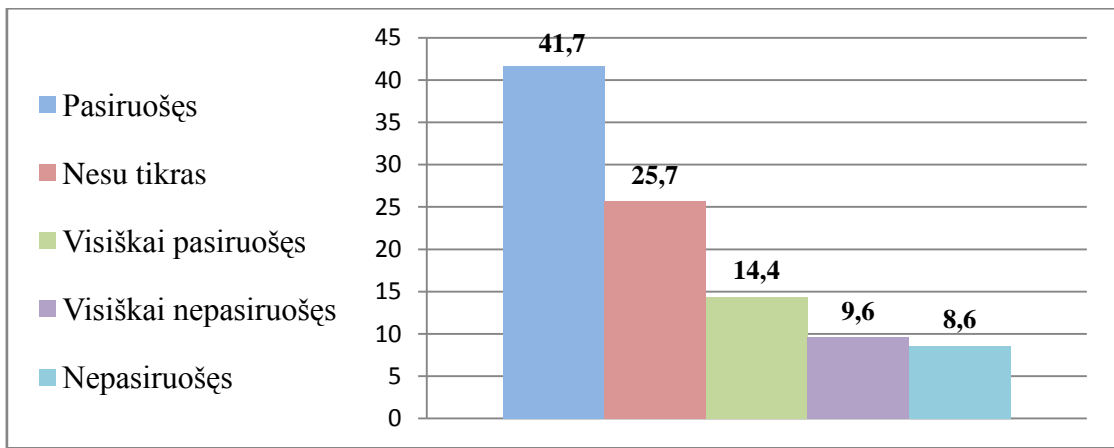
Rėklaitienės ir kt. (2008) atliktas tyrimas atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniams labai trūko darbo paieškos, būsto įsigijimo, išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžių. Todėl, remiantis minėtu tyrimu, socialiniai darbuotojai turėtų daugiau dėmesio skirti šių įgūdžių ugdymui ir tobulinimui.

5 pav. Vaikų globos namų auklėtinių kasdieninių gyvenimo įgūdžių įgijimo įsivertinimas (proc.)

Tyrimo metu buvo paprašyta vaikų globos namų auklėtinių įsivertinti savo savarankiškumo lygį 1 - 5 balų skalėje. Tyrimo rezultatai parodė, kad mažiau nei pusė jaunuolių (41,7 proc.) teigia, kad pasiruošę gyventi savarankiškai. Kad nėra tikri, ar pasiruošę, atsakė daugiau nei ketvirtadalis (25,7 proc.) tiriamųjų (6 pav.). 14,4 proc. vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad yra visiškai pasiruošę ir tik mažiau nei dešimtadalis tiriamųjų (9,6 proc.) yra visiškai nepasiruošę arba nepasiruošę (8,6 proc.).

Atliktas tyrimas parodė, kad vaikų globos namų auklėtiniai turi įgiję reikalingų gyvenimo įgūdžių, tik mažiau nei pusė jaunuolių yra įgiję mokesčių mokėjimo ir darbo įgūdžių, ir mažiau nei pusė jaunuolių (41,7 proc.) yra pasiruošę gyventi savarankiškai. Daugiau nei ketvirtadalis tiriamųjų nėra tikri dėl savo pasiruošimo savarankiškam gyvenimui, ir tai leidžia daryti prielaidą, kad jie abejoja ar turi pakankamai, jų pačių subjektyviu vertinimu, kasdieninio gyvenimo įgūdžių ir ar galėtų adaptuotis visuomenėje. Tik mažiau nei dešimtadalis 17 - 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, save subjektyviai vertina kaip nepasiruošusius savarankiškam gyvenimui.

6 pav. Jaunuolių pasiruošimo savarankiškam gyvenimui lygio įsivertinimas (proc.)

Anksčiau atlikti Pabedinskienės ir Černiausko (2007) bei Rėklaitienės ir kt. (2008) tyrimai atskleidė, kad moksleiviai turėjo gana daug savarankiškam gyvenimui reikalingų įgūdžių. Tačiau tuomet jie iš tiesų nelabai buvo pasirengę savarankiškam gyvenimui. Magistrantės atliktas tyrimas parodė, kad mažiau nei pusė vaikų globos namų auklėtinių yra pasiruošę savarankiškam gyvenimui. Palyginus visus minėtus tyrimus, galima pastebėti, kad mokslininkų ir magistrantės tyrimų rezultatai apie jaunuolių pasiruošimą savarankiškam gyvenimui skiriasi. Todėl galima daryti prielaidą, jog vaikų globos namuose dabar daugiau dėmesio skiriama rengimui savarankiškam gyvenimui.

Tyrimo metu globos namuose augančių jaunuolių buvo prašoma, svarbiausius gyvenime savarankiškumo įgūdžius įvertinti nuo 1 iki 5 balų. Tiriamiesiems vertinti buvo pateiktas dvidešimt dviejų savarankiško gyvenimo įgūdžių, suskirstytų į penkias kategorijas (kasdieninio gyvenimo įgūdžiai, socialinio bendravimo įgūdžiai, mokymosi ir darbo įgūdžiai, savęs priežiūros įgūdžiai, būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai), sąrašas. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių kaip *labai svarbius*, jų pačių subjektyviu vertinimu, nurodė visų penkių kategorijų savarankiškumo įgūdžius: higienos laikymąsi (64,7 proc.), gebėjimą tvarkytis su pinigais (62,6 proc.), įsidarbinti (62,1 proc.), ieškoti ir rasti būstą (59,9 proc.), o gebėjimą naudotis banko paslaugomis, gebėjimą planuoti savo biudžetą ir gebėjimą mokėti mokesčius nurodė vienodas procentas (57,2 proc.) tiriamųjų (5 lentelė 3 priede). Mažiau nei pusė jaunuolių nurodė: gebėjimą priimti sprendimus (47,6 proc.), gebėjimą suvokti darbo prasmę (47,1 proc.), gebėjimą tinkamai elgtis prie stalo (43,3 proc.). Daugiau kaip trečdalis (35,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių kaip *svarbų* nurodė gebėjimą atsakyti į užduodamus klausimus. Daugiau kaip pusė tiriamųjų (56,2 proc.) kaip *svarbų* nurodė tarpusavio santykių palaikymo įgūdį. Mažiau nei pusė jaunuolių nurodė: gebėjimą tausoti savo daiktus (47,6 proc.), gebėjimą išklaudyti kitus ir turėti mokymosi įgūdžių (47,1 proc.). Mažiau nei pusė vaikų globos namų auklėtinių nurodė: maisto ruošimo

(44,9 proc.), gebėjimo organizuoti laisvalaikį (43,9 proc.), sveikos gyvensenos (43,3 proc.) ir pokalbio palaikymo (42,2 proc.) įgūdžius (5 lentelė 3 priede). Daugiau kaip trečdalis jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, kaip *svarbius* nurodė gebėjimą pradėti pokalbį (38,5 proc.), gebėjimą apsipirkti parduotuvėje (38,4 proc.), gebėjimą tvarkyti kambarius (34,8 proc.).

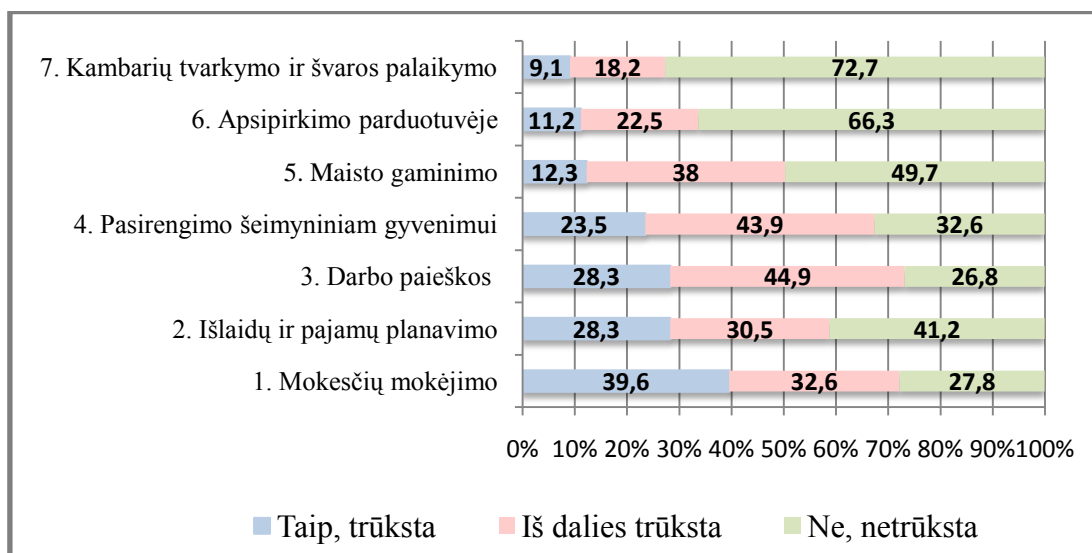
Daugiau kaip trečdalis (34,3 proc.) jaunuolių kaip *vidutiniškai svarbu*, nurodė pokalbio palaikymo įgūdį. Ketvirtadalis vaikų globos auklėtinių kaip *vidutiniškai svarbius* nurodė šiuos savarankiškumo įgūdžius: gebėjimą pradėti pokalbį (24,6 proc.), gebėjimą organizuoti laisvalaikį (24,1 proc.). Beveik penktadalis jaunuolių kaip *vidutiniškai svarbius* nurodė apsipirkimo parduotuvėje (20,9 proc.), sveikos gyvensenos (18,2 proc.) įgūdžius.

Kiek daugiau nei dešimtadalis jaunuolių kaip *mažai svarbius* nurodė šiuos savarankiškumo įgūdžius: gebėjimo išklausti kitus (13,9 proc.), apsipirkimo parduotuvėje ir kambarių tvarkymo (10,7 proc.). Kaip *visai nesvarbius* nurodė šiuos savarankiškumo įgūdžius: apsipirkimo parduotuvėje (8,6 proc.) ir gebėjimo organizuoti laisvalaikį (6,4 proc.) t.y. mažiau nei dešimtadalis vaikų globos namų jaunuolių.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų globos namų auklėtiniams *labai svarbūs ir svarbūs* visi įgyti, savarankiškumo įgūdžiai: kasdieninio gyvenimo įgūdžiai, socialinio bendravimo įgūdžiai, mokymosi ir darbo įgūdžiai, savęs priežiūros įgūdžiai, būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai. Daugiau kaip trečdalis jaunuolių kaip *vidutiniškai svarbiais* nurodė pokalbio palaikymo įgūdžius. Tik dešimtadalis jaunuolių savarankiškumo įgūdžius nurodė kaip *mažai svarbius ar visai nesvarbius*. Vaikų globos namų auklėtiniai suvokia, kad visi jų įgyti savarankiškumo įgūdžiai yra svarbūs ir reikalingi. Įgiję visus savarankiškumo įgūdžius, vaikų globos namų auklėtiniai galės pasirūpinti savimi, mokės palaikyti kontaktą su aplinkiniais, gebės priimti reikiamus sprendimus, įsidarbins ir greičiau įsilies į visuomenę.

Tyrimo metu buvo prašoma jaunuolių nurodyti, kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių jiems trūksta. Išanalizavus gautus duomenis, nustatyta, kad daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių nurodė, jog jiems netrūksta jų pačių subjektyviu vertinimu, tokių savarankiško gyvenimo įgūdžių: kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo (72,7 proc.), apsipirkimo parduotuvėje (66,3 proc.) (7 pav.). Mažiau nei pusė tiriamųjų nurodė, kad jiems netrūksta: maisto gaminimo (49,7 proc.), išlaidų ir pajamų planavimo (41,2 proc.). Mažiau nei trečdalis (32,6 proc.) tiriamųjų nurodė, kad jiems netrūksta pasirėngimo šeimyniniam gyvenimui. Daugiau kaip ketvirtadalis vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad jiems netrūksta mokesčių mokėjimo (27,8 proc.) ir darbo paieškos (26,8 proc.) įgūdžių. Mažiau nei pusė apklaustųjų nurodė, kad jiems tik iš dalies trūksta, jų pačių subjektyviu vertinimu, tokių savarankiško gyvenimo įgūdžių, kaip darbo paieškos (44,9 proc.), pasirėngimo šeimyniniam

gyvenimui (43,9 proc.). Daugiau kaip trečdalis (38,0 proc.) tiriamųjų nurodo, kad jiems iš dalies trūksta maisto gamavimo įgūdžių (7 pav.). Mažiau nei trečdalis jaunuolių nurodė, kad jiems iš dalies trūksta mokesčių mokėjimo (32,6 proc.) ir išlaidų ir pajamų planavimo (30,5 proc.) įgūdžių. Beveik penktadalis jaunuolių teigia, kad jiems iš dalies trūksta: apsipirkimo parduotuvėje (22,5 proc.), kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo (18,2 proc.). Daugiau kaip trečdalis (39,6 proc.) 17 - 18 tiriamųjų jaunuolių teigia, kad jiems trūksta, jų pačių subjektyviu vertinimu, tokio savarankiškumo įgūdžių, kaip mokesčių mokėjimo įgūdžių. Daugiau kaip ketvirtadalis (28,3 proc.) vaikų globos namų auklėtinių nurodo, kad jiems trūksta darbo paieškos ir išlaidų ir pajamų planavimo, o mažiau nei ketvirtadalis (23,5 proc.) tiriamųjų teigia, kad jiems trūksta pasirengimo šeimyniniam gyvenimui įgūdžių. Daugiau kaip dešimtadalis, tiriamųjų jaunuolių nurodo, kad jiems trūksta maisto gamavimo (12,3 proc.), apsipirkimo parduotuvėje (11,2 proc.) įgūdžių.

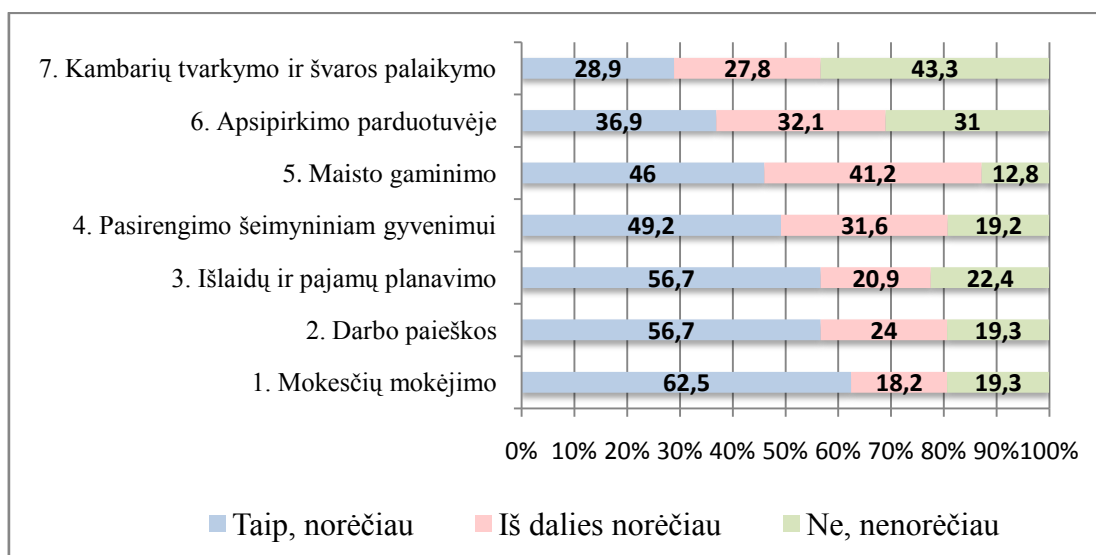

7 pav. Vaikų globos namų auklėtinių trūkstamų savarankiško gyvenimo įgūdžių pasiskirstymas (proc.)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių, jų pačių subjektyviu vertinimu, netrūksta tokių savarankiško gyvenimo įgūdžių: apsipirkimo parduotuvėje, kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo. Mažiau nei pusė tiriamųjų jaunuolių netrūksta maisto gamavimo, išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžių, tačiau daugiau kaip trečdalis vaikų globos namų auklėtinių nurodė, kad jiems labai trūksta, jų pačių subjektyviu vertinimu, savarankiško gyvenimo įgūdžių tokio, kaip mokesčių mokėjimo. Mažiau nei pusė 17- 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad jiems iš dalies trūksta tokių savarankiško gyvenimo įgūdžių kaip darbo paieškos, pasirengimo šeimyniniam gyvenimui, todėl galima tvirtinti, kad tiriamieji norėtų daugiau būti ugdomi šia linkme.

Pabedinskienės ir Černiausko (2007), Rėklaitienė ir kt. (2008) tyrimai atskleidė, kad vaikų globos namų jaunuoliams niekada netrūko būtiniausių buitės ruošos įgūdžių, bet trūko darbo paieškos, būsto paieškos, pinigų valdymo, pasirūpinimo savimi įgūdžių. Kadangi trūksta minėtų įgūdžių, todėl vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdymo procesas turi būti nukreiptas būtent į darbo, būsto paieškos ir pinigų valdymo įgūdžių ugdymą. Samašonok (2013) teigia, kad „svarbi pačių ugdytinių veikla jiems orientuojantis į pažangą. Ugdymas globos namuose turi būti siejamas su realiu gyvenimu, orientuojantis į tolesnę auklėtinių perspektyvą gyventi savarankiškai“ (p. 106).

Tyrimo metu domėtasi, kokių trūkstamų savarankiško gyvenimo įgūdžių, vaikų globos namų auklėtiniai norėtų įgyti. Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad daugiau kaip pusė 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, norėtų įgyti tokių savarankiško gyvenimo įgūdžių kaip: mokesčių mokėjimo (62,5 proc.), darbo paieškos ir išlaidų ir pajamų planavimo (56,7 proc.) (8 pav.).

8 pav. Vaikų globos namų auklėtinių norimų tobulinti savarankiškumo įgūdžių raiška (proc.)

Mažiau nei pusė norėtų įgyti, jų pačių subjektyviu vertinimu, pasirėngimo šeimyniniam gyvenimui (49,2 proc.) ir maisto gaminimo (46,0 proc.) įgūdžių. Daugiau kaip trečdalis (36,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad jie norėtų įgyti apsipirkimo parduotuvėje įgūdžių. Daugiau kaip ketvirtadalis (28,9 proc.) - kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo įgūdžių. Mažiau nei pusė (41,2 proc.) tiriamųjų teigia, kad jie norėtų tik iš dalies įgyti maisto gaminimo įgūdžių. Daugiau kaip trečdalis jaunuolių teigia, kad jie norėtų, tik iš dalies įgyti apsipirkimo parduotuvėje (32,1 proc.), pasirėngimo šeimyniniam gyvenimui (31,6 proc.) įgūdžių, o daugiau kaip ketvirtadalis - kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo (27,8

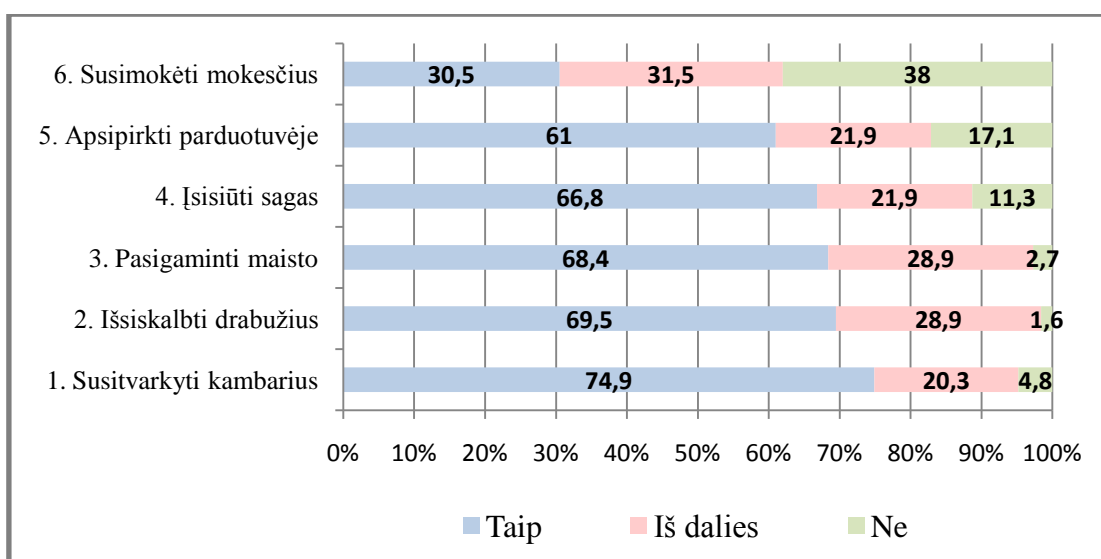
proc.) įgūdį (8 pav.). Kiek mažiau nei ketvirtadalis tiriamųjų jaunuolių, iš dalies nurodo darbo paieškos (24 proc.) bei išlaidų ir pajamų planavimo (20,9 proc.) įgūdžius. Mažiau nei penktadalis (18,2 proc.) vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad jie tik iš dalies norėtų įgyti mokesčių mokėjimo įgūdį. Mažiau nei pusė (43,3 proc.) tiriamųjų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad visai nenori įgyti kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo įgūdžių, o mažiau kaip trečdalis (31,0 proc.) tiriamųjų jaunuolių nurodo, kad jie nenori įgyti apsipirkimo parduotuvėje įgūdžio. Daugiau kaip penktadalis (22,4 proc.) jaunuolių teigia, kad visai nenori įgyti (daugiau nei turi) išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžio, tuo tarpu mažiau nei penktadalis jaunuolių nurodo darbo paieškos ir mokesčių mokėjimo (19,3 proc.), pasirengimo šeimyniniam gyvenimui (19,2 proc.) įgūdžius, kaip pakankamai įgytus ir nenori jų tobulinti.

Savarankiškumo įgūdžiai svarbūs asmenybei prisitaikant prie kintančių aplinkos sąlygų. Jų turėjimas padeda efektyviai spręsti gyvenimiškas problemas, priimti reikalingus sprendimus. Tyrimu išaiškinta, kad daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių norėtų įgyti visų, pačiu jaunuolių subjektyviu vertinimu, šių savarankiško gyvenimo įgūdžių: mokesčių mokėjimo, išlaidų ir pajamų planavimo, darbo paieškos, pasirengimo šeimyniniam gyvenimui, nes šių įgūdžių jiems labiausiai ir trūksta. Trūkstant minėtų įgūdžių, vaikų globos namų auklėtiniams bus sunkiau adaptuotis visuomenėje. Jaunuolių atsakymų rezultatai, (jie norėtų tik iš dalies įgyti maisto gaminimo, apsipirkimo parduotuvėje, pasirengimo šeimyniniam gyvenimui, darbo paieškos įgūdžių) parodo, kad jiems taip pat trūksta šių įgūdžių, dėl to jie dar nepasiruošę pritaikyti jų savarankiškame gyvenime – taigi minėtus įgūdžius taip pat būtina tobulinti.

Rėklaitienės ir kt. (2008) atliktas tyrimas atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniai norėjo daugiau įgyti, pačiu jaunuolių subjektyviu vertinamu, darbo paieškos, būsto paieškos, mokesčių mokėjimo įgūdžių. Abiejų tyrimų (mokslininkų ir magistrantės) tyrimų rezultatai atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniams trūksta darbo paieškos ir mokesčių mokėjimo įgūdžių. Vadinasi ugdant savarankiškumą, būtina, vaikų globos namuose, daugiau dėmesio skirti karjeros planavimo ir profesijos pasirinkimo įgūdžių ugdymui, mokyti mokesčių mokėjimo įgūdžių, pritaikant juos praktinėje veikloje.

Tyrimo metu, vaikų globos namų auklėtinių prašyta išsakyti savo nuomonę, ar jiems ugdomi būtiniausi įgūdžiai. Daugiau kaip pusė 17 - 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, nurodė, kad vaikų globos namuose jiems ugdomi tokie savarankiškumo įgūdžiai kaip kambarių tvarkymo (74,9 proc.), drabužių skalbimo (69,5 proc.), maisto gaminimo (68,4 proc.), sagų įsisiuvimo (66,8 proc.), apsipirkimo parduotuvėje (61,0 proc.) (9 pav.). Mažiau nei trečdalis (30,5 proc.) vaikų globos namų jaunuolių teigia, kad vaikų globos namuose jiems ugdo mokesčių mokėjimo įgūdį tačiau daugiau kaip trečdalis tiriamųjų (31,5

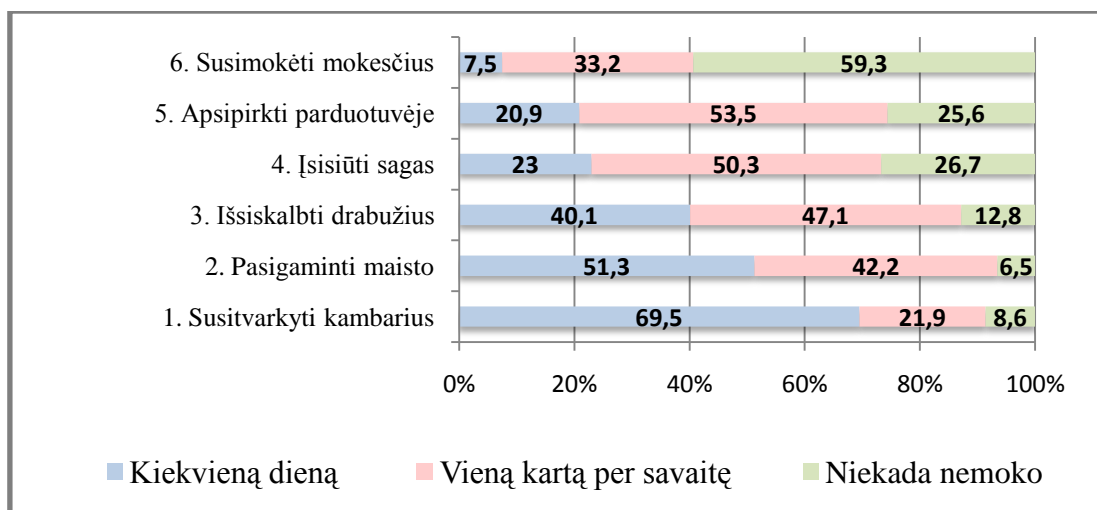
proc.) jaunuolių nurodė, kad tik iš dalies jiems ugdo mokesčių mokėjimo įgūdį (9 pav.). Daugiau kaip ketvirtadalis (28,9 proc.) jaunuolių teigia, kad vaikų globos namuose tik iš dalies ugdomi maisto gaminimo ir drabužių skalbimo įgūdžiai. Daugiau kaip penktadalis (21,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių nurodo, kad globos namuose jiems ugdomi apsipirkimo parduotuvėje ir sagų įsisiuvimo įgūdžiai. Daugiau kaip trečdalis (38,0 proc.) 17-18 metų tiriamųjų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, pažymėjo, kad vaikų globos namuose jiems neugdo tokio savarankiškumo įgūdžio kaip mokesčių mokėjimas. Mažiau nei penktadalis vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad globos namuose jiems neugdo apsipirkimo parduotuvėje įgūdžio (17,1 proc.), o kiek daugiau nei dešimtadalis jaunuolių teigia, kad globos namuose jų nemoko kaip įsisiūti sagas (11,3 proc.).

9 pav. Vaikų globos namų auklėtinių ugdomų savarankiško gyvenimo įgūdžių vertinimas (proc.)

Tyrimo metu nustatyta, kad daugumai vaikų globos namų auklėtinių yra ugdomi maisto gaminimo, drabužių skalbimo, sagų įsisiuvimo, kambarių tvarkymo įgūdžiai, tačiau daugiau kaip trečdalis tiriamųjų jaunuolių pažymėjo, kad neugdomas toks svarbus savarankiško gyvenimo įgūdis, kaip mokesčių mokėjimas. Būtent šio įgūdžio labiausiai ir trūksta vaikų globos namų auklėtiniams, ir jie labiausiai norėtų mokesčių mokėjimo įgūdį įgyti. Galima dirbti individualiai su vaikų globos namų auklėtiniu, kalbant individualiai ar konsultuojant mokesčių mokėjimo klausimais. Reikia pažymėti, kad pinigų valdymo srityje labai svarbios praktinės žinios, kurių dažnas jaunuolis, gyvendamas globos institucijoje, neturi. Socialiniai darbuotojai turėtų daugiau dėmesio skirti praktinės veiklos organizavimui: nuvykti su auklėtiniais į banką, pamokyti, kaip užpildyti mokesčių kvitus ir kitus su pinigų valdymu susijusius dokumentus.

Tyrimo metu norėta sužinoti, kaip dažnai vaikų globos namų auklėtiniams ugdomi kambarių tvarkymo, drabužių skalbimo ir kt. savarankiškumo įgūdžiai. Nustatyta, kad daugiau kaip pusei vaikų globos namų auklėtinių, kiekvieną dieną ugdomi tokie savarankiškumo įgūdžiai kaip kambarių tvarkymo (69,5 proc.), maisto gaminimo (51,3 proc.) (10 pav.). Mažiau nei pusė (40,1 proc.) jaunuolių teigia, kad kiekvieną dieną jiems ugdomas drabužių skalbimo įgūdis, o beveik ketvirtadalis (23,0 proc.) jaunuolių teigia, kad kiekvieną dieną jie mokomi kaip įsisiūti sagas. Daugiau kaip penktadalis (20,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių nurodė, kad kiekvieną dieną ugdomas apsipirkimo parduotuvėje įgūdis. Daugiau kaip pusė jaunuolių teigia, kad vieną kartą per savaitę, ugdomi apsipirkimo parduotuvėje (53,5 proc.), sagų įsisiuvimo (50,3 proc.) įgūdžiai, tuo tarpu mažiau nei pusė jaunuolių teigia, kad vieną kartą per savaitę, jiems ugdomi drabužių skalbimo (47,1 proc.) ir maisto gaminimo (42,2 proc.) įgūdžiai. Mažiau kaip ketvirtadaliui (21,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių, vieną kartą per savaitę, ugdomas kambarių tvarkymo įgūdis. Daugiau kaip pusė (59,3 proc.) 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad niekada neugdomas mokesčių mokėjimo įgūdis, o kiek daugiau nei ketvirtadalis tiriamųjų teigia, kad vaikų globos namuose niekada neugdomi sagų įsisiuvimo (26,7 proc.) ir apsipirkimo parduotuvėje (25,6 proc.) įgūdžiai. Be to, daugiau kaip dešimtadalis (12,8 proc.) tiriamųjų jaunuolių teigia, kad jiems neugdomas, pačių jaunuolių subjektyviu vertinimu, drabužių skalbimo įgūdis.

10 pav. Vaikų globos namų auklėtinių ugdomų savarankiško gyvenimo įgūdžių dažnumo vertinimas (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusei vaikų globos namų auklėtinių, kiekvieną dieną ugdomi kambarių tvarkymo, maisto gaminimo ir daugiau kaip pusei jaunuolių vieną kartą per savaitę ugdomi apsipirkimo parduotuvėje, sagų įsisiuvimo ir drabužių skalbimo

įgūdžiai. Todėl jie save subjektyviai ir vertina kaip mokačius pasigaminti maisto, išsiskalbti drabužius, gebančius susitvarkyti kambarius ir sugebančius apsipirkti parduotuvėje (10 pav.).

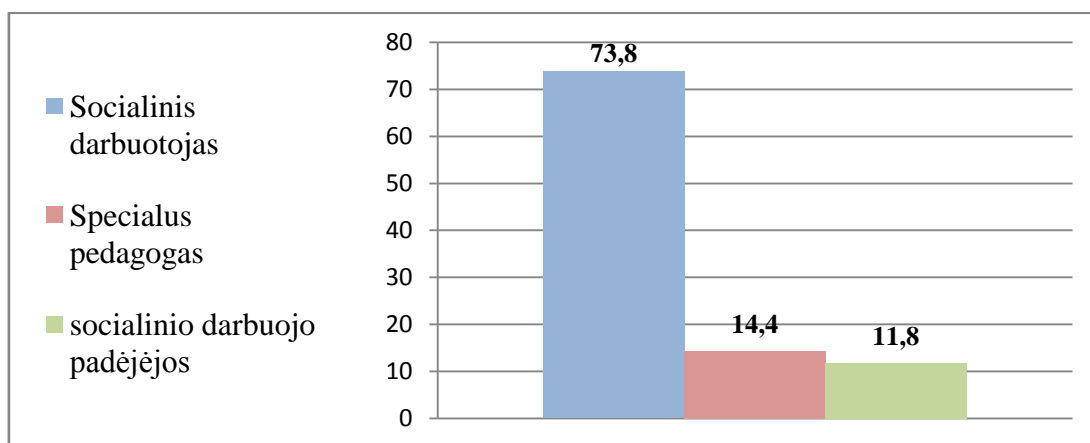
Jaunuoliams ugdomi kasdieninio gyvenimo įgūdžiai reikalingi paprastiems darbams atlikti, tačiau daugiau kaip pusė 17 – 18 metų jaunuolių teigia, kad vaikų globos namuose niekada neugdomas, toks svarbus mokesčių mokėjimo įgūdis. Nors mažiau nei pusė (48,7 proc.) tiriamųjų save subjektyviai vertina kaip gebančius susimokėti mokesčius, tačiau jie taip pat teigia kad šio įgūdžio jiems trūksta, todėl ir norėtų labiausiai jį įgyti. Taigi socialiniai darbuotojai turėtų didesnę dėmesį skirti mokesčių mokėjimo įgūdžio ugdymui.

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad dauguma vaikų globos namų auklėtinių jų pačių subjektyviu vertinimu, turi įgiję: maisto gaminimo, kambarių tvarkymo, drabužių skalbimo, apsipirkimo parduotuvėje įgūdžių. Patys save subjektyviai vertindami, mažiau nei pusė vaikų globos namų auklėtinių pažymėjo, kad jie vis dėl to nėra tikri, ar mokėtų susirasti darbą, o trečdalis tiriamųjų teigia, kad jie nėra tikri, ar mokėtų susimokėti mokesčius, planuoti išlaidas ir pajamas. Mažiau nei pusė 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, mano esantys pasiruošę gyventi savarankiškai, tačiau daugiau kaip trečdaliui auklėtinių, jų pačių subjektyviu vertinimu, trūksta tokio svarbaus savarankiško gyvenimo įgūdžio, kaip mokesčių mokėjimas. Daugiau kaip ketvirtadaliui jaunuolių, jų pačių subjektyviu vertinimu, trūksta darbo paieškos, išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžių, o mažiau nei ketvirtadaliui vaikų globos namų auklėtinių trūksta pasirengimo šeiminiam gyvenimui įgūdžių. Visgi daugiau kaip pusė tiriamųjų norėtų jų įgyti. Neturėdami šių įgūdžių, vaikų globos namų auklėtiniai negalės pasirūpinti savimi ir sunkiai adaptuosis visuomenėje. Daugiau kaip pusei jaunuolių kiekvieną dieną arba kartą per savaitę ugdomi kasdieninio gyvenimo įgūdžiai, reikalingi paprastiems darbams atlikti, tokie kaip kambarių tvarkymas, apsipirkimas parduotuvėje, maisto gaminimas, bet vaikų globos namų auklėtiniai neugdomas, jų pačių subjektyviu vertinimu, toks svarbus savarankiškumo įgūdis, kaip mokesčių mokėjimas. Jo labiausiai jaunuoliams trūksta, todėl labiausiai ir norėtų įgyti.

3.3.2. Socialinio darbuotojo pagalba vaikų globos namų auklėtiniams ugdant savarankiškumą

Vaikai, augantys globos namuose, kaip ir augantys šeimoje turėtų gauti specialisto pagalbą. Į jaunuolių ruošimo savarankiškam gyvenimui procesą įsitraukia įvairių sričių specialistai, tačiau didžiausias vaidmuo ugdant savarankiškumą tenka socialiniam darbuotojui. Būdamas arčiausiai vaikų globos namų auklėtinių, socialinis darbuotojas žino, kokių savarankiškumo įgūdžių jiems trūksta ir yra visada pasiruošęs kiekvienam padėti.

Tyrime buvo domėtasi, koks specialistas vaikų globos namų auklėtiniams padeda labiausiai ugdant savarankiškumą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau kaip pusei (73,8 proc.) vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdyme padeda socialinis darbuotojas (11 pav.). Daugiau kaip dešimtadalis (14,4 proc.) tiriamųjų teigia, kad jiems padeda specialusis pedagogas. Pažymėtina, kad kategorijoje *kita* atsakymą pateikė daugiau kaip dešimtadalis (11,8 proc.) jaunuolių nurodydami, kad jiems padeda „auklytės“. Tai socialinio darbuotojo padėjėjos, kurios padeda ir socialiniam darbuotojui, ir vaikų globos namų auklėtiniams, ugdant savarankiško gyvenimo įgūdžius.

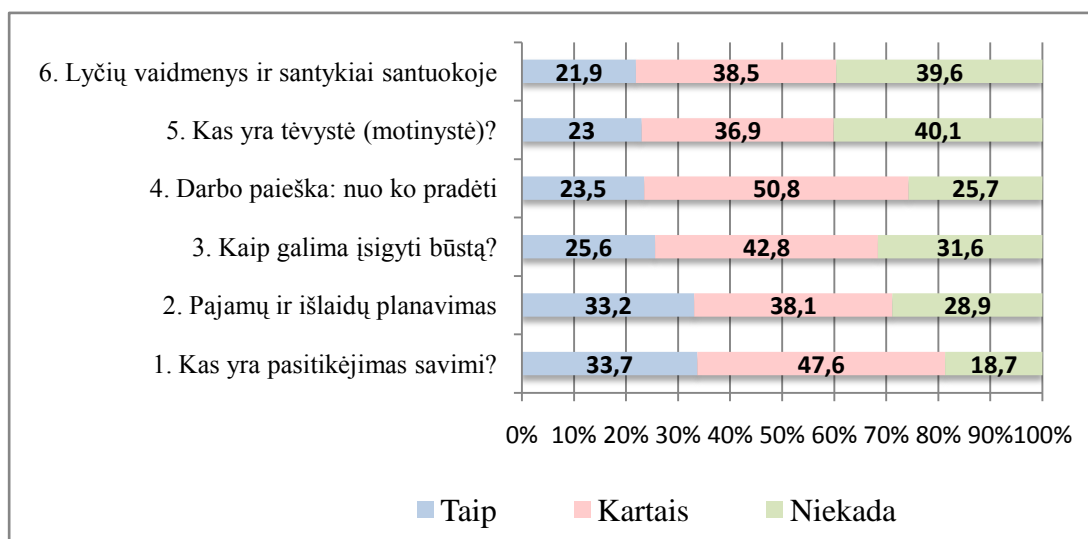

11 pav. Specialistų, teikiančių vaikų globos namų auklėtiniams pagalbą savarankiškumo ugdyme, pasiskirstymas (proc.)

Analizuota literatūra parodė, kad socialinio darbuotojo klientai yra tie, kurie negali pasirūpinti savimi. Pažymėtina, kad vaikų globos namų auklėtiniai ne visada gali pasirūpinti savimi, nes jiems, jų pačių subjektyviu vertinimu, trūksta savarankiškumo įgūdžių, todėl jie dažniausiai ir kreipiasi pagalbos į socialinį darbuotoją. Socialinis darbuotojas, ugdydamas jaunuolių savarankiškumą, teikia jiems būtiniausią pagalbą, tam panaudodamas atitinkamus darbo metodus ir atlikdamas tam tikrus vaidmenis. Tyrimas parodė, kad daugiau kaip dešimtadalis tiriamųjų jaunuolių nurodė, kad jiems savarankiškume padeda specialusis pedagogas ir „auklytės“ (taip vadina vaikų globos namų auklėtiniai socialinio darbuotojo padėjėjas). Socialinio darbuotojo padėjėjai, siekdami padėti vaikų globos namų auklėtiniams pasiruošti savarankiškam gyvenimui, nuolat glaudžiai bendradarbiauja su jam vadovaujančiu socialiniu darbuotoju. Padėdami savo patarimais, socialinių darbuotojų padėjėjai įsitraukia į savarankiško gyvenimo įgūdžių procesą. Tyrimo metu paaiškėjo, kad daugiau kaip dešimtadalis jaunuolių, jų pačių subjektyviai vertinamu, dėl trūkstamų savarankiškumo įgūdžių kreipėsi į socialinio darbuotojo padėjėjus ir sulaukė jų patarimų ir pagalbos.

Rėklaitienės (2008), Samašonok (2013) atlikti tyrimai atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniams ugdantis savarankiškumą padeda psichologas ir socialinis pedagogas bei auklėtojai. Svarbu, kad našlaičiai pasitiki tais ugdytojais, su kuriais dažniausiai susitinka, bendrauja, jaučia jų šiltą palaikymą ir globą (11 pav.).

Pačių vaikų globos namų auklėtinių subjektyviu vertinimu, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas būtų veiksmingesnis, jei socialiniai darbuotojai su vaikų globos namų auklėtiniais bendrautų įvairiomis temomis. Tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, ar jaunuoliai kalbasi su socialiniu darbuotoju įvairiomis temomis. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip trečdalis tiriamųjų kalbasi šiomis temomis: „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ (33,7 proc.), „Pajamų ir išlaidų planavimas“ (33,2 proc.). (12 pav.). Daugiau kaip ketvirtadalis (25,6 proc.) po pusmečio vaikų globos namus palikšančių jaunuolių nurodė, kad kalbasi tema „Kaip galima įsigyti būstą?“, o mažiau nei ketvirtadalis jaunuolių su socialiniu darbuotoju kalbasi šiomis temomis: „Darbo paieška: nuo ko pradėti“ (23,5 proc.), „Kas yra tėvystė (motinystė)?“ (23,0 proc.), „Lyčių vaidmenys ir santykius šeimoje“ (21,9 proc.).

12 pav. Pokalbių temų su socialinių darbuotojų vertinimas (proc.)

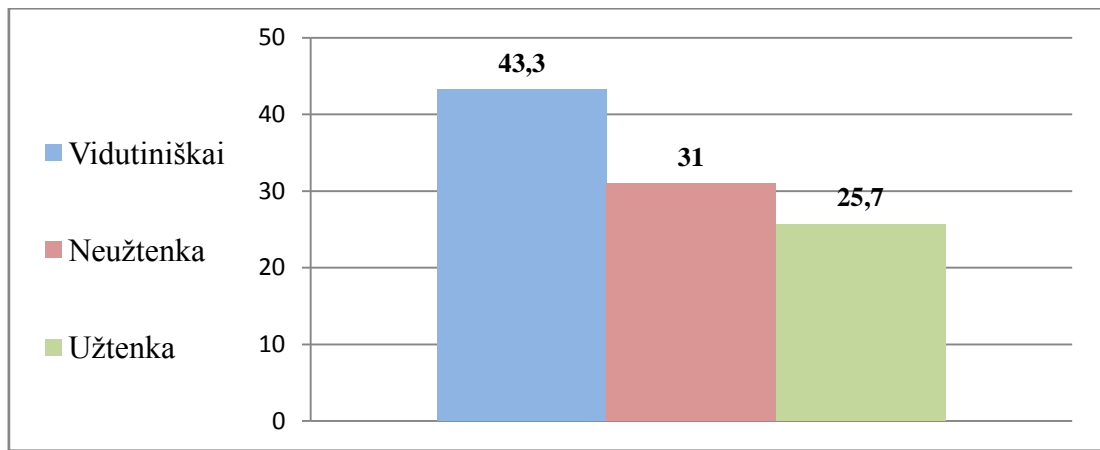
Daugiau kaip pusė (50,8 proc.) 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad tik kartais kalbasi: „Darbo paieška: nuo ko pradėti“, o mažiau nei pusė vaikų globos namų auklėtinių nurodė, kad tik kartais kalbasi su socialiniu darbuotoju šiomis temomis: „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ (47,6 proc.), „Kaip galima įsigyti būstą?“ (42,8 proc.). Daugiau kaip trečdalis tiriamųjų jaunuolių nurodė, kad tik kartais kalbasi šiomis temomis: „Lyčių vaidmenys ir santykiai santuokoje“ (38,5 proc.), „Pajamų ir išlaidų planavimas“ (38,1 proc.), „Kas yra tėvystė (motinystė)?“ (36,9 proc.). Mažiau nei pusė (40,1 proc.) vaikų globos namų auklėtinių nurodė, kad niekada nesikalba „Kas yra tėvystė

(motinystė)?“. Daugiau kaip trečdalis 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad niekada nesikalba šiomis temomis: „Lyčių vaidmenys ir santykiai šeimoje“ (39,6 proc.), „Kaip galima įsigyti būstą?“ (31,6 proc.), o daugiau kaip ketvirtadalis jaunuolių teigia, kad niekada nesikalba apie „Pajamų ir išlaidų planavimą“ (28,9 proc.), „Darbo paiešką: nuo ko pradėti“ (25,7 proc.). Mažiau nei penktadalis (18,7 proc.) vaikų globos namų jaunuolių nurodė, kad nesikalba tema „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ (12 pav.).

Tyrimu nustatyta, kad daugiau kaip pusė (50,8 proc.) vaikų globos namų auklėtinių tik kartais kalbasi tema „Darbo paiešką: nuo ko pradėti“. Mažiau nei pusė tiriamųjų jaunuolių nurodė, kad kartais kalbasi su socialiniu darbuotoju temomis „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ ir „Kaip galima įsigyti būstą?“, tačiau daugiau kaip trečdalis tiriamųjų nurodė, kad tik kartais kalbasi šiomis temomis: „Lyčių vaidmenys ir santykiai santuokoje“, „Pajamų ir išlaidų planavimas“, „Kas yra tėvystė (motinystė)?“. Todėl galima teigti, kad auklėtiniams gali trūkti informacijos gyvenimiškomis temomis. Reikia pažymėti, kad mažiau nei pusė 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, su socialiniu darbuotoju nesikalba tema „Kas yra tėvystė (motinystė)?“, o daugiau kaip trečdalis tiriamųjų nurodė, kad niekada nesikalba apie „Lyčių vaidmenys ir santykius santuokoje“.

Pileckaitės - Markovienės ir Lazdausko (2007) tyrimais nustatyta, kad vaikų globos namų auklėtiniai, palikę globos namus, anksti pradeda lytinius santykius arba labai anksti sukuria šeimas ir dažniau, nei šeimose augę bendraamžiai, patiria šeimyninio gyvenimo sunkumų. Socialiniai darbuotojai ypatingą dėmesį turėtų skirti jaunuolių pasiruošimui šeimyniniam gyvenimui. Ruošiant šeimyniniam gyvenimui turi būti atliekamas specialus pedagoginis darbas, kurio veikla nukreipta į lyčių vaidmenų šeimoje ugdymą (Pileckaitė-Markovienė ir Lazdauskas, 2007).

Vaikų globos namų auklėtiniams dažniau, nei šeimose augantiems jaunuoliams, trūksta informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius. Svarbu, kad jaunuoliai, palikę vaikų globos namus, žinotų, kaip įsigyti ar išsinuomoti būstą, kur ieškoti darbo, gebėtų susimokėti mokesčius ir t.t. Socialinis darbuotojas teikia jiems visą reikalingą informaciją. Tyrimo metu domėtasi, ar užtenka gaunamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius. Išanalizavus tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad mažiau nei pusei (43,3 proc.) 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, tik vidutiniškai užtenka gaunamos informacijos (13 pav.). Tuo tarpu beveik trečdalis (31,0 proc.) tiriamųjų nurodė, kad jiems gaunamos informacijos neužtenka. Kad užtenka informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius, nurodė daugiau kaip ketvirtadalis (25,7 proc.) jaunuolių.

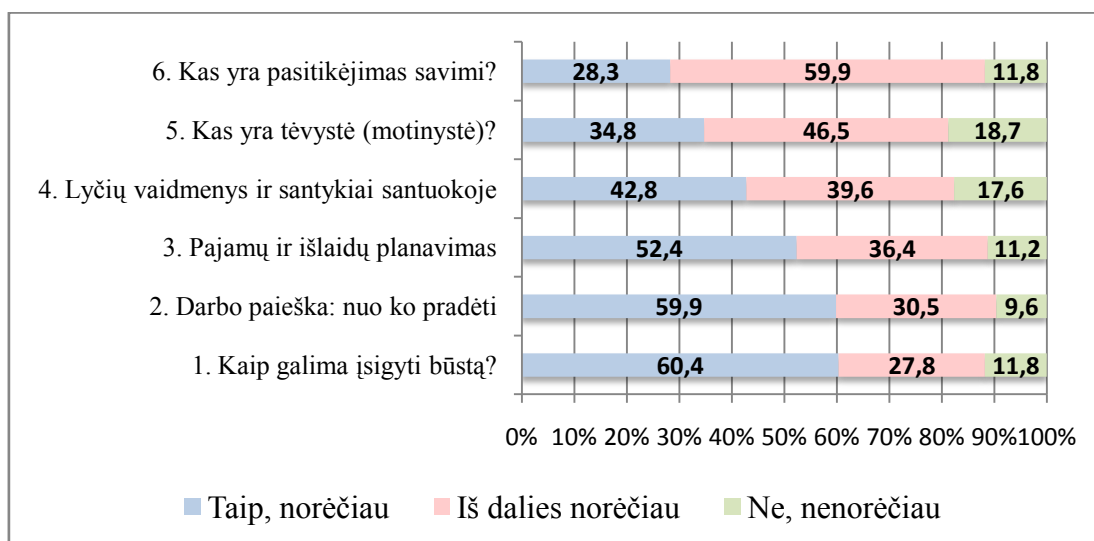

13 pav. Gaunamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius raiška (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė, kad mažiau nei pusei vaikų globos namų auklėtinių gaunamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius užtenka tik vidutiniškai, tačiau beveik trečdaliui jaunuolių jos neužtenka. Todėl galima daryti prielaidą, kad jaunuoliams informacijos trūksta. Socialiniai darbuotojai turi suteikti kuo įvairesnės informacijos savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo klausimais, nes kuo daugiau auklėtiniai gaus žinių ir įgis gebėjimų, tuo jiems greičiau ir lengviau pavyks integruotis visuomenėje.

Vaikų globos namų auklėtiniai teigia, kad jie tik kartais kalbasi su socialiniais darbuotojais įvairiomis temomis ir mažiau nei pusė jaunuolių nurodė, kad tik vidutiniškai pakanka turimos informacijos, todėl tyrimo metu, vaikų globos namų jaunuolių buvo paklausta, kokiomis temomis jaunuoliai norėtų daugiau gauti informacijos. Atlikus tyrimą nustatyta, kad daugiau kaip pusė tiriamųjų auklėtinių norėtų gauti informacijos šiomis temomis: „Kaip galima įsigyti būstą?“ (60,4 proc.), „Darbo paieška: nuo ko pradėti“ (59,9 proc.), „Pajamų ir išlaidų planavimas“ (52,4 proc.) (14 pav.). Mažiau nei pusė (42,8 proc.) 17 - 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, norėtų gauti informacijos apie „Lyčių vaidmenis ir santykius santuokoje“. Daugiau kaip pusė jaunuolių teigia, kad tik iš dalies norėtų gauti informacijos „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ (59,9 proc.), o mažiau nei pusė tiriamųjų „Kas yra tėvystė (motinystė)“ (46,5 proc.). Daugiau kaip trečdalis tiriamųjų jaunuolių norėtų gauti informacijos apie: „Lyčių vaidmenis ir santykius santuokoje“ (39,6 proc.), „Pajamų ir išlaidų planavimą“ (36,4 proc.). Mažiau nei trečdalis (30,5 proc.), po pusmečio vaikų globos namus palikusių auklėtinių, norėtų gauti informacijos apie „Darbo paiešką: nuo ko pradėti“, o daugiau kaip ketvirtadalis (27,8 proc.) jaunuolių nurodė, kad norėtų sužinoti „Kaip galima įsigyti būstą“?. Mažiau nei penktadalis 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, atsakė, kad jie nenorėtų gauti jokios informacijos apie: „Kas yra tėvystė (motinystė)“ (18,7 proc.), „Lyčių vaidmenis ir santykius“ (17,6 proc.), o daugiau kaip dešimtadalis tiriamųjų pažymėjo, kad jie nenorėtų gauti jokios informacijos apie

tai, „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ ir „Kaip galima įsigyti būstą?“ (11,8 proc.), „Pajamų ir išlaidų planavimą“ (11,2 proc.) (14 pav.).

14 pav. Įgyjamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius raiška (proc.)

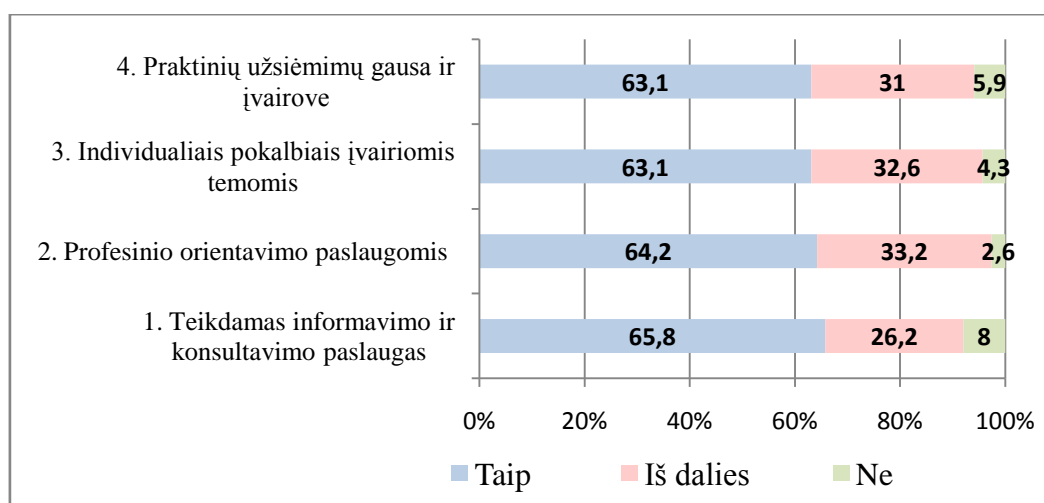
Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniai norėtų gauti informacijos įvairiomis temomis, bet daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių norėtų gauti: „Kaip galima įsigyti būstą?“, „Darbo paieška: nuo ko pradėti“, „Pajamų ir išlaidų planavimas“, o mažiau nei pusė tiriamųjų pažymėjo, kad jie norėtų daugiau gauti informacijos apie „Lyčių vaidmenis ir santykius santuokoje“. Be to, daugiau kaip pusė 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, norėtų tik iš dalies gauti informacijos apie tai, „Kas yra pasitikėjimas savimi?“, o mažiau nei pusė - „Kas yra tėvystė (motinystė)?“.

Vaikų globos namų auklėtiniai norėtų gauti informacijos tomis temomis, kuriomis jie nesikalba su socialiniu darbuotoju arba kalbasi tik kartais. Taip pat jaunuoliai norėtų gauti daugiau informacijos apie trūkstamus, jų pačių subjektyviu vertinimu, savarankiškumo įgūdžius. Ugdomojoje veikloje turi atsispindėti pokalbių temų įvairovė ir informacijos gausa, ypač akcentuojant darbo paieškos, mokesčių mokėjimo, pasirengimo šeimyniniam gyvenimui, būsto paieškos įgūdžius.

Socialinis darbuotojas, atlikdamas savo darbo funkcijas, gali daug padėti vaikų globos namų auklėtiniams, taikydamas skirtingų darbo metodų socialinę pagalbą. Todėl tyrimu metu jaunuolių buvo klausama, kaip socialinis darbuotojas jiems padeda savarankiškumo ugdyje?

Atlikus tyrimą nustatyta, kad daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių nurodė, kad socialinis darbuotojas jiems padeda savarankiškume, teikdamas informavimo ir konsultavimo paslaugas (65,8 proc.), profesinio orientavimo paslaugomis (64,2 proc.), individualiais pokalbiais įvairiomis temomis (63,1 proc.), praktinių užsiėmimų gausa ir

įvairove (63,1 proc.) (15 pav.). Mažiau nei trečdalis tiriamųjų teigia, kad socialinis darbuotojas tik iš dalies padeda profesinio orientavimo paslaugomis (33,2 proc.), individualiais pokalbiais įvairiomis temomis (32,6 proc.), praktinių užsiėmimų gausa ir įvairove (31,0 proc.), o daugiau kaip ketvirtadalis (26,2 proc.) vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad socialinis darbuotojas jiems iš dalies tik padeda teikdamas informavimo ir konsultavimo paslaugas. Mažiau nei dešimtadalis 17 - 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, atsakė, kad socialinis darbuotojas jiems nepadedą nei informavimo ir konsultavimo paslaugomis (8,0 proc.), nei praktinių užsiėmimų gausa ir įvairove (5,9 proc.), nei individualiais pokalbiais įvairiomis temomis (4,3 proc.), nei profesinio orientavimo paslaugomis (2,6 proc.).

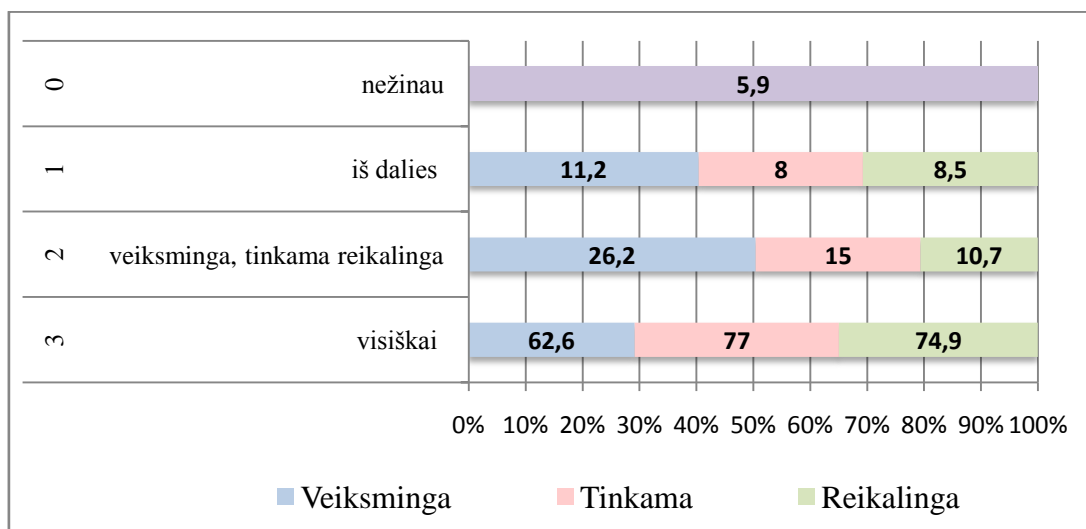

15 pav. Socialinio darbuotojo pagalbos ugdant savarankiškumą pasiskirstymas (proc.)

Išanalizavus tyrimo rezultatus matyti, kad socialinis darbuotojas vaikų globos namų auklėtiniams savarankiškumo ugdyme teikia įvairiausią pagalbą: individualiais pokalbiais įvairiomis temomis, informavimo ir konsultavimo bei profesinio orientavimo paslaugomis (pokalbiai su įvairių profesijų specialistais, išvykomis į institucijas), praktiniais užsiėmimais. Mažiau kaip trečdalis jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, tik iš dalies pažymėjo, kad socialinis darbuotojas jiems padeda tik tuomet, kai prireikia jo paslaugų. Socialinis darbuotojas naudoja tinkamus metodus, įdeda daug pastangų, kad vaikų globos namų jaunuoliams būtų sudarytos visos sąlygos sėkmingai socializacijai.

Socialinis darbuotojas ugdyti vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą padeda, teikdamas visapusišką paramą. Jaunuolių buvo paprašyta įvertinti socialinio darbuotojo pagalbą savarankiškumo ugdyme. Tiriamųjų buvo prašoma įvertinti socialinio darbuotojo pagalbą trijų balų skale (3 ; -3): nuo veiksminga iki neveiksminga; nuo tinkama iki netinkama; nuo reikalinga iki nereikalinga.

Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma vaikų globos namų jaunuolių socialinio darbuotojo pagalbą įvertino 3 balais, kaip visiškai tinkama (77,0 proc.) ir visiškai reikalinga (74,9 proc.), o daugiau kaip pusė (62,6 proc.) jaunuolių socialinio darbuotojo pagalbą įvertino kaip visiškai veiksminga (16 pav.). 2 balais įvertino daugiau kaip ketvirtadalis (26,2 proc.) tiriamųjų, nurodydami, kad socialinio darbuotojo pagalba veiksminga, o daugiau kaip dešimtadalis, kad tinkama (15,0 proc.) ir kad reikalinga (10,7 proc.). 1 balu įvertino daugiau kaip dešimtadalis (11,2 proc.) vaikų globos namų auklėtinių, teigdami, kad socialinio darbuotojo pagalba tik iš dalies veiksminga. Mažiau nei dešimtadalis, 17- 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, teigia, kad socialinio darbuotojo pagalba tik iš dalies reikalinga (8,5 proc.) ir iš dalies tinkama (8,0 proc.). Mažiau nei dešimtadalis (5,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių socialinio darbuotojo pagalbą įvertino 0 balu atsakydami, kad nežino.

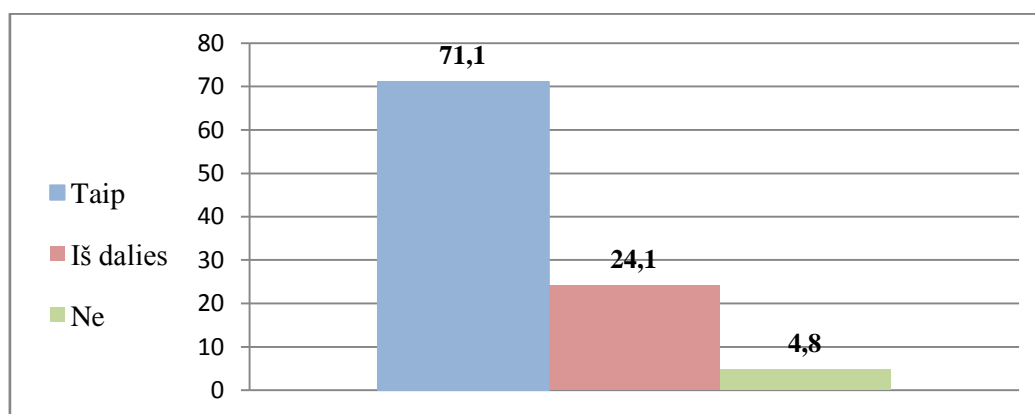
16 pav. Socialinio darbuotojo pagalbos savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdyme vertinimas (proc.)

Apibendrinus tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad dauguma vaikų globos namų auklėtinių, socialinio darbuotojo pagalbą ugdant savarankiškumą įvertino kaip visiškai tinkamą ir visiškai reikalingą ir daugiau kaip pusė – visiškai veiksmingą. Tai parodo, kad vaikų globos namų auklėtiniai, susidurdami su savarankiško gyvenimo įgūdžių problemomis, kreipiasi pagalbos į socialinį darbuotoją. Jaunuoliai, vertindami socialinio darbuotojo pagalbą ugdant savarankiškumą kaip iš dalies veiksmingą, iš dalies reikalingą ir iš dalies tinkamą, teigia, kad jiems ši pagalba nėra būtina. Mažiau nei dešimtadalis vaikų globos namų auklėtinių, neįvertino socialinio darbuotojos pagalbos, nes jie nežino ar jiems ši pagalba veiksminga, tinkama ir reikalinga ar priešingai - neveiksminga, netinkama, nereikalinga. Tai

leidžia manyti, jog vaikų globos namų auklėtiniai niekada nesikreipia pagalbos į socialinį darbuotoją, nes nežino ir nesupranta tikrosios naudos (16 pav.).

Ugdant savarankiško gyvenimo įgūdžius, svarbiais veiksniais laikytini socialinio darbuotojo patarimai ir auklėtinių palaikymas. Vaikų globos namų auklėtiniai pasitiki socialiniu darbuotoju, ir iškilus sunkumams, dėl jų pačių subjektyviai vertinamu, savarankiškumo įgūdžių, kreipiasi ir sulaukia jo pagalbos bei palaikymo. Todėl tyrimu domėtasi, ar jaunuoliams yra svarbi socialinio darbuotojo pagalba ugdant savarankiškumą.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiau kaip pusė (71,1 proc.) 17 - 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, labai svarbi socialinio darbuotojo pagalba ugdant savarankiškumą (17 pav.). Beveik ketvirtadalis (24,1 proc.) tiriamųjų teigia, kad jiems socialinio darbuotojo pagalba svarbi tik iš dalies. Kita vertus, mažiau nei dešimtadalis (4,8 proc.) jaunuolių nurodė, kad jiems socialinio darbuotojo pagalba nesvarbi.

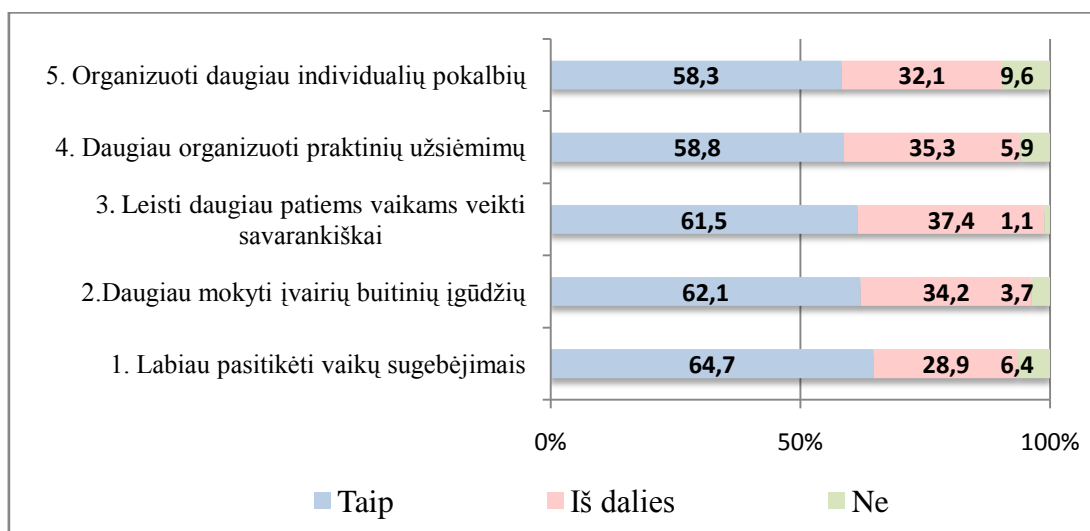
17 pav. Socialinio darbuotojo pagalbos, ugdant savarankiškumą svarba (proc.)

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniams labai svarbi socialinio darbuotojo pagalba savarankiškumo ugdyme. Beveik ketvirtadalis jaunuolių teigia, kad jiems tik iš dalies svarbi socialinio darbuotojo pagalba, o tai parodo, kad jie per mažai kreipiasi į socialinį darbuotoją ir iškilusius sunkumus dėl savarankiškų įgūdžių stokos sprendžia patys.

Ruošiant jaunuolius savarankiškam gyvenimui, būtina ieškoti būdų, kaip patobulinti vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdymo procesą. Todėl tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, ką socialiniam darbuotojui globos namuose reikėtų daryti, kad vaikai būtų savarankiškesni.

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusės jaunuolių nuomone, socialinis darbuotojas vaikų globos namuose turėtų: labiau pasitikėti vaikų sugebėjimais (64,7 proc.), daugiau mokyti įvairių įgūdžių (62,1 proc.), leisti patiems vaikams patiems veikti savarankiškai (61,5 proc.), daugiau organizuoti praktinių įgūdžių (58,8 proc.) ir organizuoti

daugiau individualių pokalbių (58,3 proc.) (18 pav.). Daugiau kaip trečdalis tiriamųjų nurodė, kad socialinis darbuotojas tik iš dalies turėtų: leisti patiems vaikams patiems veikti savarankiškai (37,4 proc.), daugiau organizuoti praktinių įgūdžių (35,3 proc.), daugiau mokyti įvairių buitinių įgūdžių (34,2 proc.). Kiek mažiau nei trečdalis (32,1 proc.) jaunuolių teigia, kad socialinis darbuotojas turėtų organizuoti daugiau individualių pokalbių. Daugiau kaip ketvirtadalis (28,9 proc.) vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad socialinis darbuotojas turėtų labiau pasitikėti vaikų sugebėjimais. Mažiau nei dešimtadalis jaunuolių teigia, kad socialinis darbuotojas neturėtų nieko daryti: nei organizuoti daugiau individualių pokalbių (9,6 proc.), nei pasitikėti vaikų sugebėjimais (6,4 proc.), nei organizuoti praktinių įgūdžių (5,9 proc.), nei daugiau mokyti įvairių įgūdžių (3,7 proc.) ir nei leisti patiems vaikams patiems veikti savarankiškai (1,1 proc.).

18 pav. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo proceso tobulinimas (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusės vaikų globos namų auklėtinių nuomone, socialinis darbuotojas turėtų: labiau pasitikėti vaikų sugebėjimais, mokyti įvairesnių buitinių įgūdžių, leisti patiems vaikams veikti savarankiškai, organizuoti daugiau praktinių užsiėmimų ir individualių pokalbių. Pirmiausia, socialinis darbuotojas turėtų pasitikėti vaikų sugebėjimais ir priimti juos kaip asmenybes. Antra savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas turi būti orientuotas į kuo įvairesnių įgūdžių mokymą, jis turi pasižymėti praktinių užsiėmimų ir individualių pokalbių gausa. Daugiau kaip trečdalis vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad socialinis darbuotojas tik iš dalies turi leisti patiems vaikams veikti savarankiškai, organizuoti daugiau praktinių įgūdžių ir mokyti įvairių buitinių įgūdžių. O tai leidžia manyti, kad juos iš dalies tenkina socialinio darbuotojo veikla ugdant savarankiškumą ir nereikėtų nieko tobulinti. Mažiau nei dešimtadalis jaunuolių teigia, kad

socialiniui darbuotojui nereikėtų nieko daryti, nes juos tenkina socialinio darbuotojo veikla savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdyme (18 pav.).

Rėklaitienės (2008) tyrimai atskleidė, kad socialinis darbuotojas vaikų globos namų auklėtinius turėtų mokyti kuo daugiau buitinių įgūdžių ir leistų vaikams veikti savarankiškai. Lyginant abu tyrimus (Rėklaitienės ir magistrantės) rezultatai atskleidė, kad socialinis darbuotojas ne tik turėtų elgtis su vaikais kaip lygus su lygiais ir tokiu būdu leisti patiems vaikams veikti savarankiškai, bet ir skatinti juos dalyvauti priimant sprendimus dėl savo ateities. O tai yra vienas svarbiausių dalykų ugdant savarankiškumą.

Apibendrinus galima teigti, kad daugiau kaip pusei vaikų globos namų auklėtinių ugdant savarankiškumą labiausia padeda socialinis darbuotojas. Jis teikia globotiniams įvairiausių pagalbą: informavimo ir konsultavimo bei profesinio orientavimo paslaugas, individualiai kalbasi įvairiomis ugdytiniams aktualiomis temomis, veda praktinius užsiėmimus. Mažiau nei pusė tiriamųjų jaunuolių nurodė, kad socialinis darbuotojas, ugdydamas vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžius, tik kartais kalbasi su jaunuoliais temomis „Kas yra pasitikėjimas savimi?“ ir „Kaip galima įsigyti būstą?“, lygiai taip pat mažiau nei pusė jaunuolių teigia, kad socialinis darbuotojas nesikalba tema „Kas yra tėvystė (motinystė)?“, o daugiau kaip trečdalis tiriamųjų pažymi, kad socialinis darbuotojas nesikalba tema „Lyčių vaidmenys ir santykiai santuokoje“. Mažiau nei pusė vaikų globos namų jaunuolių nurodė, kad tik vidutiniškai užtenka gaunamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius, bet daugiau kaip pusė jaunuolių norėtų gauti informacijos tomis temomis, kuriomis nesikalba su socialiniu darbuotoju arba kalbasi tik kartais. Gaunamą socialinio darbuotojo pagalbą savarankiškumo ugdyme, dauguma jaunuolių ją vertina kaip visiškai tinkamą ir visiškai reikalingą, o daugiau kaip pusė jų - kaip visiškai veiksmingą ir labai svarbią. Daugiau kaip pusės vaikų globos namų auklėtinių nuomone, savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdymas būtų daug veiksmingesnis, jei socialiniai darbuotojai pasitikėtų vaikų sugebėjimais ir leistų jiems veikti savarankiškai, o pats ugdymo procesas būtų orientuotas į toki įvairių įgūdžių mokymą, kuriame dominuotų individualūs pokalbiai ir praktiniai užsiėmimai.

3.4. Socialinių darbuotojų požiūris į auklėtinių savarankiškumo ugdymą

3.4.1. Tiriamųjų charakteristika

Tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų charakteristika pateikiama 5 lentelėje, kurioje atsispindi informantų demografiniai duomenys. Tyrimo dalyvavo 7 socialiniai

darbuotojai, visos moterys. Socialinių darbuotojų darbo stažas vaikų globos namuose yra nuo 5 iki 25 metų, su vyresnio amžiaus vaikais darbo stažas nuo 3 iki 25 metų.

6 lentelė. Duomenys apie informantus (n=7)

Informantas	Lytis	Socialinio darbo stažas vaikų globos namuose	Socialinio darbo stažas su vyresniais vaikais
1.	Moteris	25	25
2.	Moteris	15	4
3.	Moteris	5	3
4.	Moteris	25	25
5.	Moteris	20	20
6.	Moteris	25	25
7.	Moteris	25	25

3.4.2. Savarankiško gyvenimo įgūdžių išugdymo galimybės

Vaikų globos namų jaunuoliai, palikę globos namus pradeda gyventi savarankiškai, kad jie galėtų integruotis visuomenėje jie turi turėti tinkamų savarankiškumo įgūdžių. Jaunuolių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymu vaikų globos namuose rūpinasi socialiniai darbuotojai ir nuo jų priklauso, kaip jie išugdo savarankiško gyvenimo įgūdžius, reikalingus vaikų globos namų auklėtiniams savarankiškame gyvenime. Siekiant kuo išsamesnės tyrimo analizės, interviu metu buvo siekiama atskleisti, kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius, vaikų globos namų jaunuoliams, socialinėms darbuotojoms pavyksta išugdyti. Analizuojant gautus informančių atsakymus, išskirta kategorija - savarankiškumo įgūdžiai, kuri buvo detalizuojama į šešias subkategorijas (žr. 7 lentelė)

Informantės, kalbėdamos apie kasdieninės ruošos įgūdžius, akcentuoja visus buitįje reikalingus įgūdžius: tvarkingą apsirengimą, rūbų priežiūrą, aplinkos tvarkymą, maisto gaminimą. Socialinės darbuotojos pažymi, kad joms pavyksta vaikų globos namų jaunuolius išmokyti kaip naudotis įvairia buitine technika. Informantės pabrėžia, kad vaikų globos namų auklėtiniai išmokomi kaip prižiūrėti gyvūnus ir augalus „<...kuriuos auginame šiltnamyje...>“.

Socialinės darbuotojos išskiria, kad joms pavyksta išugdyti ir sustiprinti asmens higienos įgūdžius, kurie svarbūs kiekvienam žmogui, jo sveikatai ir grožiui. Išsiugdę asmens higienos įgūdžius vaikų globos namų auklėtiniai gebės pasirūpinti kūno, drabužių ir kt. švara.

Savarankiškame gyvenime būtini socialinio bendravimo įgūdžiai, jie leidžia užmegzti ir palaikyti kontaktą su aplinkiniais. Socialinės darbuotojos teigia, kad išugdžius socialinio

bendravimo įgūdžius, vaikų globos namų auklėtiniai išmoksta bendrauti susitikimų metu, tinkamai elgtis renginiuose, palaikyti pokalbį su aplinkiniais. Viena iš informančių teigia, kad „<...*pasiseka ugdyti socialinius ryšius su vaikais už globos namų ribų...*>“, tai labai svarbu, nes tėvų globos netekusiems vaikams šių ryšių labai reikia (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Savarankiško gyvenimo įgūdžių išugdymo galimybės (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Savarankiškumo įgūdžiai	Kasdienės ruošos įgūdžiai	<... <i>tvarkingas apsirengimas, rūbų priežiūra, aplinkos tvarkymo, maisto gaminimo...</i> > <... <i>visų buityje reikalingų įgūdžių: maisto gaminimo, tvarkymosi drabužių plovimo, lyginimo, priežiūros...</i> > <... <i>vaikai mokomi ir skatinami savarankiškai gamintis maistą...</i> > <... <i>susitvarkyti savo drabužius ir avalynę, kambarį; rūšiuoti drabužius ir juos išskalbti, išdžiovintus išlyginti; naudotis įvairia buitine technika; prižiūrėti gyvūnus; tvarkytis aplinką; rūpintis ir prižiūrėti augalus, kuriuos auginame šiltnamyje. Geba naudotis viešuoju transportu...</i> >
	Asmens higienos įgūdžiai	<... <i>sustiprinami vaikų higieniniai įgūdžiai, kurie vėliau vaikui tampa savaime suprantamu dalyku...</i> > <... <i>dalinais asmens higienos...</i> > <... <i>ugdytiniai išmoksta rūpintis asmens higiena...</i> >
	Socialinio bendravimo įgūdžiai	<... <i>pavyksta išugdyti tarpusavio bendravimo, pokalbio palaikymo...</i> > <... <i>pasiseka ugdyti socialinius ryšius su vaikais už globos namų ribų...</i> > <... <i>vaikai mokomi kaip tinkamai elgtis visuomenėje, renginiuose...</i> > <... <i>išmoksta bendrauti įvairių susitikimų metu, elgtis kritiškose situacijose...</i> >
	Apsipirkimo parduotuvėje įgūdžiai	<... <i>man pavyksta išugdyti drabužių, maisto pirkimo...</i> > <... <i>pagal vaikų gebėjimus pavyksta išugdyti apsipirkimo maisto parduotuvėje įgūdžius. Perkant drabužius vaikai geba apsispręsti, ar tas drabužis jiems tinka, ar ji nori jį įsigyti...</i> > <... <i>išmoksta apsipirkti parduotuvėse, turguje...</i> >
	Reikiamos informacijos įsisavinimo įgūdžiai	<... <i>globotiniai išmoksta ieškoti ir rasti jiems reikalingą informaciją, gerai orientuojasi įvairiose institucijose, įstaigose...</i> > <... <i>globotiniai žino kur gauti reikiamą informaciją, moka ją pasinaudoti ir apdoroti gauta informacija...</i> >
	Pinigų valdymo įgūdžiai	<... <i>geba analizuoti savo pajamas, poreikius ir galimybes, kritiškai tai vertinti...</i> > <... <i>pavyksta vaikus mokyti tinkamai leisti pinigus, nes kartu einame su vaikais į parduotuves...</i> > <... <i>pavyksta išugdyti iš dalies - finansų tvarkymą, nes auklėtiniai nemoka suskaičiuoti pinigų, nemoka su jais tvarkytis...</i> > <... <i>iš dalies pinigų ir išlaidų planavimo įgūdžius...</i> >

Informantės, kalbėdamos apie savarankiško gyvenimo įgūdžių išugdymo galimybes, išskiria, kad joms pavyksta išugdyti apsipirkimo parduotuvėje įgūdžius. Jos teigia, kad vaikų globos namų auklėtiniai išmoksta apsipirkti parduotuvėse ir turguje ne tik maisto, bet ir drabužių, o pirkdami drabužius jie sugeba nuspręsti apie jo tinkamumą ir įsigijimą.

Socialinės darbuotojos pažymėjo, kad joms pavyksta išugdyti reikiamos informacijos įsisavinimo įgūdžius, vaikų globos namų jaunuoliai „<...*išmoksta ieškoti ir rasti jiems*>

reikalingą informaciją...>“, „<...moka ja pasinaudoti...>“. Įgiję šių įgūdžių, vaikų globos namų auklėtiniai gebės nuvykti pas gydytoją, susitvarkyti socialinę paramą, nuvykti į darbo biržą ir susitvarkyti reikiamus dokumentus (žr. 7 lentelė).

Savarankiškame gyvenime būtini pinigų valdymo įgūdžiai. Turėdami pinigų ir nemokėdami planuoti savo biudžeto, vaikų globos namų auklėtiniai linkę juos greitai išleisti. Socialinės darbuotojos nurodė, kad 17 - 18 metų jaunuoliams, gyvenantiems vaikų globos namuose, tik iš dalies pavyksta išugdyti „<...finansų tvarkymą...>“, nes vaikų globos namų auklėtiniai sunkiai atlikdami matematinius veiksmus, „<...nemoka suskaičiuoti pinigų ir tinkamai su jais tvarkytis...>“ Informantė akcentavo, kad jaunuolius „<...pavyksta mokyti...tinkamai leisti pinigus, nes kartu einame...į parduotuves...>. Informantės pokalbis atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniai moka tinkamai leisti pinigus, tik apsipirkdami kartu su socialine darbuotoja, todėl galima teigti, kad socialinei darbuotojai tik iš dalies pavyksta išugdyti pinigų valdymo įgūdžius.

Apibendrinant visų informančių atsakymus, galima teigti, kad socialinėms darbuotojoms pavyksta išugdyti šiuos savarankiško gyvenimo įgūdžius: kasdienės ruošos, asmens higienos, socialinio bendravimo, apsipirkimo parduotuvėje, reikiamos informacijos įsisavinimo ir iš dalies - pinigų valdymo įgūdžius. Šiuos išugdytus įgūdžius, vaikų globos namų auklėtiniai gebės pritaikyti gyvenimiškuose situacijose, pasibaigus globai.

3.4.3. Vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimų skatinimas

Savarankiško gyvenimo įgūdžių užsiėmimų metu vertinami vaikų globos namų auklėtinių pasiekimai, stebima ir kaupiama informacija apie jaunuolių ugdymosi ypatumus, bei daromą pažangą. Už daromą pažangą jaunuoliai yra skatinami. Kaip teigia Jovaiša (2007) „skatinimas – auklėjimo metodas, kai stiprinama veiklos ir elgesio motyvacija. Ji stiprinama tenkinant dvasinius ir materialinius poreikius, norus interesus, žadinant teigiamas emocijas, didinant socialinį prestižą. Tam naudojamos dvasinio – moralinio ir materialinio skatinimo priemonės: padėkos, garbės vardai, premijos, užmokesčio didinimas, dovanos ir t.t.“ (p. 269). Interviu metu buvo siekiama atskleisti, kaip skatinami vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimai. Analizuojant gautus informančių atsakymus, išskirta kategorija – auklėtinių ugdymosi pasiekimų skatinimas, kuri buvo detalizuojama į penkias subkategorijas (žr. 8 lentelė).

Kaip vieną iš auklėtinių ugdymosi pasiekimų skatinimo priemonių, socialinės darbuotojos išskyrė veiklos skatinimą. Tiriamosios savarankišką veiklą skatina per mėgstamą

veiklą, per aktyvų auklėtinių dalyvavimą, taip pat „<...suteikiamas papildomas laisvalaikis, vietoj tuo laiku atliekamu darbu...>“ (žr. 8 lentelė).

Informantės nurodė, kad auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimus skatina naudodamos ir skatinimo priemonės. Už teigiamus pasiekimus, socialinės darbuotojos naudoja įvairias skatinimo priemones: pagyrimus, dovanėles, apdovanojimus, išskyrimą iš kitų vaikų „<...kiekvieną savaitę yra akcentuojamos auklėtinių idėtos pastangos, pasiekti rezultatai, padaryti darbai...>“. Tokie skatinimai suteikia jaunuoliams teigiamus jausmus, skatina juos dar labiau tobulėti.

8 lentelė. Vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimų skatinimas (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Auklėtinių ugdymosi pasiekimų skatinimas	Veiklos skatinimas	<...leidžiu užsiimti mėgstama veikla...> <...skatinama auklėtinių savarankiška veikla, taip pat skatinamas aktyvus auklėtinių dalyvavimas, tiek šeimos, tiek vaikų globos namų veikloje...> <...suteikiamas papildomas laisvalaikis vietoj tuo laiku atliekamų darbų...>
	Skatinimo priemonės	<...kiekvieną savaitę yra akcentuojamos globotinių idėtos pastangos, pasiekti rezultatai, padaryti darbai...> <...už teigiamus, itin aukštus rezultatus, vaikai yra apdovanojami, išskiriami iš kitų...> <...pagyrimas, viešas pagyrimas, dovanėlės...> <...visada pagiriame už kruopščiai ir atsakingai atliktą kiekvieną užduotį, naudojame skatinimų ir privilegijų sistemą...>
	Pasitikėjimu vaiku skatinimas	<...globotiniai skatinami reikšti savo nuomonę, į ją atsižvelgiama ir reaguojama. Vaikai dalyvauja visur, kur yra tvarkomi su jų interesais susiję reikalai...> <...kiekviename vaike išvelgiame kažką gero ir taip pamažu didiname jo savivertę ir pasitikėjimą...>
	Demonstruojamo pavyzdžio skatinimas	<...svarbu akcentuoti suaugusiojo praktinio veikimo modelį, demonstruoti pavyzdį...> <...parodydami kaip turi būti atliktas kiekvienas darbas, paaiškindami ir kiekvieną darbą padaręs jausis, kad jie išmoks savarankiškai tai atlikti...>
	Materialus skatinimas	<...leidimas laisvai naudotis kišenpinigiais...> <...ugdytiniai žino kiek gauna kišenpinigių ir patys sprendžia kada ir kaip juos išleisti. Ugdytiniai, retsykiais už ženklią pagalbą, yra skatinami papildintais kišenpinigiais...>

Socialinės darbuotojos, jaunuolių savarankiškumo įgūdžių ugdymosi pasiekimų skatinime, išskiria pasitikėjimą vaiku skatinimą. Informantės pabrėžia, kad „<...ugdytiniai skatinami reikšti savo nuomonę, į ją atsižvelgiama, reaguojama...>“, „<...kiekviename vaike išvelgiame kažką gero ir taip pamažu didiname jo savivertę ir pasitikėjimą...>“. Socialinės darbuotojos, pasitikėdamos auklėtinių sugebėjimais, skatina juos dar labiau stengtis. Kartu vaikai įgyja ir atsakomybės jausmą, supranta, kad jie atsakingi už savo sprendimus, o tai labai svarbu savarankiškame gyvenime.

Informantės, auklėtinių savarankiškumo įgūdžių ugdymo pasiekimų skatinime, išskyrė demonstruojamą pavyzdį, teikdamos, kad „<...parodydami kaip turi būti atliktas kiekvienas darbas, paaiškindami ir kiekvieną darbą padaręs jausis, kad jie išmoks savarankiškai tai atlikti...>“ ir gebės pritaikyti gyvenimiškose situacijose (žr. 8 lentelė). „Socialiniams darbuotojams, patiems įsitraukiant į veiklą, demonstruojant pavyzdį, pasiekiami efektyvesnių rezultatų“ (Samašonok, 2013, p. 108).

Materialinis skatinimas - tai dar viena iš priemonių, kurią socialinės darbuotojos naudoja skatindamos auklėtinių savarankiškumo gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimus. Materialiniame skatinime informantės naudoja kišenpinigius, kurie „<...reisykiais, už ženklių pagalbą...>“, gali būti ir padidinami.

Apibendrinant visų tiriamųjų atsakymus, galima teigti, kad vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi pasiekimai skatinami per savarankišką veiklą, naudojamą skatinimo sistemą, pasitikėjimą vaiku skatinimą, socialinių darbuotojų demonstruojamą pavyzdį, materialų skatinimą. Šios skatinimo priemonės ne tik didina jaunuolių savivertę, bet ir padeda pasiekti geresnių rezultatų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdyme.

3.4.4. Socialinių darbuotojų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo ypatumai

Savarankiškumo esmę sudaro gyvenimo įgūdžiai. Gudžinskienė (2013), gyvenimo įgūdžius apibūdina kaip asmens gebėjimą patenkinti savo kasdieninius poreikius, išmokti išspręsti problemas. Kad vaikų globos namų auklėtiniai tinkamiau integruotųsi į visuomenę, gyvenimo įgūdžiai yra ugdomi. Interviu metu pabandyta atskleisti, kaip socialinės darbuotojos ugdo auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžius. Analizuojant gautus informančių atsakymus, išskirta kategorija – ugdomoji veikla, kuri buvo detalizuojama į šešias subkategorijas (žr. 9 lentelė).

Informantės, išryškindamos savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo ypatumus, nurodė maisto gaminimo užsiėmimus, kai savaitgaliais, švenčių ir atostogų dienomis auklėtiniai, socialinių darbuotojų prižiūrimi, patys gaminasi maistą arba <...rengiamos savarankiško maitinimo dienos: darbuotojams padedami vaikai planuoja „dienos meniu“ perkasi reikalingus produktus, gamina pusryčius, pietus, vakarienę...>. Šie užsiėmimai labai svarbūs vaikų globos namų auklėtiniams, nes jie išmoksta kasdieninių ruošos įgūdžių: išsiplauti indus, pasigaminti maisto, tvarkytis virtuvėje.

Socialinės darbuotojos savarankiškumo ugdyme išskyrė individualius pokalbius, kurių metu vaikų globos namų jaunuoliams suteikiama informacija „<...apie būtent jam svarbias,

neaiškias problemas...>“. Viena iš informančių išryškino skirtingus pokalbio aspektus tarp globotinių: „<...kurie turi galimybę nusiimti lėšas nuo sąskaitų yra smulkiai aptariamoms... pinigų panaudojimo galimybės, įvertinami poreikiai ir būtinybės..., o kurie neturi galimybės imti reguliariai lėšų iš savo sąskaitų yra daug kalbama apie biudžeto planavimą, aptariamą kišenpinigių panaudojimas...>“ (žr. 9 lentelė).

9 lentelė. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo ypatumai (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Ugdomoji veikla	Maisto gaminimo užsiėmimai	<p><...auklėtiniams sudaromos sąlygos savaitgaliais, švenčių dienomis ir atostogų metų patieks gamintis maistą...></p> <p><...savarankiško gyvenimo įgūdžius ugdome organizuodami maisto pirkimą ir gaminimą šeimos namuose...></p> <p><...su vaikais gaminame valgyti ir jie patys daug ką daro...></p> <p><...rengiamos savarankiško maitinimo dienos: darbuotojams padedami vaikai planuoja „dienos meniu“ perkasi reikalingus produktus, gamina pusryčius, pietus, vakarienę...></p>
	Individualūs pokalbiai	<p><...su globotiniams, kurie turi galimybę nusiimti lėšas nuo sąskaitų yra smulkiai aptariamoms, analizuojamos pinigų panaudojimo galimybės, įvertinami poreikiai ir būtinybės. Su vaikais, kurie neturi galimybės imti reguliariai lėšų iš savo sąskaitų yra daug kalbama apie biudžeto planavimą, aptariamą kišenpinigių panaudojimas...></p> <p><...individualizuoti pokalbiai su konkrečiu auklėtiniu apie būtent jam svarbias, neaiškias problemas...></p>
	Grupinės diskusijos	<p><... organizuojamos diskusijos apie profesijų ir darbo pasirinkimo galimybes...></p> <p><... savarankiško gyvenimo įgūdžius ugdome organizuodami grupines diskusijas aktualiais klausimais...></p>
	Laisvalaikio organizavimas	<p><...einame į teatrus, renginius, kuriose atsispindi žmogaus moralė ir dorovė...></p> <p><...stengiamės, kad ugdytinių laisvalaikis būtų prasmingas... Organizuojame išvykas į teatrus, kino filmus, parodas...></p>
	Praktinė veikla	<p><...su globotiniu yra lankomasi įvairiose institucijose, įstaigose (banke, migracijos tarnyboje, poliklinikoje, darbo biržoje). Kartu su vaiku lankomasi prekybos centruose, analizuojamos, lyginamos kainos...></p> <p><...vaikštome su vaikais ir paaugliais į parduotuvę, jie mato kaip yra leidžiami pinigai. Dar vaikštome su vaikais į polikliniką, jie gali patys pasakyti registratūroje pas ką atėjo...></p> <p><...maisto pirkimas parduotuvėje, turguje, produktų apskaičiavimas pagal poreikį... Lankymasis ir dokumentų tvarkymas banke, seniūnijoje, teisme, savivaldybėje, medicinos įstaigose...></p> <p><...siūlau įvairias praktines užduotis,...apsipirkti parduotuvėje už tam tikrą pinigų sumą, paruošti maistą iš pasirinktų produktų visai dienai. Mokau kaip orientuoti įvairiose situacijose, ...kaip dalyvauti darbo pokalbyje ieškant darbo...></p>
	Projektinė veikla	<p><...vaikai lanko mėgstamus užsiėmimus, dalyvauja projektuose skatinančiuose atsakingai planuoti karjerą...></p> <p><...turime parengę ugdytinių parengimo savarankiškam gyvenimui programą, kuri susideda iš šešių dalių. Šiose programose labai didelę veiklą įvairovė: įvairūs susitikimai, išvykos, pažintinės ir poilsinės kelionės, nuolatiniai individualūs ir grupiniai pokalbiai...></p> <p><...nuo 2013 metų ugdytiniai dalyvauja projektinės programos „Ruošimas savarankiškam gyvenimui“ veiklose, kuriose vyksta ne tik teoriniai, bet ir praktiniai užsiėmimai...></p>

Informantės nurodė organizuojamas grupines diskusijas aktualiais klausimais, tokiais kaip „<...profesijų ir darbo pasirinkimo galimybės...>“. „Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje“ (2007) teigiama, kad „diskusijos leidžia dalyviams plačiau ir nuodugniau pažiūrėti į tam tikrą reiškinį, išsakyti savo požiūrį į tam tikrą dalyką ir išgirsti kitų nuomonę“ (p. 22). Globotiniai turi suprasti, kad gyvenimo pagrindas yra profesijos įsigijimas ir darbo suradimas. Svarbu, kad socialinės darbuotojos organizuoja grupines diskusijas, tokiais aktualiais klausimais (žr. 9 lentelė).

Socialinės darbuotojos savarankiškumo ugdymo procese išskyrė ir laisvalaikio organizavimą „<...išvykas į teatrus, kino filmus, renginius...>“. Laisvalaikio metu, vaikų globos namų auklėtiniams, ugdomi socialinio bendravimo įgūdžiai, kurie svarbūs gyvenimiškose situacijose.

Informantės savarankiškumo įgūdžius ugdo per praktinę veiklą: „<... lankymasis ir dokumentų tvarkymas banke, seniūnijoje...>“, „<...vaikštome su vaikais į polikliniką, jie gali patys pasakyti registratūroje pas ką atėjo...>“, „<... lankomasi prekybos centruose, analizuojamos, lyginamos kainos...>“. Informantė pažymėjo, kad praktinėje veikloje siūlo įvairias užduotis: „<...apsipirkti parduotuvėje už tam tikrą pinigų sumą, paruošti maistą iš pasirinktų produktų visai dienai, ... kaip dalyvauti darbo pokalbyje, ieškant darbo...>“. Socialinės darbuotojos organizuoja įvairius praktinius užsiėmimus, kurių metu ugdytiniai skatinami veikti, išbandyti savo gebėjimus realiose gyvenimiškose situacijose. Įgiję praktinės patirties, vaikų globos namų jaunuoliai gebės greičiau adaptuotis visuomenėje.

Informantės, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo ypatumuose, nurodė ir projektinę veiklą. Socialinės darbuotojos išskyrė ugdytinių parengimo savarankiškam gyvenimui programas, kuriose didelė veiklų įvairovė: „<...įvairūs susitikimai, išvykos, pažintinės ir poilsinės kelionės, nuolatiniai individualūs ir grupiniai pokalbiai...>“. Informantė projektinėje veikloje išskyrė karjeros planavimo vykdomus projektus. Tai ypatinga parama tėvų globos netekusiems jaunuoliams.

Apibendrinant galima teigti, kad savarankiško gyvenimo įgūdžiai ugdomi per įvairias veiklas: maisto gaminimo užsiėmimus, individualius ir grupinius pokalbius, grupines diskusijas, laisvalaikio organizavimą, praktinę ir projektines veiklas.

3.4.5. Socialinių darbuotojų savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumai, jų įveika

Savarankiškumo įgūdžių ugdymo veikla turi būti nuosekli ir gerai suplanuota. Dažnai, ugdant savarankiškumo įgūdžius, socialiniai darbuotojai susiduria su įvairiais sunkumais.

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paprašyta pareikšti savo nuomonę, apie tai, kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius ugdant joms kyla sunkumų ir kokių. Analizuojant gautus informančių atsakymus, išskirta kategorija – savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumai, kuri buvo detalizuojama į šešias subkategorijas (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumai (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumai	Elgesio kritiškose situacijose įgūdžio sunkumai	<...pokalbių metu ir užsiėmimų metu, mokomės kaip reikia elgtis, modeliuojame įvairias situacijas, o atsitikus įvykiui viskas nueina veltui...> <...dėl vaikų skirtingų gyvenimiškų patirčių yra gana sudėtinga juos mokyti kritinio mąstymo, konfliktų sprendimo ir tinkamo reagavimo į stresines situacijas. Dirbant su vaiku, tai ilgiausiai trunkantis procesas, siekiant rezultato...>
	Mokymosi įgūdžio sunkumai	<...dažnai sunku vaikams išaiškinti, kad norint pasiekti teigiamų rezultatų moksle,...reikia į tai idėti daug pastangų, laiko ir kantrybės...> <...norint pasiekti gerų rezultatų moksle, kitose vaikams įdomiose veiklose ...vaikai sunkiai išlaiko kantrybę, ... pasiduoda susidūre su sunkumais. Įrodyti, kad pastangos duos gerų rezultatų, ne visada pavyksta...>
	Apsipirkimo parduotuvėje įgūdžio sunkumai	<...vaikai ne visada nori akcijose siūlomų prekių...> <...vaikai turėdami pinigų, linkę juos greičiau išleisti saldumynams. Išaiškinti, kad kartais reiktų pasirinkti ko nusipirkti svarbiausia...> <...vaikai sunkiai atlieka matematinis veiksmus, daro klaidų...>
	Pasitikėjimo savimi įgūdžio sunkumai	<...daugiausia sunkumų kyla ugdant savęs pasitikėjimo įgūdžius...> <...sunkumų dėl savęs vertinimo ir pasitikėjimo savimi...>
	Mokesčių mokėjimo įgūdžio sunkumai	<...mokėjimosi naudotis banko paslaugomis ir susimokėti mokesčių - trūksta suvokimo...> <...trūksta finansinio raštingumo įgūdžių...nemoka susimokėti mokesčių, nors yra supažindinti ir bendrą suvokimą turi...>
	Maisto gaminimo įgūdžio sunkumai	<...sunkumų kyla dėl maisto gaminimo – vaikams trūksta noro gaminti maistą. Dažnai jie pasirenka lengvesnio pobūdžio veiklas: noriau žaidžia kompiuteriu, eina į lauką ...> <...sunkumų kyla dėl maisto gaminimo – trūksta noro...>

Socialinės darbuotojos, kalbėdamos apie elgesio kritiškose situacijose įgūdžio ugdymo sunkumus, akcentuoja skirtingas gyvenimiškas patirtis, kurias jaunuoliai į globos namus atsineša iš šeimų. Informantė akcentuoja, kad „<...pokalbių metu ir užsiėmimų metu, mokomės kaip reikia elgtis, modeliuojame įvairias situacijas, o atsitikus įvykiui viskas nueina veltui...>“.

Informantės išskyrė ir mokymosi įgūdžio ugdymo sunkumus, kai norima pasiekti gerų rezultatų moksle: „<...reikia į tai idėti daug pastangų, laiko ir kantrybės...>“, „<...įrodyti, kad pastangos duos rezultatų, ne visada pavyksta...>“. Vaikų globos namų auklėtiniai nelinę rodyti pastangų moksle, nesiekia gerų mokslo rezultatų. Todėl socialiniams darbuotojams ir

sunku jaunuoliams išaiškinti, kad reikia mokytis ir siekti gerų rezultatų, kurie reikalingi norit įsigyti profesiją ir susirasti darbą (žr. 10 lentelė).

Socialinės darbuotojos nurodė ir apsipirkimo parduotuvėje įgūdžio ugdymo sunkumus. Viena iš informančių išskyrė auklėtinių nenorą akcijose siūlomų prekių. Socialinės darbuotojos pažymėjo, kad vaikų globos namų jaunuoliams „<...*sunkiai atlieka matematinius veiksmus...*>“, todėl pirkdami prekes nemoka suskaičiuoti pinigų arba „<...*vaikai turėdami pinigų, linkę juos greičiau išleisti saldumynams...*>“.

Informantės pažymi, kad daugiausia ugdymo sunkumų joms kyla dėl auklėtinių pasitikėjimo savimi įgūdžio. Turėdami sunkią gyvenimišką patirtį, vaikų globos namų auklėtiniai nepasitiki savo sugebėjimais, linkę save nuvertinti.

Socialinės darbuotojos, kalbėdamos apie mokesčių mokėjimo įgūdžio ugdymo sunkumus, nurodo, kad vaikų globos namų auklėtiniams ugdomas mokesčių mokėjimo įgūdis, tačiau „<...*trūkstant finansinio raštingumo įgūdžių...*>“ ir matematinių veiksmų suvokimo, sunku išugdyti šį įgūdį.

Savarankiškumo įgūdžių ugdyme informantės susiduria su maisto gaminimo sunkumais, vaikų globos namų auklėtiniai nenori gaminti maisto ir mieliau laiką leidžia prie kompiuterio.

Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sėkmė priklauso nuo gebėjimo įveikti sunkumus. „Nuo gebėjimo įvertinti, kokie įveikimo būdai tinka susiklosčiusiai situacijai, ir pasirinkti tinkamiausius priklauso žmogaus adaptacija įvairiose jo gyvenimo tarpsniuose“ (Monkevičienė, 2004, p. 127). Interviu metu buvo pabandyta atskleisti, kaip socialinės darbuotojos įveikia savarankiško gyvenimo įgūdžių sunkumus ir kas joms padeda. Analizuojant gautus informančių atsakymus, išskirta kategorija – sunkumų įveikos būdai, kuri detalizuojama į trys subkategorijas (žr. 11 lentelė).

Socialinės darbuotojos pabrėžia, kad savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumus įveikia individualiais pokalbiais, „<...*tiesiog kalbamės, ...ieškome bendrų sprendimo variantų...*>“. Svarbu, kad vaikų globos namų jaunuoliai pasitiki socialiniu darbuotoju, jie kalbasi, kartu ieško sprendimo būdų esamai situacijai išspręsti.

Informantės, įveikdamos savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumus, naudoja ir sakytinius metodus. Kaip teigia Ambrasė (2012) „šių metodų paskirtis – perteikti ugdytiniams sukauptą ir apibendrintą socialinio elgesio patirtį. Taikant sakytinius auklėjimo metodus, žodis yra naudojamas ne tik informacijai perteikti, bet ir nurodymams. Sakytiniai metodai yra patarimas, pamokymai, pasakojimai, auklėjamoji konsultacija, dialogas“ (p.38).

11 lentelė. Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveikimo būdai (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Sunkumų įveikimo būdai	Individualūs pokalbiai	<...kalbamės su auklėtiniu, ieškome bendrų sprendimo būdų...> <...bandau kontroliuoti situacija, daugiau dirbu individualiai...> <...tiesiog kalbamės,... ieškome bendrų sprendimo variantų...>
	Sakytiniai metodai	<...sunkumus įveikiu patarimais, išaiškinimais, pamokymais...> <...tada reikia ilgai įrodinėti, kad tai ne prastesnės kokybės maisto prekė, o tik šiek tiek pigesnė...>
	Komandinis darbas	<...dažnai kreipėmės patarimų į administraciją, sulaukiu pagalbos iš pavaduotojos...> <...ugdyti ir stiprinti socialinio bendravimo įgūdžius yra ne vieno specialisto darbas. Teigiamą rezultatą gali duoti tik ilgalaikis kompetetingų specialistų komandinis darbas (psichologo, ... socialinio pedagogo, darbuotojų, dirbančių tiesiogiai su vaiku...> <...sulaukiu pagalbos iš administracijos, kitų įstaigos specialistų (specialiojo pedagogo)..>

Socialinės darbuotojos akcentuoja, kad įveikiant savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus būtinas komandinis darbas „<...teigiamą rezultatą gali duoti tik ilgalaikis kompetetingų specialistų komandinis darbas...>“. Informantės pažymi, kad jie patarimų sulaukia iš administracijos (žr. 11 lentelė). Įveikiant savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus yra labai svarbus administracijos palaikymas ir pasitikėjimas. Tai rodo, kad administracijai irgi rūpi vaikų globos namų auklėtinių savarankiškas gyvenimas. Socialinės darbuotojos pažymi, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių sunkumų įveikime sulaukia paramos iš psichologo, socialinio pedagogo ir specialiojo pedagogo „<...darbuotojų, dirbančių tiesiogiai su vaiku...>“. Kaip pažymi Skučaitė ir Karmazė (2011), kad „dirbdami drauge, profesionalai gali dalytis atsakomybe, kreiptis pagalbos, padėti kitiems, pajusti savo darbo svarbą, nesijausti vieniši profesiniame gyvenime“. (p. 7). Bendrų pastangų dėka galima greičiau įveikti savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus.

Apibendrinant savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus galima teigti, kad pagrindiniai sunkumai su kuriais susiduria socialinės darbuotojos: elgesio kritiškose situacijose, rezultatų pasiekimo, apsipirkimo parduotuvėje, pasitikėjimo savimi, mokesčių mokėjimo, maisto gaminimo ir būsto paieškos sunkumai. Socialinės darbuotojos savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus įveikia naudodamos individualius pokalbius, sakytinius metodus ir komandinio darbo pagalbą. Šie veiksmingi socialinių darbuotojų pažymėti būdai, padeda efektyviai įveikti sunkumus.

3.4.6. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo proceso tobulinimo perspektyvos

Vykdamas vaikų globos namų sistemos pertvarką, mažinant vaikų skaičių šeimynoje, ypatingas dėmesys skiriamas vaikų globos namų auklėtinių rengimui savarankiškam

gyvenimui. Siekiant pagerinti 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, socializaciją ir adaptaciją visuomenėje, reikia tobulinti savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesą. Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paprašyta pateikti pasiūlymų, kaip patobulinti ugdomąjį procesą, ruošiant auklėtinius savarankiškam gyvenimui. Analizuojant gautus informančių atsakymus išskirta kategorija – ugdomojo proceso tobulinimas, kuri detalizuojama į septynias subkategorijas (žr. 12 lentelė).

12 lentelė. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdomojo proceso tobulinimo perspektyvos (n=7)

KATEGORIJA	SUBKATEGORIJA	PATVIRTINANTYS TEIGINIAI
Ugdomojo proceso tobulinimas	Darbinės veiklos tobulinimas	<...tereikia, tik nuolatinio ir kruopštaus mūsų darbuotojų darbo, o auklėtiniams noro mokytis ir tobulėti...> <...svarbiausia, kad ugdytiniai priimtų ir įsisavintų socialinių darbuotojų diegiamas savarankiško gyvenimo žinias, suprastų, kad išėję iš vaikų globos namų, jie patys turės viską pasidaryti...> <... reiktų leisti patiems vaikams. Šiuo metu dažniau yra susiformavę, kad socialiniai darbuotojai dauguma darbų nudirba už vaikus...>
	Darbdavių skatinimas	<...siekiant sėkmingo šių vaikų dalyvavimo darbo rinkoje turėtų būti skatinami darbdaviai, kurie sudaro galimybes, globos namų vaikams nuo 16 metų, dirbti laikinai atostogų metu ir įgyti atitinkamos patirties...> <...darbdaviams turėtų būti naudinga įdarbinti globotinius. Reikėtų skatinti darbdavius, kurie įdarbina globotinius: per mokesčius ar kažkaip kitaip...>
	Praktinių užsiėmimų gausinimas	<...daugiau praktinių užsiėmimų, įvairių gyvenimiškų situacijų modeliavimo(banke pildant dokumentus, einant pas gydytoją...> <...globotiniams trūksta praktikos, o gyvenimo įgūdžiai ugdomi tik praktikoje. Todėl praktinius užsiėmimus reikia gausinti...>
	Ugdytinių skaičiaus mažinimas	<...darbuotojai negali skirti pakankamai laiko globotinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymui, kadangi turi per daug globotinių.. Kuo mažiau vaikų šeimoje - tuo daugiau dėmesio tenka kiekvienam vaikui...> <...kuo mažiau vaikų tenka vienam darbuotojui, tuo didesnė tikimybė, kad su konkrečiu vaiku individualiau bus dirbama intensyviau ir dažniau...>
	Materialinės bazės stiprinimas	<...turi būti sustiprinta materialinė bazė namų ruošos darbuose, maisto gamyboje, kadangi kiekvienos šeimos atskiras meniu sudarymas, tenkinant vaiko poreikius patiems ruošti maistą, reikalauja didesnių išlaidų, o tai mes ne visada galime sau leisti...> <...praktiniams užsiėmimas gausinti ir naujiems metodams diegti trūksta lėšų...>
	Vaiko savarankiškumo didinimas	<...socialinis darbuotojas vaikui turi būti ne tas asmuo, kuris viską už jį padaro, o tas asmuo, kuris yra šalia, pataria vaikui. Bet vaikas renkasi...> <...kuo daugiau savarankiškumo patiems ugdytiniais nuo jaunesniojo amžiaus...>
	Individualaus bendravimo didinimas	<...dėl didelio darbo krūvio ir globotinių skaičiaus neįmanoma skirti daugiau laiko individualiam bendravimui, o jis labai svarbus...> <...gerai būtų turėti daugiau laiko su ugdytiniais bendrauti individualiai. Būtina ... nuimti dalį bereikalingų dokumentų pildymų, kitų veiklų, kad socialinis darbuotojas turėtų galimybę skirti daugiau laiko individualiems užsiėmimams...>

Socialinės darbuotojos, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdomojo proceso tobulinimo perspektyvose, išskyrė darbinės veiklos tobulinimą. Informantės darbinės veiklos tobulinimą išreiškė per savo pačių nuoseklų darbą ir diegiamas savarankiško gyvenimo žinias, plėtojant auklėtinių savarankišką darbinę veiklą: „<... ugdytiniai priimtų ir įsisavintų socialinių darbuotojų diegiamas savarankiško gyvenimo žinias...> , „<...reiktų leisti daugiau patiems vaikams, nes šiuo metu... susiformavę, kad socialiniai darbuotojai, dauguma darbų nudirba už vaikus...>“ (žr. 12 lentelė).

Socialinės darbuotojos akcentuoja, kad tobulinat savarankiško gyvenimo įgūdžių procesą turėtų būti skatinami darbdaviai, kurie įdarbina vaikų globos namų auklėtinius „<...nuo 16 metų, dirbti laikinai atostogų metu ir įgyti atitinkamos patirties...>“. Kaip teigia Žemaitytė ir Jankauskienė (2008), kad vaikų namus palikusiems jaunuoliams sunku įsitvirtinti darbo rinkoje, nes šiandieninė rinka nuolat kinta, atsiranda nauji ir didesni reikalavimai jos dalyviams. „Todėl asmuo, norintis joje ne tik įsitvirtinti, bet ir sėkmingai planuoti savo karjerą, turi būti lankstus ir nebijoti naujų iššūkių“ (p. 62). Informantė akcentavo, kad darbdaviai galėtų būti skatinami: „<...per mokesčius ar kažkaip kitaip...>“ .

Informantės nurodė, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procese svarbią vietą užima praktiniai užsiėmimai, todėl būtina juos gausinti: „<...globotiniams trūksta praktikos...Todėl praktinius užsiėmimus reikia gausinti...>“. Socialinės darbuotojos pažymi, kad praktiniuose užsiėmimuose turi būti lavinami kuo įvairesni savarankiškumo įgūdžiai, tam panaudojant skirtingas formas ir metodus, tokius kaip įvairių situacijų modeliavimo, kuriuose vaikai atlikdami tam tikrus vaidmenis, išugdytų trūkstamus savarankiškumo įgūdžius.

Socialinės darbuotojos pabrėžia, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas būtų veiksmingesnis, jei būtų sumažintas ugdytinių skaičius šeimynoje. Jos teigia, kad „<...kuo mažiau vaikų, tuo daugiau dėmesio...>“ būtų skiriama individualiam darbui su auklėtiniu, ne tik organizuojant pokalbius, bet ir mokant praktinių įgūdžių (dokumentų pildymo banke, mokesčių mokėjimo, apsipirkimo parduotuvėje ir t.t.). Vaikų globos namų auklėtiniai geriau įsisavintų savarankiškumo įgūdžius ir greičiau integruotųsi visuomenėje.

Kaip vieną iš savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdomojo proceso tobulinimo perspektyvų, informantės nurodo ir materialinės bazės stiprinimą. Dėl per didelių auklėtinių ruošimo savarankiškam gyvenimui išlaidų „<...maisto gamyboje...kiekvienos šeimos atskiras meniu sudarymas...patiems ruošti maistą...>“, „<...praktiniams užsiėmimams gausinti ir naujiems metodams diegti...>“ trūksta finansinių lėšų. Būtina ieškoti papildomų lėšų, o tai galima padaryti rašant projektus, rengiant savarankiško gyvenimo programas ir kt.

Tobulinant savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesą, akcentuojamas auklėtinių savarankiškumo didinimas, sudarant galimybes vaikų globos namų auklėtiniams

patiems išbandyti savarankiškai atlikti tam tikras veiklas. Informantė pažymi, kad „<...*kuo daugiau savarankiškumo patiems ugdytiniams nuo jaunesniojo amžiaus...*>“ (žr. 12 lentelė). Kuo jaunesnio amžiaus globotinis, tuo jo didesnės galimybės įsisavinti savarankiško gyvenimo įgūdžius ir juos pritaikyti praktinėse situacijose, o vėliau ir realiame gyvenime. Informantė teigia, kad „<...*socialinis darbuotojas vaikui turi būti ne tas asmuo, kuris viską už jį padaro, o tas asmuo, kuris yra šalia, pataria vaikui...*>“.

Socialinės darbuotojos pažymi, kad tobulinant savarankiško gyvenimo įgūdžių procesą, būtina didinti individualų bendravimą. Dėl didelio darbo krūvių, nemažo kiekio dokumentų pildymų, didelio globotinių skaičiaus nėra laiko individualiam bendravimui. Informantės pabrėžia „<...*būtina ... nuimti dalį bereikalingų dokumentų pildymų, kitų veiklų, kad socialinis darbuotojas turėtų galimybę skirti daugiau laiko individualiems užsiėmimams...*>“.

Socialiniai darbuotojai suvokia, kad norint pasiekti geresnių rezultatų vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdyme, būtina ieškoti naujų būdų ir priemonių kaip pagerinti ugdymo kokybę. Prie savarankiškumo įgūdžių ugdymo proceso tobulinimo turėtų prisidėti visą vaikų globos namų bendruomenė.

Apibendrinus galima teigti, kad ugdymo procesas rengiant auklėtinius savarankiškam gyvenimui, socialinių darbuotojų nuomone turėtų būti tobulinamas per: darbinę veiklą, darbdavių skatinimą, praktinių užsiėmimų gausinimą, ugdytinių skaičiaus mažinimą, materialinės bazės stiprinimą. Tuo pačiu didinant vaiko savarankiškumą ir individualų bendravimą. Patobulinus savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesą, galima pasiekti žymiai geresnių rezultatų vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdyme.

Iš interviu su socialiniais darbuotojais analizės matyti, kad socialinės darbuotojos vaikų globos namų auklėtiniams išugdo reikalingus gyvenimo įgūdžius (kasdienės ruošos, asmens higienos, socialinio bendravimo apsipirkimo parduotuvėje ir kt.). Už ugdomus savarankiško gyvenimo įgūdžių pasiekimus vaikų globos namų auklėtiniai yra skatinami pagyrimais, dovanėlėmis, leidimu užsiimti mėgstama veikla ir kitomis priemonėmis. Vaikų globos namuose savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesas orientuotas į įvairią veiklą (maisto gaminimo užsiėmimai, individualūs ir grupiniai pokalbiai, praktinė veikla ir t.t.). Ugdydamos savarankiško gyvenimo įgūdžius socialinės darbuotojos susiduria su ugdomų savarankiškumo įgūdžių sunkumais, kuriuos bando įveikti individualiais pokalbiais, sakytiniais metodais ir komandiniu darbu. Socialinės darbuotojos suvokia, kad norint pasiekti geresnių rezultatų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdyme būtina ugdymo procesą tobulinti, parenkant atitinkamas priemones ir būdus.

IŠVADOS

1. Remiantis mokslinės literatūros išvalgomis bei teisiniais dokumentais, vaikų globos sistema Nepriklausomoje Lietuvoje sparčiai kūrėsi ir tobulėjo. Nuo nepriklausomybės pradžios buvo sukurtas savivaldybinių ir nevyriausybinių vaikų globos namų įstaigų tinklas. Šiuo metu Lietuvoje įtvirtintos dvi globos (rūpybos) rūšys: laikinoji globa ir nuolatinė globa. Laikina ir nuolatinė globa (rūpyba) našlaičiams vaikams teikiama globėjų šeimose, šeimynose ir institucijose. Institucinę globą (rūpybą) likusiems be tėvų globos vaikams vykdo valstybiniai ir nevyriausybiniai vaikų globos namai, kurie rūpinasi našlaičių fiziniu ir psichologiniu saugumu, ugdymu ir rengimu savarankiškam gyvenimui.
2. Ugdant vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą dirbamas ir individualus, ir grupinis darbas. Individualaus darbo metu socialiniai darbuotojai jaunuoliams teikia konsultavimo, informavimo, ir profesinio orientavimo paslaugas bei individualius pokalbius. Grupinio darbo metu vaikų globos namų auklėtiniai įgytus naujus savarankiškumo įgūdžius išbando modeliuodami įvairias situacijas. Derindami abu metodus, socialiniai darbuotojai tinkamiau išugdo jaunuolių savarankiškumo įgūdžius. Vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas vyksta plėtojant ugdytinių savarankišką veiklą, kai jaunuoliai, rengdamiesi savarankiškam gyvenimui išbando savo sugebėjimus įvairiose gyvenimiškose situacijose. Taip vaikų globos namų auklėtiniai skatinami patys ieškoti atsakymų į gyvenimiškus klausimus ir priimti sprendimus dėl savo ateities.
3. Kiekybinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad:
 - vaikų globos namų auklėtiniai, jų pačių subjektyviu vertinimu, turi įgiję kasdieninio gyvenimo įgūdžių: maisto gaminimo, kambarių tvarkymo drabužių skalbimo, apsipirkimo parduotuvėje, tačiau nėra tikri, ar mokėtų susirasti darbą, susimokėti mokesčius, planuoti išlaidas ir pajamas;
 - vaikų globos namų auklėtiniai mano, jog yra pasiruošę savarankiškam gyvenimui, tačiau jiems trūksta svarbaus savarankiško gyvenimo įgūdžio - mokesčių mokėjimo, o iš dalies trūksta darbo paieškos, pasirengimo šeimyniniam gyvenimui, išlaidų ir pajamų planavimo įgūdžių. Šių trūkstamų savarankiškumo įgūdžių jaunuoliai norėtų įgyti;

- vaikų globos namų auklėtiniams, kiekvieną dieną arba kartą per savaitę, ugdomi kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai (kambarių tvarkymas, apsipirkimas parduotuvėje), bet neugdomas labai reikalingas mokesčių mokėjimo įgūdis;
- ugdant savarankiško gyvenimo įgūdžius, jaunuoliams padeda socialinis darbuotojas, teikdamas jiems įvairiausią pagalbą: teikia informavimo ir konsultavimo bei profesinio orientavimo paslaugas, individualius pokalbius įvairiomis temomis ir įvairius praktinius užsiėmimus;
- ugdant savarankiškumą, gaunama socialinių darbuotojų pagalba: jaunuoliai ją vertina kaip visiškai tinkamą, visiškai reikalingą, visiškai veiksmingą ir labai svarbią;
- savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas būtų daug veiksmingesnis, jei socialiniai darbuotojai pasitikėtų auklėtinių sugebėjimais ir leistų jiems viską daryti patiems, o pats ugdymo procesas turėtų pasižymėti individualių pokalbių ir praktinių užsiėmimų gausa.

3 b. Interviu su socialinėmis darbuotojomis atskleidė, kad:

- socialinėms darbuotojoms pavyksta išugdyti vaikų globos namų auklėtinių kasdieninės ruošos, asmens higienos, socialinio bendravimo, apsipirkimo parduotuvėje, reikiamos informacijos įsisavinimo įgūdžius, kurie svarbūs ir reikalingi savarankiškame gyvenime;
- jaunuolių savarankiško gyvenimo įgūdžius socialinės darbuotojos ugdo per maisto gaminimo užsiėmimus, individualius ir grupinius pokalbius su globotiniais, organizuodamos grupines diskusijas, organizuodamos laisvalaikį, taip pat per praktines bei projektines veiklas;
- socialinės darbuotojos susiduria su elgesio kritiškose situacijose, rezultatų pasiekimo, apsipirkimo parduotuvėje, pasitikėjimo savimi, mokesčių mokėjimo, maisto gaminimo įgūdžių ugdymo sunkumais, kuriuos įveikia individualiais pokalbiais, sakytiniais metodais ir komandiniu darbu;
- vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesas turėtų būti tobulinamas darbinėje veikloje, skatinant darbdavius, gausinant praktinius užsiėmimus, didinant vaiko savarankiškumą ir individualų bendravimą, mažinant ugdytinių skaičių šeimynoje ir stiprinant materialinę bazę.

REKOMENDACIJOS

Socialiniam darbuotojams:

1. Individuliais pokalbiais, išvykomis į įstaigas, bendravimu su įvairių įstaigų atstovais teikti jaunuoliams profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugas.
2. Ugdant parengimo šeimyniniam gyvenimui įgūdį bendrauti su nevyriausybinėmis organizacijomis (Šeimos santykių institutu, „Atsigrežk į vaikus“ ir t.t.).
3. Trūkstant vaikų globos namų auklėtiniams mokesčių mokėjimo įgūdžio skirti šio įgūdžio ugdymui, pritaikant jį praktinėje veikloje.
4. Ugdant vaikų globos namų jaunuolių savarankiško gyvenimo įgūdžius, suteikti daugiau savarankiškumo patiems ugdytiniams užsiėmimų ir atliekamų darbų metu.

Vaikų globos namų administracijai:

1. Stiprinant materialinę bazę ieškoti papildomų pajamų (rašant projektus, rengiant savarankiško gyvenimo programas) ir rėmėjų, kurie pagerintų vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo procesą.
2. Mažinti socialinių darbuotojų dokumentų pildymą, sudaryti socialiniam darbuotojams sąlygas daugiau laiko skirti individuiam darbui su vaikų globos namų auklėtiniais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ambrasė N. Pedagogo veiklos tobulinimas: vaikų globos namų auklėtinių rengimas šeimai. Kaunas : Technologija, 2012.
2. Auštrevičius P. Pranešimas Konferencija „Vaikų, augančių vaikų globos įstaigose, aktualijos ir perspektyvos“. 2009.
3. Barkauskaitė M., Griepėdienė V. Vaikų globos ir rūpybos Lietuvoje istorinės pedagoginės raidos apžvalga. Vilnius, 2008.
4. Barnes V. Social Work and Advocacy with Young People: Rights and Care in Practice. Br J Soc Work. 2012, Nr. 42(7), p. 1275-1292.
5. Beck S. Care in Everyday Life: An Ethic of Care in Practice. Br J Soc Work. 2013, Nr. 43(4), p. 816-818.
6. Bidva K., Gailienė I. Globos namų auklėtinių profesinių ketinimų ir jų realizavimo ypatumai. Jaunųjų mokslininkų darbai. 2010, Nr. 1(26), p. 60 -67.
7. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administracijos studentams. Klaipėda, 2008.
8. Černiauskas R., Pabedinskienė R. Kelias link savarankiško gyvenimo. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007.
9. Dūdaitė J. Socialinių tyrimų metodologija: studijų medžiaga. Vilnius: MRU, 2013
10. Gevorgianienė V., Fargion S. Verslumas socialiniame darbe- profesijos bruožas ar iššūkis. Mokslo darbai: ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. 2010, Nr. 28, p. 83-95. Prieiga per internetą: <<http://www.vu.lt/leidyba/lt/mokslo-zurnalai/acta-paedagogica-vilnensia/archyvas>> [Žiūrėta 2014 05 20]
11. Strolin-Goltzman J. et. al. Listening to the Voices of Children in Foster Care: Youths Speak Out about Child Welfare Workforce Turnover and Selection. Social Work. 2010, Nr. 55(1), p. 47-53.
12. Gončerovaitė K., Gumuliauskienė A. Globos institucijų jaunesniųjų paauglių socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. Jaunųjų mokslininkų darbai. 2011, Nr. 2(31), p. 31- 41.
13. Gudžinskienė V. Jaunimo socialinės sveikatos ugdymas. Monografija. Vilnius: MRU, 2013.
14. Gudžinskienė V., Norvaišaitė J. Socialinių darbuotojų kompetencijų sampratų analizė. Socialinis ugdymas. 2010, Nr. 11(22), p. 55-65

15. Gudžinskienė V. ir kt. Savanorystės multikultūrinėje aplinkoje vadovas: projekto patirtis. Projektas „Multikultūrinės savanorystės centras (MSC): Lietuvos visuomenės ir TŠP tarpusavio darna. VŠĮ Sorre, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/socialinio_darbo_katedra/Bendra_info/vadovas_visas.pdf> [Žiūrėta 2014 09 25]
16. Hirschi A. Positive Adolescent Career Development: The Role of Intrinsic and Extrinsic Work Values. *Career Development Quarterly*. 2010, Nr. 58(3), 276-287.
17. Höjer I., Sjöblom Y. Young people leaving care in Sweden. *Child and Family Social Work* 2010, Nr.15, p. 118–127.
18. Jančiauskytė G. ir kt. Vaikų iš socialinės rizikos šeimų socialinių įgūdžių plėtojimo galimybės dailine veikla vaikų dienos centruose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2013, Nr. 1(39), p. 76-81.
19. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius, 2007.
20. Jovaiša T, R., Gurskienė O. Konsultavimas socialiniame (socialinio pedagogo) darbe. *Socialinis ugdymas*. 2011, Nr. 14 (25), p. 5 -12.
21. Jungtinių tautų vaikų teisių konvencija. (Žin., 1995, Nr. 60-1501).
22. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. Šiauliai: Lucilijus, 2007.
23. Kevmolen E., Broeders D. Innocence Lost: Care and Control in Dutch Digital Youth Care. *Br J Soc Work*. 2013, Nr. 43(1), p. 41-63.
24. Kolbergytė A., Indrašienė V. Konsultuojamojo ugdymo kompetencijos taikymo galimybės socialinių darbuotojų rengime: teorinės prielaidos. *Socialinis darbas*. 2012, Nr. 11(1), p. 73 -83.
25. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2003.
26. Kvieskienė G., Indrašienė V. Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose. Vilnius, 2008.
27. Leliūgienė I., Djačenko V. Socializacijos centro edukacinė sistema – ugdytinių tolimesnį formalųjį mokymąsi lemiantis kompleksinis veiksnys. *Socialinis ugdymas*. 2010, Nr. 13(24), p. 13-30.
28. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262).
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 06 27 d. nutarimas Nr. 806 „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 80-4165).

30. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 03 03 d. įsakymas Nr. A1-68 „Dėl bendrųjų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 33-1079).
31. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 05 28 d. įsakymas Nr. A1-145 „Dėl vaiko globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo pakeitimo“ (Žin., 2007, Nr. 61-2360)
32. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589).
33. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2009 09 01 d. įsakymas Nr. V-714 Dėl Lietuvos higienos normos HN 124:2009 „Vaikų socialinės globos įstaigos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo (Žin., 2009, Nr. 107-4494).
34. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 04 05 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 43-1570).
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 03 14 d. nutarimas Nr. 366 „Dėl nevalstybinių vaikų globos namų bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 1995, Nr. 25-567).
36. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807).
37. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas (Žin., 2004, Nr. 88-3208).
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 06 28 nutarimas Nr. 801 „Dėl išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 100-3724).
39. Lietuvos Respublikos Seimo 2000 07 018 d. nutarimas Nr. VIII-1865 „Dėl vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos“ (Žin., 2000, Nr. 60-1769; 2008, Nr. 1-2).
40. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Žin., 2007, Nr. 140-5756).
41. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2012 metų veiklos ataskaita. LR vaiko teisių apsaugos kontrolierių įstaiga.
Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/docs2/HNVTFUPF.PDF>>
[Žiūrėta 2014 09 17]
42. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2013 metų veiklos ataskaita. LR vaiko teisių apsaugos kontrolierių įstaiga
Prieiga internetu: <<http://www3.lrs.lt/docs2/NJVSGVTH.PDF>> [Žiūrėta 2014 09 17]
43. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 05 20 d. nutarimas Nr. IX-1569 „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 52-2316).

44. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 02 17 d. nutarimas Nr. 184 „Dėl Vaiko gerovės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2005, Nr. 25-802).
45. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 12 03 d. įsakymas Nr. A1-547 „Dėl vaiko gerovės 2013–2018 m. programos patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 140-7208).
46. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 10 13 d. nutarimas Nr. 1279 „Dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 152-5546).
47. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 10 11 d. įsakymas Nr. A1-282 „Dėl vaikų globos įstaigų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 107-4385).
48. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 10 31 d. nutarimas Nr. 1193 „Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007 – 2012 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 118-4817).
49. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1> [Žiūrėta 2014 11 20]
50. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 04 05 d. įsakyme Nr. A1-92 „Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 31-1092).
51. Pileckaitė – Markovienė M., Lazdauskas T. Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Vilnius, 2007.
52. Misiukevičienė O., Putauskienė A. Socialinio pedagogo darbo vadovas: praktinės metodinės rekomendacijos. Baltos lankos, 2009
53. Monkevičienė O. Pedagogų kompetencija ugdyti vaikų gebėjimą įveikti kasdieninius sunkumus. Pedagogika, 2004, T.70, p. 127–132.
54. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Programą parengė VŠĮ Vaikų laikinosios globos namai „Atsigrežk į vaikus“. Vilnius, 2007.
55. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo rekomendacijos. Rekomendacijas parengė VŠĮ Vaikų laikinosios globos namai „Atsigrežk į vaikus“. Vilnius, 2007.

56. Pabedinskienė R. Vaiko globos teoriniai matmenys. VPU socialinės pedagogikos katedra. Prieiga per internetą: <www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/73/Pabedinskienė.pdf> [Žiūrėta 2014 05 10]
57. Pivorienė J., Abeciūnaitė B. Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos šeimų vaikų dienos centruose. Socialinis darbas. 2010, Nr. 9(2), p. 40-47.
58. Raudeliūnaitė R., Paigozina R. Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. Socialinis darbas. 2009, Nr. 8(1), p. 138-146.
59. Valackienė A., Mikėnė S. Socialoginis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika. Kaunas: Technologija, 2008.
60. Vyšniauskytė - Rimkienė J., Liobikienė T., N. Gebėjimai socialinio darbo praktikoje. Kaunas: VDU, 2012.
61. Rimkus V., Žemgulienė S. Socialinės rizikos šeimų socialinio tinklo ir jo teikiamo socialinio palaikymo aspektai. Tiltai. 2013, Nr. 1(62), p. 169 -184.
62. Rėklaitienė D. ir kt. Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimas: tyrimo ataskaita. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Kaunas, 2008.
- Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?1606775163>> [Žiūrėta 2014 11 21]
63. Ruch G. Helping Children Is a Human Process’: Researching the Challenges Social Workers Face in Communicating with Children British Journal Social Work, 2013, p. 1-18.
64. Samašonok K. Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. Pedagogika, 2013, T. 110, p. 103–114.
65. Samašonok K., Gudonis V. Globos namų auklėtinių požiūrio į savo elgesį ir santykius su bendraamžiais kaita. Specialusis ugdymas: mokslo darbai. 2010, Nr. 2(23), p. 8-23.
66. Skučaitė V., Karmazė E, G. Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2011
67. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas 2012 – 2013 m. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>> [Žiūrėta 2014 09 21]
68. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas 2013 – 2014 m.

- Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>> [Žiūrėta 2014 09 21]
69. Spencer R. et. al. Mentoring for Young People Leaving Foster Care: Promise and Potential Pitfalls. *Social Work*. 2010, Nr. 55(3), p. 225-234.
 70. Spray C., Jowett B. *Social work practice with children and families*. Los Angeles: SAGE, 2012.
 71. Staskevičienė V., Bankauskienė N. *Pedagogo veiklos tobulinimas: darbas su globojamu vaiku ir jo šeima*. Kaunas: Technologija, 2012.
 72. Šeimos santykių institutas. *Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas: metodinė priemonė vaikų globos namų darbuotojams*. Kaunas: VŠĮ šeimos santykių institutas, 2009.
 73. Šinkūnienė J. R. *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: MRU, 2010.
 74. Šuliakaitė A. ir kt. Mokinių kūrybingumo išlaisvinimo galimybės dirbant grupėmis. *Pedagogika*. 2012, Nr. 108, p. 11-116.
 75. Tamašauskienė R. Paauglių, gyvenančių vaikų globos namuose, socialinių vaidmenų supratimas ir priėmimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2007, Nr. 4(15), p. 116 – 120.
 76. Tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas. *Metodai ir galimybės*. Vilnius, 2007.
 77. Ustinavičiūtė L. ir kt. Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje. *Socialinis darbas*. 2011, Nr. 10(2), p. 169-180.
 78. Vosylienė E. *Sociaeducacinis darbas su vaiku: mokomoji knyga*. Baltos lankos, 2009.
 79. Valstybinė Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. *2012 Metų veiklos ataskaita*.
 80. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1191824460>> [Žiūrėta 2014 05 08]
 81. Večkienė N., Eidukevičiūtė J. Tutoriaus ir mentoriaus funkcijos socialinio darbo studentų mokomosios praktikos procese. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2009, Nr. 17, p. 204 -228.
 82. Žalimienė L. *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius, 2007
 83. Žemaitytė I., Jankauskienė L. Vaikų globos auklėtinių profesinis informavimas kaip karjeros planavimo veiksnys. *Socialinis darbas*. 2008, Nr. 7(2), p. 59-66.

Mulevičiūtė S. Vaikų globos namų auklėtinių rengimas savarankiškam gyvenimui: socialinio darbo aspektas. Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas/ mokslinis vadovas prof. V. Gudžinskienė: Mykolo Romerio universitetas, Socialinių technologijų fakultetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, Vilnius, 2014.

SANTRAUKA

Vaikai globos namus palieka sulaukę pilnametystės. Globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo pradžia, palikus globos instituciją, yra sunki dėl menko pasirengimo savarankiškam gyvenimui. Nesuteikus ugdytiniams reikiamų žinių ir neišugdžius tinkamų socialinių įgūdžių, vaikų globos namų auklėtiniai sunkiai integruojasi ir adaptuojasi visuomenėje. Būtina ieškoti būdų kaip tinkamai organizuoti vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo ugdymą, kokias savarankiško ugdymo programas sudaryti ir kokius gebėjimus išugdyti, kad jaunuoliai ne tik mokėtų patenkinti savo esminius poreikius, bet ir savarankiškai prisitaikytų prie kintančių visuomenės sąlygų. Tam didelę įtaką daro socialinių darbuotojų teikiama pagalba ugdantis savarankiškam gyvenimui būtinus įgūdžius.

Darbo tikslas – atskleisti vaikų globos namų auklėtinių rengimą savarankiškam gyvenimui socialinio darbo aspektu. **Metodai:** *Teoriniai.* Mokslinės bei kitos literatūros ir galiojančių teisės aktų analizė, analizės sintezė ir apibendrinimo metodas. *Empiriniai.* Apklausa, duomenų rinkimo instrumentas - anketa, siekiant atskleisti vaikų nuomones apie savarankiškumo įgijimą globos namuose ir pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti socialinių darbuotojų nuomones apie globotinių rengimą savarankiškam gyvenimui.

Tyrimo rezultatai: Dauguma vaikų globos namų auklėtinių, jų pačių subjektyviu vertinimu, turi įgiję kasdieninių gyvenimo įgūdžių: maisto gaminimo, kambarių tvarkymo drabužių skalbimo, apsipirkimo parduotuvėje. Mažiau nei pusė 17 – 18 metų jaunuolių, gyvenančių vaikų globos namuose, mano esantys pasiruošę gyventi savarankiškai, tačiau daugiau kaip trečdaliui vaikų globos namų auklėtinių, jų pačių subjektyviu vertinimu, trūksta tokio svarbaus savarankiško gyvenimo įgūdžio, kaip mokesčių mokėjimas. Daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių teigia, kad savarankiškumo ugdyme labiausia padeda socialinis darbuotojas, teikdamas jiems įvairiausia pagalbą: individualiai pokalbiais įvairiomis temomis, informavimo ir konsultavimo paslaugomis, profesinio orientavimo paslaugomis, praktiniais užsiėmimais. Gaunama socialinio darbuotojo pagalbą savarankiškumo ugdyme, dauguma jaunuolių ją vertina kaip visiškai tinkama ir visiškai reikalinga ir daugiau kaip pusė vaikų globos namų auklėtinių, socialinio darbuotojo pagalbą vertina kaip visiškai veiksminga ir labai svarbia. Interviu su socialiniais darbuotojais atskleidė, kad socialiniams darbuotojams

labiausiai pavyksta išugdyti visus buityje reikalingus įgūdžius maisto gaminimo, drabužių skalbimo, kambarių tvarkymo. Pavyksta išugdyti ir bendravimo įgūdžius. Vaikų globos auklėtinius socialiniai darbuotojai skatinami pagyrimais, išvykomis, leidimu užsiimti mėgstama veikla. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas pasižymi įvairia veikla: individualiais pokalbiais, organizuojamos savarankiško maitinimo dienos, praktinių užsiėmimų gausa, vykdant grupines diskusijas aktualiais klausimais, rengiant savarankiško gyvenimo programas.

Raktiniai žodžiai: vaikų globos namai, įgūdžiai, savarankiškumo ugdymas, socialinis darbuotojas.

Mulevičiūtė S . Training child care home pupils for an independent living: social work aspect. Social work Master's thesis /scientific supervisor prof. V. Gudžinskienė: Mykolas Romeris University, Faculty of Social technologies, Institute of Educational Sciences and Social Work, Vilnius, Lithuania, 2014.

SUMMARY

Children leave care homes having reached adulthood. The beginning of independent life for child care home pupils after leaving institutional care is difficult due to inadequate independent living skills. Without providing pupils with necessary knowledge and educating practical social skills, child care home pupils hardly integrate and adapt to the society. It is necessary to look for ways how to properly organize the education of independence, what self-education programmes to make and what skills to educate in order young people could not only satisfy their basic needs, but also could adapt to changing conditions in society. Social workers' help has a big influence on essential independent living skills training.

The aim of the work is to reveal the training of child care home pupils for an independent living in social work aspect. **Methods:** *Theoretical.* The analysis of scientific and other literature as well as the legislation in force, synthesis and analysis and the method of generalisation. *Empirical.* The survey and the questionnaire as a data collection tool, in order to reveal children's opinions on the acquisition of self-sufficiency in a care home and semi-structured interviews, in order to reveal the opinions of social workers on the pupils' development of independent living.

Results of the study: According to the subjective estimation of most child care home pupils, they have acquired daily living skills: cooking, tidying rooms, washing and shopping. Less than half of 17 - 18 year old youngsters, living in child care homes, think that they are ready to live independently, however, more than one third of the child care home pupils according to their subjective estimation miss such an important skill of independent living as payment of fees. More than half of child care home pupils state that a social worker helps them in the education of self-sufficiency most by providing various assistance: individual talks on different topics, information and consulting services, vocational training services and practical activities. Most youngsters appreciate a social worker's help educating their independence as absolutely appropriate and necessary while more than half of child care home pupils think that this help is fully effective and very significant. Interviews with social workers have revealed that most social workers manage to educate all skills needed in the household such as cooking, washing clothes and tidying rooms as well as communication

skills. Social workers encourage child care home pupils by praises, trips and the permission to engage in a favorite activity. Education of independent living skills is characterized by a wide range of activities: individual talks, organized self-nourishment days, plenty of practical activities, group discussions on relevant issues and planning independent living programmes.

Keywords: child care homes, skills, education of self-sufficiency, social worker.

PRIEDAI

1 lentelė. Iš globos namų išvykusių vaikų skaičius

	2009	2010	2011	2012	2013
Sugrįžo pas tėvus	708	768	811	801	927
Sulaikė pilnametystės	423	414	366	389	354
Buvo įvaikinti	168	155	171	143	140
Paimti nuolatinei globai (rūpybai) šeimoje, šeimynoje	123	143	116	90	111
Paimti laikinajai globai (rūpybai) šeimoje šeimynoje	117	127	112	103	137
Išvyko mokytis, dirbti	74	63	83	46	39
Išvykę iš globos namų vaikai, iš viso:	1613	1670	1659	1572	1708

Šaltinis: LR Statistikos departamentas,
 Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>

Anketa. Vaikų globos namuose augančių jaunuolių savarankiškumo įsigijimo įsivertinimas

MIELAS, MOKSLEIVI /-Ė,

Kviečiu Jūs dalyvauti apklausoje apie pasiruošimą savarankiškam gyvenimui vaikų globos namuose. Tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto Socialinio darbo magistrantūros studijų studentė Sigita Mulevičiūtė.

Šio tyrimo tikslas - atskleisti vaikų nuomones apie savarankiškumo įgijimą globos namuose.

Anketoje pateikti klausimai su galimais atsakymo variantais. Jums tinkantį atsakymą pažymėkite ×, jei netenkina atsakymo variantas, jį galite parašyti kaip kitą.

Ši anketa anoniminė! Vardo ir pavardės nurodyti nereikia. Jūsų suteikta informacija bus panaudota tyrimui ir liks konfidenciali.

Iš anksto dėkoju už anketos užpildymą.

ANKETA

1. Kiek Jums metų? (įrašykite)

2. Kada Jūs patekote į globos namus?

3. Pažymėkite savo nuomonę, ar Jūs mokate savarankiškai?

(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Ar mokate?	Taip	Nesu tikras	Ne
1. Pasigaminti maisto			
2. Apsipirkti parduotuvėje			
3. Susitvarkyti kambarį			
4. Susirasti darbo			
5. Priimti sprendimus			
6. Išsiskalbtį drabužius			
7. Planuoti išlaidas ir pajamas			
8. Susimokėti mokesčius			
9. Kita (įrašykite)			

4. Įvertinkite teiginį, ar Jūs jau pasiruošę gyventi savarankiškai?

(Įvertinkite savo savarankiškumo lygį nuo 1-5 balų sistema)

Visiškai pasiruošęs	Pasiruošęs	Nesu tikras	Nepasiruošęs	Visiškai nepasiruošęs
5	4	3	2	1

Tęsinys kitame puslapyje

5. Įvertinkite, kokie savarankiškumo įgūdžiai Jums svarbiausi gyvenime?
(Įvertinkite nuo 1-5 balų skale)

Savarankiškumo įgūdžiai		1	2	3	4	5
		Visai nesvarbūs	Mažai svarbūs	Vidutiniškai svarbūs	Svarbūs	Labai svarbūs
1. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	apsipirkimas parduotuvėse;					
	maisto ruošimo;					
	kambarių tvarkymo;					
	gebėti tvarkytis su pinigais;					
	gebėti organizuoti laisvalaikį.					
2. Socialinio bendravimo įgūdžiai	gebėti atsakyti į užduodamus klausimus;					
	gebėti pradėti pokalbį;					
	pokalbio palaikymas;					
	tarpusavio santykių palaikymas;					
	gebėti išklaudyti kitus.					
3. Mokymosi ir darbo įgūdžiai	mokymosi įgūdžiai;					
	gebėti priimti sprendimus;					
	įsidarbinimas;					
	darbo prasmės suvokimas.					
4. Savęs priežiūros įgūdžiai	higienos laikymasis;					
	sveika gyvensena (sveika mityba, fizinis aktyvumas);					
	gebėti tinkamai elgtis prie stalo;					
	gebėti tausoti savo daiktus.					
5. Būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai	ieškoti ir rasti būstą;					
	gebėti naudotis banko paslaugomis;					
	gebėti planuoti savo biudžetą;					
	gebėti mokėti mokesčius.					

Tęsinys kitame puslapyje

6. Pažymėkite, kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių Jums trūksta?

(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Savarankiško gyvenimo įgūdžiai	Taip, trūksta	Iš dalies trūksta	Ne, netrūksta
1. Maisto gaminimo			
2. Apsipirkimo parduotuvėje			
3. Kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo			
4. Pasirengimo šeimyniniam gyvenimui			
5. Darbo paieškos			
6. Išlaidų ir pajamų planavimo			
7. Mokesčių mokėjimo			
8. Kita (įrašykite)			

7. Pažymėkite, kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių norėtumėte įgyti?

(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Savarankiško gyvenimo įgūdžiai	Taip, norėčiau	Iš dalies norėčiau	Ne, nenorėčiau
1. Maisto gaminimo			
2. Apsipirkimo parduotuvėje			
3. Kambarių tvarkymo ir švaros palaikymo			
4. Pasirengimo šeimyniniam gyvenimui			
5. Darbo paieškos			
6. Išlaidų ir pajamų planavimo			
7. Mokesčių mokėjimo			
8. Kita (įrašykite)			

8. Jūsų nuomone ar globos namuose Jums ugdo šiuos savarankiškumo įgūdžius?

(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Ar moko globos namuose?	Taip	Iš dalies	Ne
1. Maisto gaminimo			
2. Apsipirkimo parduotuvėje			
3. Kambarių tvarkymo			
4. Sagų įsisiuvimo			
5. Drabužių skalbimo			
6. Mokesčių mokėjimo			
7. Kita (įrašykite)			

9. Pažymėkite, kaip dažnai Jums ugdo atlikti šiuos savarankiškumo įgūdžius?
(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Savarankiški darbai	Kiekvieną dieną	Vieną kartą per savaitę	Niekada nemoko
1. Maisto gaminimo			
2. Apsipirkimo parduotuvėje			
3. Kambarių tvarkymo			
4. Sagų įsisiuvimo			
5. Drabužių skalbimo			
6. Mokesčių mokėjimo			
7. Kita (įrašykite)			

10. Pažymėkite, koks specialistas Jums padeda labiausiai, savarankiškumo ugdyje?
(Pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Socialinis darbuotojas
2. Specialus pedagogas
3. Psichologas
4. Kita (jei norite, įrašykite).....

11. Pažymėkite, ar kalbatės su socialiniais darbuotojai šiomis temomis?
(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)

Pokalbių temos	Taip	Kartais	Niekada
1. Kas yra pasitikėjimas savimi?			
2. Darbo paieška: nuo ko pradėti			
3. Kaip galima įsigyti būstą?			
4. Pajamų ir išlaidų planavimas			
5. Lyčių vaidmenys ir santykiai santuokoje			
6. Kas yra tėvystė (motinystė)?			
7. Kita (įrašykite)			

12. Kaip manote, ar Jums užtenka gaunamos informacijos apie savarankiško gyvenimo įgūdžius ?
(Pažymėkite vieną atsakymo variantą)

1. Užtenka
2. Vidutiniškai
3. Neužtenka

13. Pažymėkite, kokios informacijos norėtumėte daugiau įgyti ?*(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)*

Pokalbių temos	Taip, norėčiau	Iš dalies norėčiau	Ne, nenorėčiau
1. Kas yra pasitikėjimas savimi?			
2. Darbo paieška: nuo ko pradėti			
3. Kaip galima įsigyti būstą?			
4. Pajamų ir išlaidų planavimas			
5. Lyčių vaidmenys ir santykiai santuokoje			
6. Kas yra tėvystė (motinystė)?			
7. Kita (įrašykite)			

14. Kaip manote, kaip socialinis darbuotojas Jums padeda savarankiškumo ugdyme?*(Pažymėkite kiekvieno teiginio tik vieną variantą)*

Socialinio darbuotojo pagalba savarankiškume	Taip	Iš dalies	Ne
1. Individualiais pokalbiais įvairiomis temomis			
2. Teikdamas informavimo ir konsultavimo paslaugas			
3. Profesinio orientavimo paslaugomis (pokalbiai su profesijų specialistais, išvykos į institucijas)			
4. Praktinių užsiėmimų gausa ir įvairovė			
5. Kita (įrašykite)			

15. Įvertinkite socialinio darbuotojo pagalbą Jūsų savarankiškumo ugdyme ?*(Įvertinkite 3 balų skale)*

Socialinio darbuotojo pagalba savarankiškumo ugdyme yra:								
	3	2	1	0	-1	-2	-3	
veiksminga								neveiksminga
tinkama								netinkama
reikalinga								nerikalinga

16. Pažymėkite, ar Jums svarbi socialinio darbuotojo pagalba savarankiškumo ugdyme?*(Pažymėkite vieną atsakymo variantą)*

1. Taip
2. Iš dalies
3. Ne
4. Kita (jei norite, įrašykite)

Tęsinys kitame puslapyje

17. Kaip manote, ką socialiniui darbuotojui globos namuose reiktų daryti, kad vaikai galėtų būti savarankiškesni ?

(Pažymėkite kiekvieną teiginio variantą)

Socialinio darbuotojo veikla savarankiškume	Taip	Iš dalies	Ne
1. Daugiau mokyti įvairių įgūdžių			
2. Leisti patiems vaikams veikti savarankiškai			
3. Labiau pasitikėti vaikų sugebėjimais			
4. Daugiau organizuoti praktinių užsiėmimų			
5. Organizuoti daugiau individualių pokalbių			
6. Kita (įrašykite)			

Ačiū, kad pildėte anketą!

5 lentelė. Vaikų globos namų auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių svarbumo įsivertinimas

Savarankiškumo įgūdžiai		1	2	3	4	5
		Visai nesvarbūs	Mažai svarbūs	Vidutiniškai svarbūs	Svarbūs	Labai svarbūs
1. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	apsipirkimas parduotuvėse;	8,6%	10,7%	20,9%	38,4%	21,4%
	maisto ruošimo;	4,3%	2,1%	17,1%	44,9%	31,6%
	kambarių tvarkymo;	4,3%	10,7%	17,1%	34,8%	33,1%
	gebėti tvarkytis su pinigais;	2,1%	2,1%	7,4%	25,8%	62,6%
	gebėti organizuoti laisvalaikį.	6,4%	8,5%	24,1%	43,9%	17,1%
2. Socialinio bendravimo įgūdžiai	gebėti atsakyti į užduodamus klausimus;	2,1%	8,5%	20,3%	33,2%	35,9%
	gebėti pradėti pokalbį;	4,3%	6,4%	24,6%	38,5%	26,2%
	pokalbio palaikymas;	2,1%	4,3%	34,3%	42,2%	17,1%
	tarpusavio santykių palaikymas;	2,1%	2,1%	6,4%	56,2%	33,2%
	gebėti išklausti kitus.		13,9%	11,2%	47,1%	27,8%
3. Mokymosi ir darbo įgūdžiai	mokymosi įgūdžiai;	4,3%	6,4%	6,4%	47,1%	35,8%
	gebėti priimti sprendimus;		5,3%	8,6%	38,5%	47,6%
	įsidarbinimas;			2,1%	35,8%	62,1%
	darbo prasmės suvokimas.		2,1%	6,4%	44,4%	47,1%
4. Savęs priežiūros įgūdžiai	higienos laikymasis;			6,4%	28,9%	64,7%
	sveika gyvensena (sveika mityba, fizinis aktyvumas);			18,2%	43,3%	38,5%
	gebėti tinkamai elgtis prie stalo;		2,1%	15,1%	39,5%	43,3%
	gebėti tausoti savo daiktus.			8,6%	47,6%	43,8%
5. Būsto ir pinigų valdymo įgūdžiai	ieškoti ir rasti būstą;		2,1%		38%	59,9%
	gebėti naudotis banko paslaugomis;		2,1%	4,3%	36,4%	57,2%
	gebėti planuoti savo biudžetą;			4,3%	38,5%	57,2%
	gebėti mokėti mokesčius.			6,4%	36,4%	57,2%

Interviu. Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumo
įgūdžių ugdymą

1. Kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius Jums pavyksta išugdyti?
2. Kaip skatinate ugdytinių savarankiškumą?
3. Kaip ugdote (veiklos organizavimas, metodų panaudojimas) auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžius?
4. Jūsų nuomone, kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius ugdant Jums kyla sunkumų ir kokių? Kaip juos įveikiate sunkumus? Kas padeda?
5. Pateikite pasiūlymų kaip patobulinti ugdomąjį procesą, ruošiant auklėtinius savarankiškam gyvenimui?

Informančių interviu atsakymai (žr. kompaktiniame diske)